

Ontwerp Programmabegroting 2015

Inclusief meerjaren doorkijk

Kwelder Westerpolder

Inhoudsopgave

Aanbiedingsbrief	3
1 Samenvatting.....	5
1.1 Beleidsprogramma's.....	6
1.2 Financieel	9
1.3 Stand van zaken bezuinigingen	11
2 Beleidsprogramma's.....	14
2.1 Burger en Bestuur	15
2.2 Veiligheid.....	20
2.3 Verkeer en vervoer.....	23
2.4 Economische zaken, landbouw, visserij, recreatie en toerisme	27
2.5 Jeugd	31
2.6 Sport, kunst en cultuur.....	36
2.7 Sociale Zaken en Werk	40
2.8 Maatschappelijke ondersteuning en Zorg.....	44
2.9 Milieu	50
2.10 Leefomgeving.....	55
2.11 Algemene dekkingsmiddelen	62
3 Paragrafen	65
3.1 Lokale heffingen	66
3.2 Risicoparagraaf.....	70
3.3 Onderhoud kapitaalgoederen	80
3.4 Financiering.....	85
3.5 Bedrijfsvoering	90
3.6 Verbonden partijen	98
3.7 Grondbeleid.....	103
3.8 Demografische ontwikkelingen.....	105
4 Financiële begroting	109
4.1 Financiële uitgangspunten	110
4.2 Overzicht van baten en lasten.....	115
4.3 Investerings.....	117
4.4 Overzicht van incidentele baten en lasten.....	120
5 Bijlagen	121
Bijlage 1: Kerngegevens	122
Bijlage 2: Overzicht en toelichting reserves en voorzieningen	123
Bijlage 3: Overzicht personele lasten.....	127
Bijlage 4: Lijst met afkortingen.....	128

Aanbiedingsbrief

Geachte Raad,

Voor u ligt de programmabegroting 2015 en de meerjarenraming 2016-2018, de eerste programmabegroting die het nieuw benoemde college aan u voorlegt. De programmabegroting 2015 is een uitwerking van de Kadernota 2015-2018. Het format van de programmabegroting is vernieuwd. Deze begroting brengt scherper in beeld wat onze gemeente in 2015 wil bereiken. De doelstellingen zijn waar mogelijk SMART geformuleerd. Aangegeven is welke maatregel(en) genomen worden om de doelstelling te realiseren en hoe we de effecten van de maatregelen kunnen meten.

Het begrotingsjaar 2015 staat grotendeels in het kader van de versterkte positie van de gemeenten in het zorgdomein. Omvangrijke decentralisaties, en de daarmee samenhangende overheveling van verantwoordelijkheden en budgetten, betekenen een grote verschuiving in het zorglandschap (Jeugdzorg, Wet maatschappelijke ondersteuning en Participatiewet). We hebben de drie decentralisaties in de programmabegroting 2015 opgenomen, met als kader de gelden die het Rijk beschikbaar stelt voor de uitvoering van de nieuwe taken. De gemeente De Marne ontvangt vanaf 2015 een budget van circa € 5 miljoen ter bekostiging van deze nieuwe taken.

In 2014 heeft u bezuinigingen doorgevoerd op de personele lasten, voorzieningen, subsidies en infrastructuur. De besparing op de personele lasten heeft als gevolg van het landelijk opschorten van het Georganiseerd Overleg op lokaal niveau enige vertraging opgelopen in 2014, maar wordt per 1 januari 2015 gerealiseerd. Daarmee is de programmabegroting 2015 en volgende jaren structureel in evenwicht. Daarnaast is het weerstandsvermogen groot genoeg om financiële risico's op te kunnen vangen. Hiermee voldoet de gemeente aan de wettelijke begrotingseisen conform Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

Behalve de financiële noodzaak tot organisatiewijziging, is de sterk veranderende rol van de overheid daartoe aanleiding. Er wordt meer gebouwd op de kennis, de oplossingsgerichtheid, creativiteit en pro-activiteit van de inwoners zelf. De gemeente zal haar reguliere taken blijven uitvoeren, speerpunten uit het collegeprogramma en een aantal projecten. Bij de veranderende rol van de overheid past een andere manier van werken, namelijk samenwerkingsgericht, met creativiteit, klantgericht en resultaatgericht. Deze werkwijze vraagt een cultuuromslag van en in de organisatie, meer procesgericht en projectmatig werken. In 2014 zijn we gestart met het bewerkstelligen daarvan.

Met de begroting 2015 en de meerjarenraming 2016-2018 leggen we een solide basis voor de komende bestuursperiode.

Leens, 7 oktober 2014

Het College van burgemeesters en wethouder van de gemeente De Marne,

B.W. Verwey,

secretaris

F.H. Wiersma

burgemeester

1 Samenvatting

Luchtfoto Haven Lauwersoog

1.1 Beleidsprogramma's

Burger en bestuur

De relatie tussen het bestuur van onze gemeente en haar inwoners is cruciaal. Het bestuur geeft invulling aan het democratisch besluitvormingsproces en de organisatie ondersteunt daarbij. Wij communiceren daarom open, eerlijk en transparant en onze organisatie opereert toenemend als regisseur, netwerker en verbinder om zelfredzaamheid en actief meedoen te stimuleren. We zorgen dat onze Basisregistratie Personen (BRP) op orde is, we verbeteren de digitale informatievoorziening en we versterken het contact met de verschillende dorpen. In 2014 voeren we een organisatiewijziging door om onze organisatie efficiënt en effectief te laten werken en de personele kosten zo laag mogelijk te houden. In 2015 wordt verder gewerkt aan implementatie en ontwikkeling van de organisatie.

Veiligheid

Taken op het gebied van brandweezorg, rampenbestrijding en crisisbeheersing worden uitgevoerd door de Veiligheidsregio Groningen in samenwerking met de regionale partners. Brandveiligheidsbewustzijn is een speerpunt in beleid en hiervoor wordt het project "Geen nood bij brand " ingezet. Eveneens werken we aan het optimaliseren van de opkomsttijden.

Aanpak van geweldsdelicten heeft prioriteit evenals het terugdringen van overlast door de jeugd en het terugdringen van huiselijk geweld.

Verkeer en vervoer

We werken samen met onze inwoners aan de openbare ruimte, zodat die schoon, goed bereikbaar, veilig, duurzaam en groen is. We bereiken dit door beheer en onderhoud van wegen, bruggen, beschoeiingen, fietspaden, verlichting en door groen in de leefomgeving. Belangrijke projecten zijn de N361 en de aanpassingen in de infrastructuur rondom Lauwersoog.

Economische zaken, recreatie en toerisme

De gemeente zet in op het versterken en stimuleren van het economisch klimaat in De Marne en het benutten van de kansen en groeimogelijkheden voor het Midden en Klein Bedrijf, Recreatie en Toerisme, Landbouw en Visserij.

De Coördinator EZ/RT wordt ingezet als een spin in het web in het ondernemersveld in De Marne, gebruik makend van korte lijnen en persoonlijk contact. De gemeente is daarbij een partner die faciliteert, aanjaagt en regisseert.

Jeugd

De transities in het sociale domein betreft ook de jeugd en de zorg voor de jeugd. Gemeenten waren al verantwoordelijk om opgroei- en opvoedondersteuning te bieden. Vanaf 2015 zijn wij verantwoordelijk voor alle vormen van ondersteuning, hulp en zorg aan jongeren. Om gespecialiseerde jeugdzorg in te kopen werken de 23 Groninger gemeenten samen in het Regionaal Inkooporgaan Groninger Gemeenten (RIGG). In 2015 voeren wij het nieuwe beleidsplan jeugdhulp BMW uit.

Sport

In samenwerking met inwoners zorgen we voor een accommodatie- en activiteitenaanbod dat mensen in beweging brengt en houdt. We stimuleren ontwikkeling van eigen initiatieven en ondersteunen verenigingen middels de inzet van een buurtsportcoach binnen het project "Huis voor de sport". In het Integraal Activiteiten Plan met betrekking tot sport is als speerpunt opgenomen het verbeteren van de leefstijl door ontmoedigen van alcohol en roken en overgewicht tegen te gaan.

Kunst en Cultuur

In het Woon- en Leefbaarheidsplan is vastgesteld dat cultuur een belangrijke drager is van leefbaarheid en identiteit, waarbij lokale initiatieven de ruimte krijgen. We geven deze ruimte in de vorm van subsidiëring van activiteiten in sociaal-cultureel werk, kunst- en cultuur en muziekonderwijs.

Sociale Zaken en Werk

Het jaar 2015 staat in het teken van grote operaties in het kader van de transities op gebied van jeugd, zorg en participatie. Niet alleen de inhoud maar tegelijkertijd ook nieuwe samenwerkingsverbanden moeten vorm krijgen.

Via de project- en stuurgroep Transities in Samenhang (TiS) gaan voorstellen naar college en raad over de bundeling van krachten voor de vier gemeenten in een gezamenlijke uitvoeringsstructuur werk en inkomen. Deze voorstellen passen in en zijn een uitvloeisel van het visiedocument "Werk aan de winkel" dat door de vier raden van de gemeenten BMWWE is vastgesteld.

Het plan is om in de gezamenlijk uitvoeringsstructuur de volledige Participatiewet voor vier gemeenten uit te voeren. Naar verwachting zal 2015 daarin nog een overgangsjaar zijn.

Maatschappelijke ondersteuning en zorg

Op het terrein van maatschappelijke ondersteuning en zorg wordt 2015 een overgangsjaar waarin huidige en nieuwe zorgtaken worden geregeld middels een transitie-arrangement op provinciaal niveau. Tevens is de toegang tot ondersteuning geregeld en voeren we het beleidsplan Wmo uit. We blijven een vangnet bieden voor inwoners die dat nodig hebben en met onze ketenpartners werken we intensief samen. De coördinator Vitaliteit ondersteunt initiatieven van inwoners en zorgt voor uitwisseling van informatie tussen dorpen, maatschappelijke partners en overheid.

Milieu

Samen met anderen werken we aan een milieu en leefomgeving waarin ook toekomstige generaties een goede kwaliteit van leven hebben. We doen dat door investeringen in bodem, water, lucht en natuur, waarbij we zorgvuldig omgaan met de natuurlijke hulpbronnen.

In het afvalwaterbeheer werken we samen in BMWWE verband en met het Waterschap Noorderzijlvest. We werken aan het verbeteren van de afvalwaterketen, waarbij drie thema's centraal staan: ketenbeheer, samen sterker en maatschappelijke trends.

Vanuit de wettelijke milieutaken zorgen we voor het voorkomen, beperken en terugdringen van hinder en vervuiling en we voeren het Klimaatbeleidsplan uit.

Leefomgeving

Bij de invulling van de fysieke inrichting van de leefomgeving nemen wij steeds meer een faciliterende en regisserende rol in en laten meer over aan de gemeenschap. Versterken van de economische structuur, behoud van landschappelijke waarden en dorpsstructuren, en een goede bereikbaarheid hebben een positieve invloed op welvaart en welzijn. Krimp, vergrijzing en ontgroening, en de gevolgen daarvan zijn voor ons belangrijke aandachtspunten en vragen niet alleen onze inzet, maar ook die van de inwoners, andere overheden, maatschappelijke instellingen en bedrijven. De basis hiervan is vastgelegd in het Integraal beleidskader Krimp & Leefbaarheid en is nader uitgewerkt in het Woon en Leefbaarheidsplan. In het Actieprogramma Werk, Leefbaarheid en Energie (WLE) en het project Particuliere woningverbetering werken we aan de herstructurering van de woningvoorraad in onze gemeente.

PROloog

De gebiedsontwikkeling rond Lauwersoog kent twee ontwikkelingspijlers die elkaar versterken: visserij en toerisme. De komende jaren zal het project PROloog verder ontwikkelen, mede op basis van het beleidsdocument Koers op het Lauwersmeer met het bijbehorende werkplan. In de periode 2014-2015 worden diverse projecten voorbereid en uitgevoerd, zoals de kadeverlenging, het garnalencentrum, Waddenkwartier, verkeersontsluiting, Lauwersom, Rondje Lauwersmeer, Vogeluniversiteit, Wind in beweging en onderzoek naar Dark Sky Park. Het nieuwe samenwerkingsverband van de gemeenten Kollumerland, Dongeradeel en De Marne, onder de naam Stuurgroep Lauwersmeer, neemt de ontwikkeling van Lauwersoog ter hand in de komende jaren.

Algemene dekkingsmiddelen

In dit programma zijn met name een aantal belangrijke gemeentebrede inkomsten en uitgavenramingen opgenomen, zoals de algemene uitkering, algemene belastingen, dividendopbrengsten uit deelnemingen, de financieringsfunctie en de post onvoorzien. In 2014 zijn er maatregelen (bezuinigingen) genomen om een sluitende (meerjaren)begroting te krijgen. Deze bezuinigingen zullen in 2015 verder gestalte krijgen en in 2016 gerealiseerd zijn.

1.2 Financieel

Tabel totale lasten, baten en resultaat

In onderstaande tabel wordt de ontwikkeling van de totale lasten, baten en het resultaat weergegeven. De lasten en baten zijn een optelsom van de actuele begroting 2014, de voorstellen die opgenomen zijn in de kadernota en de inzichten voortkomend uit de laatste ontwikkelingen.

Bedragen in k€

Overzichten baten/lasten	Actuele Begroting 2014	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
			2016	2017	2018
lasten	31.586	31.107	30.799	30.300	30.175
baten	27.534	31.114	30.855	30.572	30.506
Saldo baten en lasten	-4.052	7	56	272	331

Toelichting resultaat

Ten opzichte van de actuele begroting 2014 is het resultaat met € 4,0 miljoen verbeterd. De grootste verklaring van dit verschil is::

- in 2014 is een begrotingstekort opgenomen van € 1,4 miljoen;
- in 2014 is een voorziening opgenomen voor een bedrag van € 2,8 miljoen, en is de verwachte daling van de personeelslasten € 0,4 miljoen. Per saldo extra lasten in 2014 voor een bedrag van € 2,4 miljoen.

Voor de jaren 2015 en 2016 zijn bezuinigingen doorgevoerd voor een structureel jaarlijks bedrag van € 1,3 miljoen.

De decentralisaties zijn budgetneutraal verwerkt in de (meerjaren)begroting, m.u.v. van een deel van de korting die is doorgevoerd op de huidige WMO budgetten in 2015. De dekking van het tekort, voor een bedrag van k€ 105, vindt plaats vanuit het te verwachten overschot op de WMO budgetten in 2014.

Voor een uitgebreide analyse wordt verwezen naar hoofdstuk 4.1.

Tabel ontwikkeling algemene reserve

bedragen in k€

Algemene reserve	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
		2016	2017	2018
Stand per 1 januari	3.251	3.042	2.925	2.940
Mutatie	-209	-117	15	156
Stand per 31 december	3.042	2.925	2.940	3.096

Toelichting algemene reserve

De algemene reserve dient om toekomstige tegenvallers risico's / calamiteiten op te kunnen vangen en om een begroting, die met een tekort sluit, in evenwicht te kunnen brengen. In de risicoparagraaf is het benodigd weerstandsvermogen van de gemeente in relatie tot de risico's weergegeven. Op basis van de risico's die zijn geïnventariseerd, een schatting die is gemaakt van de omvang en de kans van optreden heeft geresulteerd in het geschatte risicobedrag. Het risicobedrag voor 2015 is geschat op € 2,7 miljoen. De algemene reserve dekt het risicobedrag voor de jaren 2015 t/m 2018 af. Overigens vallen ook de bestemde reserves en de post onvoorzien onder de beschikbare weerstandscapaciteit.

Tabel ontwikkeling bestemde reserve

bedragen in k€

Bestemde reserves	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
		2016	2017	2018
Stand per 1 januari	2.127	2.343	2.516	2.773
Mutatie	216	173	257	176
Stand per 31 december	2.343	2.516	2.773	2.949

Toelichting bestemde reserves

De raad kan bij de bestemming van het resultaat besluiten tot het instellen en toevoegen van bedragen aan bestemmingsreserves. Deze reserves kennen een specifieke bestemming voor bepaalde doeleinden. Voorwaarde voor het vormen van een bestemmingsreserve is dat er een duidelijk plan van aanpak of projectbeschrijving ten grondslag ligt aan de bestemming. De hoogte van de bestemmingsreserve dient gebaseerd te zijn op een deugdelijke raming. Een overzicht en toelichting van de bestemde reserves is weergegeven in bijlage 2.

Tabel investeringen (kredietportefeuille)

bedragen in k€

Programma	Restant krediet t/m september 2014	Nieuwe kredieten 2015	Nieuwe kredieten		
			2016	2017	2018
Verkeer en vervoer	684	25			265
Jeugd	306	2.895			
Maatschappelijke ondersteuning en zorg	155				
Milieu	1.502	464	464	464	464
Bedrijfsvoering	905	110	65	1.332	57
Specifieke projecten	10.609	140	140	90	
Totaal	14.161	3.633	669	1.886	786

Toelichting Investerings

Bovenstaande tabel geeft een overzicht van de kredietverstrekking (kredietportefeuille) op programmaniveau. In paragraaf 4.3. wordt de kredietportefeuille per project weergegeven en toegelicht. De investeringen worden na afronding geactiveerd. De kosten komen dus later als lasten op de exploitatie terug. De afschrijvingstermijn kan variëren van 1 t/m 25 jaar en is afhankelijk van maatschappelijk nut c.q. bedrijfseconomisch nut en de levensduur van de activa.

Daarnaast worden de subsidiebedragen in mindering gebracht op de investeringen waardoor de afschrijvingslasten worden verlaagd. Dit is voornamelijk het geval bij de specifieke projecten (PROloog en Krimp en Leefbaarheid).

1.3 Stand van zaken bezuinigingen

Organisatiewijziging

De financiële posities en vooruitzichten van onze gemeente zijn zorgelijk. De economische crisis, een lagere uitkering uit het Gemeentefonds en bezuinigingen die het Rijk bij de decentralisaties oplegt, betekenen een forse vermindering van de financiële middelen. Daarnaast is de rol van de overheid de afgelopen jaren sterk veranderd door een veranderende samenleving. Dit leidt tot een andere manier van werken binnen de gehele gemeentelijke organisatie. In het voorjaar 2014 heeft dit geleid tot een nieuwe visie op de organisatie en besturingsconcept met als gevolg een wijziging van de organisatie. Het resultaat van de organisatiewijziging wordt een compacte flexibele organisatie en dient een structurele besparing op de personele lasten op te leveren van bijna € 0,8 mln. Voor de gevolgen van de personele organisatiewijziging is in de begroting 2014 een voorziening getroffen van € 2.8 mln. Naast de besparing op de personele lasten zijn er structurele besparende maatregelen genomen op voorzieningen, subsidies en infrastructuur.

In onderstaande tabel is weergegeven wat de opgave van de bezuinigingen is, welke inmiddels zijn gerealiseerd en welke bezuinigingen nog gerealiseerd moeten worden (stand september 2014).

Tabel bezuinigingen

Bedragen in k€

Totaal	Realisatie	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2014	2015	2016	2017	2018
Taakstelling 2014	849	1.119	1.333	1.333	1.333
Oude taakstellingen	70	110	110	110	110
Gerealiseerd	468	468	468	468	468
Nog te realiseren	451	761	975	975	975
Tabel specificatie bezuinigingen	Realisatie	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2014	2015	2016	2017	2018
Personeel					
Reorganisatieplan	786	786	786	786	786
Gerealiseerd	390	390	390	390	390
Nog te realiseren	396	396	396	396	396
Subsidies/voorzieningen					
Taakstelling 2014	63	83	297	297	297
Oude taakstellingen	70	110	110	110	110
Gerealiseerd	78	78	78	78	78
Nog te realiseren	55	115	329	329	329
Onderhoud					
Taakstelling 2014		250	250	250	250
Gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		250	250	250	250

Toelichting personele bezuinigingen

Door het vastlopen van de landelijke onderhandelingen over de cao in het voorjaar van 2014 en daaruit voortvloeiende opschorting van het GO-overleg over het sociaal plan, loopt de uitvoering van de organisatiewijziging vertraging op. In juli 2014 is een principe akkoord gesloten over de nieuwe cao en is het GO-overleg over het sociaal plan weer opgestart.

Het gevolg van de vertraging is dat de personele bezuinigingen in 2014 niet worden gehaald. De gerealiseerde personele bezuinigingen betreft het schrappen van een aantal vacatures en daarnaast zijn bestaande boventalligen ten laste van de voorziening gebracht. De verwachting is dat 1 januari 2015 de organisatiewijziging is doorgevoerd en de personele taakstelling wordt gerealiseerd.

Tabel subsidies en voorzieningen

Bedragen in k€

Subsidies/voorzieningen	Realisatie	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Taakstelling 2014</i>					
Internationale contacten	4	4	4	4	4
Juridische zaken	20	20	20	20	20
Straatmeubilair	4	4	4	4	4
Opbrengsten grondbedrijf	35	35	35	35	35
Woonvoorziening WMO		20	20	20	20
Jeugd- en jongerenwerk			34	34	34
Bibliotheekwerk			140	140	140
Ontschotting subsidies			30	30	30
Maatschappelijk werk incl. huisverbod			10	10	10
<i>Oude taakstellingen</i>					
Bestuurlijke samenwerking		40	40	40	40
Openluchtbad de Marne	70	70	70	70	70
Gerealiseerd	78	78	78	78	78
Nog te realiseren	55	115	329	329	329

Toelichting subsidies/voorzieningen

De verwachting is dat de bezuinigingen op subsidies/voorzieningen in 2014 worden behaald. m.u.v. de besparing op het zwembad. Eén van de onderdelen waarop wordt bezuinigd is het energieverbruik. Door het verlaat plaatsen van de afdekdeken (om afkoeling te voorkomen), zal de energiebesparing lager zijn dan werd verwacht. De verwachting is dat de bezuinigingen op het zwembad in 2015 wel worden gerealiseerd.

Tabel specificatie onderhoud

Bedragen in k€

Onderhoud	Realisatie	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2014	2015	2016	2017	2018
Onderhoud infrastructuur		150	150	150	150
Onderhoud gebouwen		40	40	40	40
Buitendienst		60	60	60	60
Gerealiseerd		0	0	0	0
Nog te realiseren		250	250	250	250

Toelichting onderhoud

Onderhoud infrastructuur

De Grontmij heeft berekend dat een taakstellende bezuiniging van k€ 150 mogelijk is in de jaren 2015 tot en met 2018. Dit blijkt uit de doorrekening op basis van visuele wegininspecties. De doelstelling van een normaal onderhouden wegennet wordt daarmee behaald.

Onderhoud gebouwen

We realiseren een besparing van k€ 40 door versobering van de uitvoering op onderhoud van gebouwen en het op verantwoorde wijze doorschuiven van gepland onderhoud naar latere jaren.

Buitendienst

Door een wijziging in de verhouding vast versus tijdelijk personeel in de buitendienst, is naar verwachting in 2015 een besparing mogelijk van k€ 60.

2 Beleidsprogramma's

Palingrokerij Zoutkamp

2.1 Burger en Bestuur

Inhoud van het beleidsprogramma Burger en bestuur

Dit programma gaat over de relatie tussen de bestuursorganen van de gemeente De Marne en haar ingezetenen. Die bestuursorganen zijn de gemeenteraad, het college en de burgemeester. Zij geven invulling aan het democratische besluitvormingsproces. Bestuurders en ambtenaren zoeken oplossingen, beantwoorden vragen, leveren producten, voorzien in informatie en luisteren. Ambtenaren ondersteunen daarbij de raad, het college en de burgemeester.

De gemeente De Marne is een dienstverlener die exclusieve diensten biedt. Deze diensten zijn ergens anders niet te krijgen. Dat schept de verplichting om open, eerlijk, en transparant te zijn en zo ook te communiceren. Onze houding is burgergericht, de werkwijze flexibel, voortvarend en slagvaardig. De organisatie opereert als regisseur, netwerker en verbinder om zelfredzaamheid en actief meedoen te stimuleren.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Reguliere taken goed uitvoeren	Zie doelstelling 1 en 4
We bedienen de burger, we betrekken hen en we stimuleren hen om mee te doen	Zie doelstelling 1 en 2
Communicatie en informatievoorziening moet passen bij ontwikkeling en innovatie in de samenleving	Zie doelstelling 3 en 4

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
We willen het bestuur en de burgers dichter bij elkaar brengen voor een vitale samenleving. We creëren vertrouwen door te verbinden en te vernieuwen met durf en daadkracht.

Doelstelling 1	Klant Contact Centrum (KCC) voltooien				
Maatregel 1.1	Organisatie fysiek inrichten op KCC				
Prestatie Indicator	Infrastructuur aanpassen				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Verbouwplan actualiseren en uitvoeren			
		Werkzaamheden (balie, telefoon, spreekkamers) hervormen			
		Installeren nieuwe software voor het zaakstelsel			

Maatregel 1.2	Organisatie inhoudelijk inrichten op KCC				
Prestatie Indicator	Medewerkers en werkzaamheden voorbereiden				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Front office-activiteiten overhevelen naar KCC			
		Medewerkers trainen om KCC-diensten te verlenen			
		Functioneren KCC afstemmen met vakafdelingen			

Toelichting maatregelen

Werkzaamheden die we voor de inwoners, organisaties en bedrijven doen, brengen we samen in een KCC. Daar kan iedereen terecht voor bijvoorbeeld een aanvraag, een rijbewijs of met vragen en klachten. Met zo'n KCC kan onze ambtelijke organisatie onze 'klanten' beter en sneller helpen. We zijn al begonnen een KCC op te zetten en we gaan die steviger verankeren in onze organisatie. In een kwaliteitshandvest staan de normen voor de dienstverlening van de gemeente. Uiteindelijk moet iedereen volgens dat kwaliteitshandvest werken.

Het budget dat we hadden gereserveerd voor de fysieke aanpassingen aan het gemeentehuis is in 2013 verlaagd, omdat we het KCC in een lager tempo voltooien. We hebben in het najaar van 2014 de draad weer opgepakt.

Doelstelling 2	We blijven de taken van Burgerzaken tijdig, juist en rechtmatig uitvoeren, waarbij we de kwaliteit tenminste op het landelijk voorgeschreven niveau houden				
Maatregel 2.1	Verouderde handboeken actualiseren				
Prestatie Indicator	Handboeken BRP en Waardedocumenten actualiseren				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Handboeken BRP en Waardedocumenten actualiseren	Handboeken BRP en Waardedocumenten geactualiseerd			

Toelichting maatregel

Burgerzaken registreert rechtsfeiten (bijvoorbeeld overlijden en geboorte) van inwoners en geeft persoonsdocumenten af. Het belangrijkste systeem waarin we dit allemaal bijhouden is de Basisregistratie Personen (BRP). We moeten sinds kort zelf de kwaliteit van dit systeem in de gaten houden. Op dit moment zijn de gegevens in de BRP actueel en volledig. In 2014 werken we verder aan de actualisatie van onze handboeken BRP en Waardedocumenten.

Maatregel 2.2	De beveiliging en kwaliteit van de manier waarop we reisdocumenten uitgeven verder verbeteren				
Prestatie Indicator	Score van 2014 evenaren				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Voldoende scoren			

Toelichting maatregel

Sinds 2013 meten we zelf de beveiliging en kwaliteit van de manier waarop we reisdocumenten uitgeven. Het tussentijdse resultaat van 2014 laat een aanzienlijke verbetering zien ten opzichte van 2013 en zal een voldoende score opleveren. Deze lijn willen we in 2015 voortzetten.

Maatregel 2.3	Software aanpassen om persoonsgegevens te kunnen blijven registreren				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> Overgaan op de I-series van Pink Roccade Local Government Invoering Landelijke database Persoonsgegevens 				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Voltooid			Invoering Landelijke database Persoonsgegevens

Toelichting maatregel

Met de komst van de wet BRP in 2014 moeten we op een andere manier gaan werken met de basisregistratie persoonsgegevens.

Het is de bedoeling dat een landelijke database de persoonsgegevens van alle Nederlanders gaat bijhouden. Gemeenten moeten deze gegevens actueel houden. De techniek is alleen nog niet klaar voor deze manier van werken. We verwachten dat dat in De Marne in 2018 het geval is.

In de tussentijd kunnen we niet langer gebruik maken van het programma dat we nu hebben, omdat de leverancier dat niet meer ondersteunt. Wachten tot 2018 met vervanging van ons programma is geen optie. Daarom zullen we in 2015 overgaan op de I-series van Pink Roccade Local Government. Als dat eenmaal is geïnstalleerd, zullen we medewerkers leren om ermee te werken.

Maatregel 2.4	Wet Aanpassing Waterschapverkiezingen uitvoeren				
Prestatie Indicator	Voldoen aan wettelijke verplichting Wet Aanpassing Waterschapverkiezingen				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Provinciale Staten en waterschapsverkiezingen organiseren			

Toelichting maatregel

Op 1 juli 2014 is de Wet Aanpassing Waterschapverkiezingen in werking getreden. Deze wet verplicht gemeenten om verkiezingen van het waterschapsbestuur te organiseren. In 2015 gaan we dat voor de eerste keer doen. De waterschapsverkiezingen vinden tegelijk plaats met de verkiezingen voor de leden van de Provinciale Staten, op woensdag 18 maart 2015.

Doelstelling 3	Wij gaan de digitale informatievoorziening aan onze burgers optimaal maken				
Maatregel 3.1	De Sdu Kennisbank gebruiken om productomschrijvingen in de digitale Gemeentewinkel klantvriendelijker te maken				
Prestatie Indicator	Aantal klantvriendelijke productomschrijvingen in de digitale Gemeentewinkel				
	2014	2015	2016	2017	2018
	109	200			

Toelichting maatregel

In de digitale Gemeentewinkel staan de producten die een gemeente aanbiedt. De omschrijvingen van die producten zijn nu vaak lang en ingewikkeld. Dat kan veel beter door gebruik te maken van de duidelijke en landelijk uniforme omschrijvingen van de Sdu Kennisbank.

Maatregel 3.2	Onze website verbeteren				
Prestatie Indicator	Teksten, structuur en zoekprogramma van website www.demarne.nl verbeteren				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Voltooid			

Toelichting maatregel

Uit onderzoek in 2013 en 2014 is gebleken dat onze website klantvriendelijker kan. Zo zijn de teksten vaak te lang. Iedereen die wel eens wat schrijft voor de website gaan we trainen zodat alle teksten goed leesbaar worden en voldoen aan de Webrichtlijnen. Daarnaast kan de structuur en het zoekprogramma worden verbeterd.

Maatregel 3.3	De pilot van de dorpenwebsite (http://dorpen.demarne.nl) uitbreiden				
Prestatie Indicator	Aantal dorpen op de dorpenwebsite uitbreiden				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Dorpenwebsite http://dorpen.demarne.nl evalueren	Meer dan drie dorpen op de dorpenwebsite http://dorpen.demarne.nl			

Toelichting maatregel

In 2014 hebben we de dorpenwebsite <http://dorpen.demarne.nl> gelanceerd. De website geeft voor drie dorpen informatie over onder andere opleiding, inkomen, voorzieningen, bedrijvigheid en woningmarkt. Deze informatie is bedoeld voor bewoners, nieuwkomers en organisaties die in dit gebied werken. In 2014 gaan we de website evalueren. Het doel is de website uit te breiden met (de) andere dorpen in de gemeente.

Doelstelling 4	We gaan de band tussen burgers en lokale bestuurders versterken.				
Maatregel 4.1	Contact met dorpsverenigingen versterken.				
Prestatie Indicator	Evalueren of de in 2014 gekozen overlegstructuur met de dorpsverenigingen voldoet.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren evaluatie			

Toelichting maatregel

Communicatie tussen de gemeente en haar burgers is goed als die de onderlinge betrokkenheid bij beleidsontwikkeling en bij planvorming vergroot. Hierbij is voor de vitaliteitscoördinator een belangrijke rol weggelegd.

Er verandert veel in de participatiemaatschappij. De overlegstructuur met de dorpen moet daar goed bij passen. Burgers, verenigingen en instellingen krijgen steeds meer verantwoordelijkheid. De gemeente vervult meer een regierol, waarbij het gaat om faciliteren, inspireren, activeren, informeren, innoveren en verbinden. Dat we gebruik maken van werk- en denkkraft in de lokale samenleving wordt eerder regel dan uitzondering. Zelfredzaamheid, actief burgerschap en verantwoordelijkheid geven zijn dan belangrijke uitgangspunten. Ideeën voor een betere leefomgeving in de kernen en wijken ontwikkelen we samen met de bewoners.

Maatregel 4.2	Burgers op de hoogte houden van actuele ontwikkelingen				
Prestatie Indicator	Onderzoeken of het gebruiken van sociale media toegevoegde waarde heeft voor de communicatie met onze burgers				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren onderzoek			

Toelichting maatregel

Via onze website en onze wekelijkse publicaties in de Ommelander Courant geven wij inzicht in actuele ontwikkelingen in De Marne. Belangrijke mededelingen verspreiden we met Twitter. Wellicht zouden we nog meer gebruik kunnen maken van sociale media.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

Wetgeving

- Algemene Wet Bestuursrecht;
- Gemeentewet;
- Wet Gemeenschappelijke Regelingen;
- Wet openbaarheid van bestuur.

Verordeningen en beleidsdocumenten

- Algemene Plaatselijke Verordening: raad 20 december 2011;
- Verordening Rekenkamercommissie: raad 13 december 2005;
- Reglement van orde gemeenteraad: raad 18 febr. 2003, laatste wijziging 28 september 2010;
- Regeling burgerinitiatief: raad, 28 september 2004;
- Klachtverordening: raad, 19 december 2000, laatste wijziging 21 april 2009;
- Inspraakverordening: raad, 28 oktober 2003;
- Verordening op de Intergemeentelijke commissie van advies voor bezwaarschriften Bedum, De Marne en Winsum, 19 april 2011;
- Mandaatstatuut: 23 oktober 2007, laatste wijziging 5 juli 2011;
- Convenant samenwerking Bedum, De Marne en Winsum, 22 juni 2010.

Wat gaat het kosten?

Bedragen in k€

Specificatie	Realisatie 2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bestuursorganen	1.248	1.502	1.363	1.300	1.290	1.296
Juridische zaken	194	193	181	180	177	179
Communicatie	286	443	340	324	319	322
Documenten en verklaringen	329	454	420	418	412	415
Verkiezingen	8	51	57	43	42	42
Totaal lasten	2.065	2.643	2.360	2.264	2.241	2.254
Bestuursorganen	49	0	0	0	0	0
Juridische zaken	1	0	0	0	0	0
Communicatie	0	0	0	0	0	0
Documenten en verklaringen	133	147	141	141	141	141
Totaal baten	183	147	141	141	141	141

Saldo baten en lasten	-1.882	-2.496	-2.219	-2.123	-2.100	-2.113
------------------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Mutaties reserves	15	232	0	0	0	0
--------------------------	-----------	------------	----------	----------	----------	----------

Resultaat	-1.867	-2.264	-2.219	-2.123	-2.100	-2.113
------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Incidentele lasten

Bedragen in k€

Omschrijving	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
		2016	2017	2018
KCC	172	124	123	
Zaakgericht digitaal werken	15			
Totaal	187	124	123	-

Toelichting KlantContactCentrum (KCC)

Dit betreft tijdelijke projectmatige kosten die te maken hebben met het inrichten van het Klantcontactcentrum.

Toelichting Zaakgericht digitaal werken

Dit zijn de kosten die benodigd zijn voor het project invoering zaakgericht digitaal werken.

2.2 Veiligheid

Inhoud van het beleidsprogramma Veiligheid

Dit programma gaat over de brandweezorg, openbare orde en veiligheid, bijzondere wetten en crisisbeheersing/rampenbestrijding.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Samenwerking en verbinding tussen inwoners, bedrijven en maatschappelijke partners.	Doelstelling 1.

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
Wij willen een sociaal en veilige leefomgeving waarin wij samen met de inwoners werken aan een adequate brandweezorg in de gemeente De Marne.

Doelstelling 1	Een goede brandweezorg leveren in de gemeente De Marne.				
Maatregel	Wij voeren onze wettelijke taken uit en vergroten het brandveiligheidsbewustzijn bij inwoners en instellingen/bedrijven in de gemeente.				
Prestatie Indicator	Project "Geen nood bij brand" uitvoeren.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Start	Uitvoeren	Voltooien		

Toelichting maatregel

De Veiligheidsregio Groningen moet goede brandweezorg leveren en een robuuste crisisorganisatie neerzetten. Het Veiligheidsbestuur heeft hiervoor een begroting en een organisatie- en formatieplan vastgesteld.

Met het project 'Geen nood bij brand' maken we onze burgers bewust van brandveiligheid en brandrisico's. We willen hen daarmee stimuleren om bijvoorbeeld meer rookmelders te installeren. 35 Vrijwilligers zullen vanuit de kazernes in Zoutkamp en Wehe-den Hoorn de primaire brandweezorg leveren. Het cluster 't Hogeland ondersteunt hen daarbij.

Doelstelling 2	De brandweer in gemeente De Marne werkt risicogestuurd, waarmee de opkomsttijd zo laag mogelijk blijft.				
Maatregel	<ul style="list-style-type: none"> In kaart brengen van de daadwerkelijke opkomsttijden van de brandweer in De Marne. In gebieden waar de opkomsttijden het grootst zijn, wordt voor extra ondersteuning gezorgd en gerichte voorlichting gegeven. 				
Prestatie Indicator	Versnellen melding incident en creëren van bewustwording bij de inwoners aan de hand van de reactiesnelheid van de brandweer.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Start	Uitvoeren	Voltooid		

Toelichting maatregel

De brandweezorg in de gemeente De Marne is al goed, maar door ons te richten op de mogelijkheden om daarbij nog sneller, innovatiever en slimmer te kunnen werken zien wij mogelijkheden om de brandzorg te optimaliseren. Opkomsttijden hebben onze aandacht en in 2015 levert de Veiligheidsregio een nieuw regionaal dekkingsplan op. We werken risicogestuurd en integraal aan de brandweezorg in de gemeente De Marne.

Doelstelling 3	Een sociaal en veilige leefomgeving met een minimum aan criminaliteit en geweld				
Maatregel 3.1	Aanpak van geweldsincidenten heeft de hoogste prioriteit. Aangiften met geweld worden daarom met voorrang opgenomen en altijd onderzocht.				
Prestatie Indicator	In 2015 is het aantal slachtoffers van een delict waarbij geweld is gepleegd afgenomen tot 5% geregistreerde incidenten in 2014.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Afname tot 5%	Doorlopend	Doorlopend	Doorlopend

Toelichting maatregel

Deze maatregel gaat over alle denkbare vormen van geweld: mishandeling, huiselijk geweld, psychisch geweld, tasjesroof, bedreiging, verbaal geweld, vernieling, moord en doodslag.

Maatregel 3.2	De Wet Tijdelijk Huisverbod uitvoeren.				
Prestatie Indicator	Het aantal huisverboden blijft onder de 2 per jaar				
	2014	2015	2016	2017	2018
	1 (t/m 1 juli)	1	1	0	0

Toelichting maatregel

Uit cijfers van de politie blijkt dat huiselijk geweld tegenover een gezins- of familielid of een (ex-)partner steeds vaker voorkomt. Dit tij willen we graag keren, omdat slachtoffers grote en langdurige gevolgen ondervinden van huiselijk geweld.

Maatregel 3.3	Repressief optreden door politie, voor wat betreft de openbare orde en veiligheidsaspecten. Jongeren die overlast veroorzaken doorverwijzen naar Bureau Halt. Actieve interactie met de jeugd door het jongerenwerk (kennen en gekend worden)				
Prestatie Indicator	Daling van het aantal jeugdoverlast incidenten resp. doorverwijzingen Halt				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Jeugdoverlast: 36	Jeugdoverlast: 25			
	Verwijzing Halt: 7	Verwijzing Halt: 5			

Toelichting maatregel

In 2014 waren er 36 meldingen van jeugdoverlast. De streefwaarde voor 2015 is 25 meldingen. Er zijn in 2014 7 jongeren doorverwezen naar Bureau Halt voor baldadigheid, diefstal, vuurwerk, heling en het overtreden van de leerplichtwet. De streefwaarde voor 2015 is 5 doorverwijzingen.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

Wetgeving

- Gemeentewet
- Algemene Wet Bestuursrecht
- Wet tijdelijk huisverbod;
- Algemene Plaatselijke Verordening (APV);
- Drank- en Horecawet (DHW);
- Wet Veiligheidsregio's;
- Wet Algemene bepalingen Omgevingsrecht (Wabo);
- Arbowet;
- Besluit Rampen en Zware ongevallen (BRZO);
- Besluit Externe Veiligheid.

Beleidsdocumenten

- Integraal Veiligheidsbeleid 2011-2015;
- Uitvoeringsplan Integraal Veiligheid 2015;
- Handboek Huisverbod uitvoering burgemeesterstaken regio Groningen (juni 2009);
- Convenant Alcohol & Jongeren;
- Preventie- en Handhavingsplan;
- Evenementenbeleid (2005);
- Strategische koers Brandweer en (multi) Crisisbeheersing Veiligheidsregio Groningen 2014-2016.
- Incidentbestrijdingsplan Waddenzee 2011.

Wat gaat het kosten?

Bedragen in k€

Specificatie	Realisatie 2013	2014	2015	2016	2017	2018
Brandweezorg en rampenbestrijding	909	801	791	800	785	785
Openbare orde en veiligheid	234	169	162	162	160	161
Totaal lasten	1.143	970	954	962	945	946
Brandweezorg en rampenbestrijding	23	50	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	6	10	10	10	10	10
Totaal baten	30	60	10	10	10	10
Saldo baten en lasten	-1.114	-910	-944	-952	-936	-936
Mutaties reserves	13	0	0	0	0	0
Resultaat	-1.101	-910	-944	-952	-936	-936

2.3 Verkeer en vervoer

Inhoud van het beleidsprogramma Verkeer en vervoer

Een nette en veilige openbare ruimte

De inrichting van de openbare ruimte is van groot belang voor een vitale kwalitatieve leefomgeving. Die moet schoon, veilig en groen zijn. Hiervoor stellen we beleid op en maken we beheer- en uitvoeringsplannen. In dit programma geven we aan wat we willen bereiken en wat we gaan doen aan het groen, de wegen, de openbare verlichting en bouwwerken zoals bruggen, steigers en kademuren. Wij moeten er voor zorgen dat de inwoners zich betrokken voelen bij hun woonomgeving en daarvoor medeverantwoordelijkheid dragen.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Uitvoering geven aan ingezet beleid	Doelstelling 1 t/m 6

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
Kwalitatief vitaal houden van de leefomgeving

Doelstelling 1	Het zorgen voor een goede bereikbaarheid van de gemeente onder waarborgen van leefbaarheid en verkeersveiligheid.				
Maatregel	<ol style="list-style-type: none"> Participeren in het project N361 (Provincie Groningen): <ul style="list-style-type: none"> aanleg van een weg van Ranum naar Mensingeweer; aanleg van een fietspad van Mensingeweer naar Baflo; voorbereiden van verkeersmaatregelen over het tracé Mensingeweer-Menneweer. Het opstellen van een plan van aanpak voor een pilot plattelandsmobiliteit. Het geven van verkeerseducatie aan verschillende leeftijdsgroepen o.a. via samenwerking met provincie en Veilig Verkeer Nederland (VVN). Het faciliteren van bewoners om verantwoordelijkheid te nemen voor de verkeersveiligheid in hun eigen dorp. Dit ten behoeve van de leefbaarheid. 				
Prestatie Indicator	Het reduceren van het aantal ongevallen ten opzichte van 2013 (44 ongevallen).				
	2014	2015	2016	2017	2018
	5%	10%	15%	15%	20%

Doelstelling 2	Het zorgen voor een minimaal veilig en functioneel onderhouden wegennet op basis van de methodiek rationeel wegbeheer.				
Maatregel	<ol style="list-style-type: none"> Het uitvoeren van wegenonderhoud. Het bepalen van de kwaliteit van de wegen door inspecties. Het aanpassen van de Hoofdstraat te Pieterburen. Het uitvoeren van wegverbeteringen aan de Electraweg, Mattenesserlaan te Eenrum en aanleg van grasbetontegels buiten de bebouwde kom over een gedeelte van de Zuurdijksterweg nabij Zuurdijk en de Churchillweg nabij Zoutkamp. Het houden van een aanbesteding wegenonderhoud, op basis van prestatie-inkoop, voor de periode 2016 tot en met 2019. 				
Prestatie Indicator	Minimaal 80% van het wegennet heeft de kwalificatie van zeer goed tot en met matig. Percentages asfalt en elementenverharding naar kwaliteit.				
	2014	2015	2016	2017	2018
Percentage asfalt van zeer goed t/m matig	90%	85%	80%	80%	n.t.b.

Percentage elementenverharding van zeer goed tot en met matig	93%	88%	85%	85%	n.t.b.
---	-----	-----	-----	-----	--------

Toelichting maatregel

Bij de jaarlijkse inspectie wordt de kwaliteit van de wegen onderverdeeld in categorieën (van zeer goed tot en met zeer slecht). De kwaliteit wordt in percentages uitgedrukt. Door een taakstellende bezuiniging op wegenonderhoud zal de kwaliteit verminderen. Vooralsnog is een percentage van 80% gehanteerd. In het jaar 2015 zal door het maken van keuzes het percentage worden bijgesteld. Bij een normaal onderhouden wegennet is het percentage asfalt in de kwaliteit van zeer goed tot en met matig 90%. Voor elementenverharding (waaronder trottoirtegels en klinkers) is dit 93%.

Prestatie-inkoop: We volgen een nieuwe vorm van aanbesteden waarbij de verschillende aanbieders zelf duidelijk maken wie de beste is, gegeven het beschikbare budget en doelstellingen van de opdrachtgever (gemeente). In het jaar 2015 zal door het maken van keuzes het percentage worden bijgesteld.

Doelstelling 3	Het bevorderen van de veiligheid van de woonomgeving door een goede openbare verlichting.				
Maatregel	Het herijken van het beleidsplan Openbare verlichting om de kwaliteit van de openbare verlichting te verbeteren en lichthinder te voorkomen.				
Prestatie Indicator	Het beleid en beheer van de openbare verlichting is actueel.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Inventarisatie Lichtmasten en armaturen	Beleids herijken	Uitvoering van beleid	Uitvoering van beleid	Uitvoering van beleid

Toelichting maatregel

Het beheer en onderhoud van de openbare verlichting is in 2013 aanbesteed voor 25 gemeenten en de provincie Groningen en Drenthe. Er is geadviseerd het areaal te controleren omdat gebleken is dat door verschillende wisselingen van beheerders (EGD, Essent, Ip Lighting, Ziut) de basisgegevens aangevuld moeten worden. De basisgegevens dienen als bron voor het herijken van beleid.

Doelstelling 4	Het terugdringen van het energiegebruik van de openbare verlichting, in 2020 met 20% en in 2030 met 50% ten opzichte van 2013.				
Maatregel	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het opstellen van een plan van aanpak, op basis van een berekening (scan) hoeveel energie er kan worden bespaard in de gemeente. 2. Het vervangen waar mogelijk van conventionele verlichting door zeer energiezuinige LED verlichting. 				
Prestatie Indicator	Het reduceren van het energieverbruik openbare verlichting ten opzichte van 2013.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	2,9%	5,7%	8,6%	11,4%	14,3%

Toelichting maatregel

Gemeente De Marne wil met haar openbare verlichting voldoen aan de doelstelling die zijn opgesteld in het SER-Energieakkoord: een breed gedragen akkoord over energiebesparing, duurzame energie en klimaatbeleid.

Doelstelling 5	Het zorgen voor een minimaal veilig en functioneel onderhouden areaal civiele kunstwerken.				
Maatregel	<ol style="list-style-type: none"> 1. De beleidsplannen Bruggen en Beschoeiingen, Kademuren en steigers worden samengevoegd tot een beleidsplan Civiele Kunstwerken. 2. Het houden van een aanbesteding onderhoud civiele kunstwerken, op basis van prestatie-inkoop, voor de periode 2016 tot en met 2019. 				
Prestatie Indicator	De conditie van de civiele kunstwerken is voor bruggen minimaal 90% in de klasse zeer goed tot en met matig. Voor beschoeiingen, kademuren en steigers is dit minimaal 85% . Percentage onderverdeeld naar kwaliteit.				
	2014	2015	2016	2017	2018
Percentage bruggen in de conditie van zeer goed tot en met matig	100%	100%	95%	90%	90%
Percentage beschoeiingen in de conditie van zeer goed tot en met matig	80%	85%	85%	85%	85%
Percentage steigers in de conditie van zeer goed tot en met matig	80%	85%	85%	85%	85%

Toelichting maatregel

Bij de jaarlijkse inspectie wordt de conditie van de civiele kunstwerken onderverdeeld in categorieën (van zeer goed tot en met zeer slecht). De conditie wordt in percentages uitgedrukt. Door een taakstellende bezuiniging op civiele kunstwerken zal de kwaliteit verminderen. Vooralsnog is een percentage van 90 /85 % gehanteerd. In het jaar 2015 zal door het maken van keuzes het percentage worden bijgesteld.

Prestatie-inkoop: We volgen een nieuwe vorm van aanbesteden waarbij de verschillende aanbieders zelf duidelijk maken wie de beste is, gegeven het beschikbare budget en doelstellingen van de opdrachtgever(gemeente).

Doelstelling 6	Een optimaal beheer en onderhoud op basis van het groenbeheerplan.				
Maatregel	<ol style="list-style-type: none"> 1. Maatstaven opstellen om de efficiency van het beheer en onderhoud te kunnen volgen. 2. Het verbeteren en arbeids-extensiever maken van openbaar groen door groenvakken om te vormen en hierin te investeren. 3. Adoptiegroen actief stimuleren. 				
Prestatie indicator	Het aantal overeenkomsten adoptiegroen neemt toe.				
	2014	2015	2016	2017	2018
Overeenkomst-en adoptie-groen	17	22	27	32	37

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Gemeentelijk Verkeers- en Vervoersplan (GVVP); raad september 2009;
- Meerjaren Uitvoeringsplan GVVP 2011-2015; raad november 2010;
- Wegenbeheerplan; raad december 2014;
- De Marne Duurzaam Verlicht beleidsplan openbare verlichting; raad december 2009;
- Beleidsplan bebording; raad november 2010;
- Beleidsplan Bruggen; raad oktober 2012;

- Beleidsplan Beschoeiingen, kademuren en steigers; raad november 2012;
- Groenstructuurplan; t.k.a. raad februari 2005;
- Beheerplan openbare ruimte (BOR); raad november 2008; herijkt 2013;
- Kwaliteitsplan openbaar groen; raad november 2008

Wat gaat het kosten?

Bedragen in k€

Specificatie	Realisatie 2013	2014	2015	2016	2017	2018
Wegen	2.212	2.201	1.663	1.779	1.722	1.709
Groenvoorzieningen	1.511	1.383	1.238	1.234	1.222	1.229
Bruggen	93	234	178	177	175	175
Watersportvoorzieningen	219	349	315	311	308	307
Totaal lasten	4.034	4.167	3.393	3.500	3.427	3.420
Wegen	24	10	10	10	10	10
Groenvoorzieningen	27	1	1	1	1	1
Watersportvoorzieningen	3	4	4	4	4	4
Totaal baten	54	15	15	15	15	15
Saldo baten en lasten	-3.980	-4.152	-3.378	-3.485	-3.412	-3.405
Mutaties reserves	583	526	0	0	0	0
Resultaat	-3.397	-3.626	-3.378	-3.485	-3.412	-3.405

Toelichting op reserves

Bedragen in k€

Omschrijving	01-01-2015	Vermeerderingen	Verminderingen	31-12-2015
BR Trace Mensingeweer ZTKP	140	-	-	140
BR N361	560	-	-	560
Totaal	700	-	-	700

2.4 Economische zaken, landbouw, visserij, recreatie en toerisme

Inhoud van het beleidsprogramma Economische zaken, landbouw, visserij, recreatie en toerisme

Dit programma geeft inzicht in de gemeentelijke bijdrage aan de versterking van de lokale economie, in het bijzonder de private sectoren van landbouw, visserij, recreatie, toerisme en overige bedrijvigheid. De Coördinator EZ/RT profileert zich hierbij als een spin in het web in het ondernemersveld in De Marne gebruik makend van korte lijnen en persoonlijk contact. De gemeente wordt daarbij een partner die faciliteert, aanjaagt en regisseert.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Het netwerk tussen burgers en lokale bestuurders versterken. Burgers dicht bij elkaar brengen en onderlinge banden versterken.	Doelstelling 1
Bedrijven faciliteren en stimuleren in het verder ontwikkelen van producten en diensten en de promotie daarvan.	Doelstelling 2
Projecten uitvoeren die een impuls geven aan de verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme in het Lauwersmeergebied.	Doelstelling 3

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
We zetten in op het versterken en stimuleren van het economisch klimaat in De Marne en het benutten van kansen en groeimogelijkheden voor het Midden en Klein Bedrijf, Recreatie en Toerisme, Landbouw en Visserij. Dit doen we door kansen te signaleren, te verbinden en door de samenwerking te zoeken met bedrijven en ondernemers.

Doelstelling 1	Het netwerk tussen de gemeente en bedrijven en bedrijven onderling in de verschillende branches hechter maken.				
Maatregel	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opbouwen en onderhouden van een netwerk. 2. Organiseren van ondernemersavonden. 3. Bezoeken van ondernemersverenigingen. 4. Afleggen van bedrijfsbezoeken. 5. Ten behoeve van de stimulering van de visserijsector wordt ingezet op een vervolg van het project North Sea Fish, met name gericht op het behoud van de "Aanjager Visserij." 				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> • Twee keer per jaar wordt een ondernemersavond georganiseerd. • Eén keer per jaar worden de ondernemersverenigingen bezocht. • Er worden minimaal tien bedrijfsbezoeken afgelegd. • In overleg met de provincie wordt gezocht naar financiering voor het behoud van de "Aanjager Visserij." 				
	2014	2015	2016	2017	2018
		2 ondernemersavonden 1 x bezoek ondernemersvereniging Minimaal 10 bedrijfsbezoeken			

Toelichting maatregel

Opbouwen en onderhouden van een netwerk

Om kansen te benutten worden contacten gelegd met belangenpartijen, kennisnetwerken, maatschappelijke instellingen, zoals het Midden- en Kleinbedrijf Noord (MKB Noord), de Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij voor Noord-Nederland (NOM), het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN), Jonge Bedrijven Netwerk Groningen, Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (NLTO), Raad van Advies programma Waddenzeehavens, Stichting Hulp in nood, e.v.. In de vorm van één op één afspraken, netwerkbijeenkomsten, denktanksessies en informatiebijeenkomsten. Daarnaast is de coördinator EZRT actief in het veld aanwezig en onderhoudt rechtstreekse contacten met ondernemers. Er zijn gemiddeld meerdere communicatiemomenten met ondernemers per week. En de coördinator verzorgt extra communicatie, updates via de sociale media (twitter en linkedin).

Twee keer per jaar een ondernemersavond organiseren

Doel van de ondernemersavonden is versterking en stimulering van het ondernemersnetwerk en bruggen slaan tussen de verschillende branches. Door het vergroten en verstevigen van het ondernemersnetwerk stimuleren we dat er nieuwe initiatieven, klantencontacten en meer samenwerkingsverbanden ontstaan, kennis wordt gedeeld en kortere lijnen worden gecreëerd waardoor ondernemers elkaar gemakkelijker benaderen en zo samen sterk te staan.

Eén keer per jaar de ondernemersverenigingen bezoeken

In De Marne is nog een aantal ondernemersverenigingen actief. Belangrijk is dat wij deze één keer per jaar bezoeken zodat we weten wat er speelt en waar de doelen van deze verenigingen liggen. Hierdoor wordt de onderlinge band versterkt en de (onderlingen) samenwerking met de ondernemers gepromoot.

Minimaal tien bedrijfsbezoeken met de portefeuillehouder afleggen

De portefeuillehouder legt samen met het taakveld Economische Zaken bedrijfsbezoeken af. Dit om de band met de ondernemers te versterken en op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen in het veld.

Doelstelling 2	Bedrijven faciliteren en stimuleren in het verder ontwikkelen van producten en diensten en de promotie daarvan.				
Maatregel	1. Via de stichting Promotie Waddenland uitvoering geven aan toeristische informatievoorziening en regiomarketing. 2. Actief inspelen op vragen van ondernemers. 3. Daar waar mogelijk meewerken/ondersteuning bieden aan promotionele acties.				
Prestatie Indicator	Het aantal toeristische overnachtingen neemt jaarlijks toe met 10%.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		10%	10%	10%	10%

Toelichting maatregel

Toeristische informatievoorziening en regiomarketing

De gemeente heeft samen met toeristische ondernemers de Stichting Promotie Waddenland opgericht. Die stichting voert ons Beleidsplan Recreatie en Toerisme uit. Zij zorgen voor de regiomarketing en voorzien toeristen van informatie. Ze werken daarbij samen met Marketing Groningen en de toeristische ondernemers.

Actief inspelen op vragen van ondernemers

Ondernemers die zich willen vestigen of verder ontwikkelen komen vaak met vragen bij de gemeente. De gemeente geeft hun informatie en heeft een adviserende rol. Hierbij valt te denken aan adviseren over bestemmingsplannen, mogelijkheden voor vestiging, over subsidiemogelijkheden en het leggen van verbindingen met andere organisaties, bedrijven en kennisinstellingen.

Promotieacties

Wij moeten zo veel mogelijk ruchtbaarheid geven aan onze diensten via sociale media als Twitter en LinkedIn. Zo onderhouden we onze netwerken en nodigen we mensen uit voor evenementen als de Werelderfgoedtentoonstelling, Het Werelderfgoedweekend, de Colin Archer Memorail Race, De Garnalenparty en De Dag van de Garnaal.

Doelstelling 3	Impuls geven aan de verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme in het Lauwersmeergebied.				
Maatregel	1. Uitvoering geven aan PROLoog. 2. Initiëren van en meewerken aan kansrijke economische en toeristische/recreatieve projecten.				
Prestatie Indicator	Het realiseren van projecten zoals opgenomen in het programma PROloog. (zie hiervoor programma Leefomgeving)				
	2014	2015	2016	2017	2018

Toelichting maatregel

Uitvoering geven aan PROLoog

Verder gestalte geven aan de gebiedsontwikkeling rond Lauwersoog en het Lauwersmeer (PROLoog). De gebiedsontwikkeling rond Lauwersoog en het Lauwersmeer kent twee ontwikkelingspijlers die elkaar onderling versterken. Enerzijds de visserijsector, anderzijds recreatie en toerisme. In programma tien wordt nader ingegaan op het programma PROLoog.

Initiëren van kansrijke economische en toeristische/recreatieve projecten

Mede als direct gevolg van bovenstaande acties werkt de gemeente actief mee aan de voorbereiding en of uitvoering van projecten als: Kiek over Diek, Wadden wandelen, diverse projecten van de Stichting Historische Visserij Zoutkamp (bouw van een vissershuisje, kalkoven en kaap), etc.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Beleidsvisie Recreatie en Toerisme (2013)
- PROLoog, plan voor regie en ruimtelijke ontwikkeling Lauwersoog (2011)
- Koers op het Lauwersmeer (2013)

Meting

Kengetallen	2013	2014	2015
Aantal overnachtingen (aanslag toeristenbelasting)	210.000	275.000	302.500
Bedrijfsbezoeken	15	10	10

Wat gaat het kosten?

Bedragen in k€

Specificatie	Realisatie 2013	2014	2015	2016	2017	2018
EZRT, beleid en beheer	340	385	363	363	358	360
Totaal lasten	340	385	363	363	358	360
EZRT, beleid en beheer	4	7	7	7	7	7
Totaal baten	4	7	7	7	7	7
Saldo baten en lasten	-336	-378	-356	-356	-351	-353
Mutaties reserves	51	66	0	0	0	0
Resultaat	-285	-312	-356	-356	-351	-353

2.5 Jeugd

Inhoud van het beleidsprogramma Jeugd

Tot en met 2014 is het aanbod van jeugdhulp versnipperd georganiseerd. Voor zwaardere jeugdzorg zijn het rijk en de provincie verantwoordelijk en voor lichte opvoedingsvragen is dat de gemeente. Vanaf 2015 zijn wij als gemeente verantwoordelijk voor al deze vormen van jeugdhulp, van bescherming tot reclassering, en van opvoedingsondersteuning tot geestelijke gezondheidszorg. Daarnaast moeten we zorgen voor goede onderwijsgebouwen met ruimte voor andere functies.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Op effectieve en efficiënte manier decentralisaties uitvoeren	doelstelling 3 en 4
Sturen op integrale zorg (één gezin, één plan, één regisseur)	doelstelling 1,2,3 en 4

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!	
<p>We willen dat de jeugd mogelijkheden krijgt om zich zo goed mogelijk te kunnen ontwikkelen. Jeugdigen moeten gezond en veilig kunnen opgroeien tot zelfstandige en evenwichtige volwassenen. Als ondersteuning, hulp of zorg nodig is, moet deze hulp zo vroeg mogelijk geboden worden, in de meest lichte vorm, zo snel mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Wij willen bevorderen dat er vanuit de ouders, de school, de buurt en de samenleving aandacht en betrokkenheid is voor de (zorg voor) jeugdigen. Ruimte voor eigen verantwoordelijkheid en eigen kracht van jeugdigen en ouders staan hierbij voorop. Bij ernstige gedrags- of ontwikkelingsproblematiek moet er gespecialiseerde hulp in de buurt van het kind en ouders zijn.</p>	

Doelstelling 1	We nemen maatregelen om de eigen kracht van jeugdigen, ouders en hun sociale netwerk te versterken. Ook nemen we preventieve maatregelen die er voor zorgen dat zij zo weinig mogelijk specialistische ondersteuning nodig hebben.				
Maatregel 1.1	Jeugd- en jongerenwerk uit laten voeren door een externe partij.				
Prestatie Indicator	Contract afspraken uitvoeren.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Toelichting Doelstelling We willen een kwalitatief goede leefomgeving voor kinderen en jongeren om in op te groeien. Kinderen en de gezinnen waarin ze groot worden, functioneren het beste in een gemeenschap: een sociale en pedagogische omgeving waarbinnen het goed opgroeien en opvoeden is.

Maatregel 1.2	Peuterspeelzaalwerk De Marne uitvoeren.				
Prestatie Indicator	Besteding van de subsidies verantwoorden.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Toelichting Maatregel

Peuterspeelzaalwerk creëert optimale ontwikkelingskansen voor kinderen van twee tot vier jaar. De Stichting Peuterspeelzaalwerk De Marne voert het peuterspeelzaalwerk op 7 locaties binnen onze gemeente uit en krijgt daar subsidie voor.

Maatregel 1.3	Continueren en verbeteren van het aanbod Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE).				
Prestatie Indicator	VVE resultaten volgen op de basisschool.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Toelichting Maatregel

Doelgroepkinderen volgen maximaal een jaar extra dagdelen VVE. Het doel van VVE is de ontwikkeling/taalachterstand bij kinderen spelenderwijs positief te beïnvloeden, zodat ze een goede start kunnen maken op de basisschool. De inspanningen zijn erop gericht om alle kinderen die tot de doelgroep behoren VVE te bieden.

Doelstelling 2	We ondersteunen waar nodig ouders en jongeren bij opgroeien en opvoeden.				
Maatregel 2.1	Het Centrum voor Jeugd en Gezin toerusten voor extra taken uit de basisondersteuning.				
Prestatie Indicator	Opstellen, aanbieden en uitvoeren beleidsplan Jeugd.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Opstellen	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren

Toelichting Doelstelling

Soms zijn er vragen of problemen bij de opvoeding of ontwikkelen kinderen zich niet als gewenst. Dan is het belangrijk dat deze vragen of problemen adequaat worden opgepakt. In het nieuwe jeugdstelsel is het voor een belangrijk gedeelte de gemeente die deze jeugdhulp verleent.

Toelichting Maatregel

De basisondersteuning in het nieuwe jeugdstelsel komt voor een groot deel overeen met de functies die nu in het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) zitten. In 2014 onderzoeken we welke taken er bij moeten komen als gevolg van de decentralisatie, en rusten we waar nodig de CJG-medewerkers toe voor deze extra taken. In 2015 voeren we het beleidsplan jeugd uit als de gemeenteraad dat heeft vastgesteld.

Maatregel 2.2	Uitvoering verwijsindex Zorg voor Jeugd Groningen.				
Prestatie Indicator	Risico jongeren in beeld brengen dmv signaleringen.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	100	120			

Toelichting Maatregel

Het Centrum voor Jeugd en Gezin brengt risicojongeren in beeld. Een middel voor CJG-medewerkers om hulp voor deze jongeren onderling af te stemmen is de verwijsindex Zorg voor Jeugd Groningen (ZvJG). Naast vroegtijdige signalering van hulpvragen is ZvJG bedoeld om de coördinatie van zorg te organiseren. Aansluiting op zo'n signaleringssysteem is, ook in de nieuwe jeugdwet, verplicht. Daarnaast maakt het CJG in 2014 nieuwe afspraken met het onderwijs over het gebruik van ZvJG. We verwachten in 2015 dat we ook hiermee meer risicojongeren in beeld krijgen.

Maatregel 2.3	Terugdringen aantal voortijdig schoolverlaters.				
Prestatie Indicator	Aantal vroegtijdig schoolverlaters neemt af.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Afname			

Toelichting Maatregel

Sinds een aantal jaren werkt De Marne samen met de andere zes Noord-Groninger gemeenten samen om het aantal voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) terug te dringen. We willen vsv'ers weer naar school of aan het werk laten gaan. Deze gezamenlijke aanpak werpt z'n vruchten af. Het aantal vsv'ers is al enkele jaren op een laag niveau. Veel leerlingen die nu dreigen uit te vallen, hebben te maken met complexe problemen. Desondanks zetten we in op een verdere daling van het aantal vsv'ers.

Doelstelling 3	We zorgen voor passende hulp voor ouders en jongeren die intensieve zorg en bescherming nodig hebben.				
Maatregel	De gemeente gaat de intensieve jeugdzorg uitvoeren.				
Prestatie Indicator	Opdracht geven aan Regionaal Inkooporgaan Groninger Gemeenten (RIGG) om flexibele ondersteuning en intensieve zorg in te kopen.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Vorbereiden	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren

Toelichting maatregel

Niet alle ontwikkeling- en opvoedvragen van kinderen kunnen in de eigen leefomgeving worden opgelost. Sommige complexe problemen vragen om gespecialiseerde hulp of intensievere zorg. Vanwege de specialistische aanpak en de geringe aantallen gezinnen die hierbij betrokken zijn, organiseren we deze gespecialiseerde zorg regionaal.

In 2014 hebben alle Groninger Colleges van B&W besloten tot oprichting van het (Regionaal Inkooporgaan Groninger Gemeenten (RIGG). Dit orgaan is juridisch en organisatorisch opgenomen in de Gemeenschappelijke Regeling Publieke Gezondheid&Zorg (GR PG&Z). Het RIGG is een organisatie die in opdracht van de 23 gemeenten zorg die colleges gezamenlijk willen inkopen, ook daadwerkelijk inkoopt c.q. subsidieert. Voor 2015 gaat dit over specialistische zorg en zorg in de flexibele ondersteuning.

Doelstelling 4	Onze schoolgebouwen moeten van goede kwaliteit zijn. Leerlingen moeten aanspraak kunnen maken op leerlingenvervoer. We stimuleren de ontwikkeling van Integrale Kindcentra.				
Maatregel 4.1	We voeren het leerlingenvervoer uit. Zie ook programma 8.				
Prestatie Indicator	Leerlingen binnen de doelgroep worden vervoerd naar school.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Maatregel 4.2	We brengen de basisscholen in goede staat.				
Prestatie Indicator	Onderhoud basisscholen uitvoeren.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

Hoe we leerlingen tot 23 jaar willen huisvesten, staat in het Integraal Huisvestingsplan (IHP). Dit plan hebben we in 2013 vastgesteld. In 2014 presenteerden Lauwers & Eems (L&E) en Vereniging Christelijk Primair Onderwijs (VCPO) hun beleid in het document Toekomstscenario scholenspreiding Noord-Groningen I en II. De hierin beschreven richting is van invloed op het IHP. Nadat we het geactualiseerd hebben en er een nieuwe planning is vastgesteld gaan we tot uitvoering over.

Maatregel 4.3	Handhaving Wet Kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen.				
Prestatie Indicator	Alle voorzieningen voor kinderopvang moeten voldoen aan de gestelde kwaliteitseisen. Als zij dat niet doen, dan treedt de gemeente De Marne handhavend op.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Maatregel 4.4	Stimuleren ontwikkeling Integrale Kindcentra				
Prestatie Indicator	Bijdragen aan het Kennisplatform Kindvoorzieningen				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

De afgelopen drie jaar heeft De Marne bijgedragen aan het Kennisplatform Kindvoorzieningen Noord-Groningen. Dit platform heeft in De Marne mede geleid tot initiatieven voor een Kindcentrum in zowel Leens als Eenrum. Ook in 2015 zullen wij deze ontwikkelingen blijven steunen en ons inspannen voor de realisering van kindcentra.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

Wetgeving

- Wet op de Jeugdzorg;
- Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo);
- Wet Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie (OKE);
- Wet Kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen;
- Wet op het Primair Onderwijs;
- Wet op het Voortgezet Onderwijs;
- Leerplichtwet.

Beleidsdocumenten

- Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente De Marne 2012;
- Verordening ruimte- en inrichtingseisen peuterspeelzalen gemeente De Marne 2011;
- Handavingsbeleidsplan Kinderopvang en Peuterspeelzalen 2013;
- Beleidsnota Wmo 2011-2014;
- Integraal huisvestingsplan De Marne;
- Waddenmodel;
- Beleidsnotitie Doelgroepen bepaling en toeleiding VVE in de BMW gemeenten;
- Samenwerkingsconvenant Centrum voor Jeugd en Gezin Noord-Groningen
- Verordening leerlingenvervoer 2011.

Kengetallen

	2013	2014	2015
Aantal peuterspeelzalen	7	7*	7
Aantal kinderdagverblijven	4	4*	4
Aantal buitenschoolse opvang	2	2*	2
Aantal gastouders	32	35*	nnb
Doelgroepbereik VVE	64,3%	nnb**	nnb
Aantal jeugdsozen en hangplekken	6	7*	7

* Peildatum 1 augustus 2014

** Doelgroepbereik VVE nog niet bekend ivm lopend jaar.

Wat gaat het kosten?

Bedragen in k€

Specificatie	Realisatie 2013	2014	2015	2016	2017	2018
Opvoeden en opgroeien	474	491	534	623	616	615
Scholing en werk	962	1.136	726	672	666	661
Vrije tijdsvoorzieningen	335	553	446	410	408	408
Jeugd Sociaal Domein *)	0	0	3.269	3.204	3.113	3.110
Totaal lasten	1.771	2.180	4.975	4.909	4.803	4.794
Opvoeden en opgroeien	70	31	23	29	29	29
Scholing en werk	66	109	5	5	5	5
Vrije tijdsvoorzieningen	215	149	149	149	149	149
Totaal baten	352	289	177	183	183	183

Saldo baten en lasten	-1.419	-1.891	-4.798	-4.726	-4.620	-4.611
------------------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Mutaties reserves	48	258	0	0	0	0
--------------------------	-----------	------------	----------	----------	----------	----------

Resultaat	-1.371	-1.633	-4.798	-4.726	-4.620	-4.611
------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

*) De kosten van de nieuwe taken jeugdzorg zijn in dit programma per 1-1-2015 opgenomen. De opbrengsten maken deel uit van de Algemene Uitkering en zijn verantwoord onder programma 11.

Toelichting op reserves

Bedragen in k€

Omschrijving	01-01-2015	Vermeerderingen	Verminderings	31-12-2015
BR peuterspeelzaalwerk	83	-	-	83
Totaal	83	-	-	83

Incidentele lasten

Bedragen in k€

Omschrijving	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
		2016	2017	2018
OGGz BMW	169	169	169	169
Totaal	169	169	169	169

Toelichting OGGz BMW

Dit betreft tijdelijke lasten die te maken hebben met een subsidieregeling betreffende Geestelijke gezondheidszorg gemeente Groningen.

Incidentele baten

Bedragen in k€

Omschrijving	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
		2016	2017	2018
OGGz BMW	149	149	149	149
Totaal	149	149	149	149

Toelichting OGGz BMW

Dit betreft de subsidiebijdrage vanuit de subsidieregeling Geestelijke gezondheidszorg gemeente Groningen.

2.6 Sport, kunst en cultuur

2.6.1 Sport

Inhoud van het deelprogramma Sport

Sporten is gezond. Niet alleen gezond voor lichaam en geest, maar je onderhoudt er ook je sociale contacten mee. We vinden sport dan ook belangrijk voor de sociale binding in de gemeente en voor het welbevinden van onze burgers.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Verbanden in en tussen de dorpen versterken	We kijken samen met de inwoners hoe we onze burgers actief aan het sporten krijgen.

Overzicht deelprogramma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
We moeten met minder middelen een breed pakket van sport- en beweegactiviteiten aanbieden en voorzieningen op peil houden. Dit doen we door creatieve oplossingen te bedenken en zo veel mogelijk samen te werken met organisaties en inwoners.

Doelstelling 1	Een toegankelijk en breed aanbod van sport- en beweegactiviteiten bevorderen en deelname daaraan stimuleren.				
Maatregel	De buurtsportcoach inzetten.				
Prestatie Indicator	Aantal deelnemers aan sport- en beweegactiviteiten groeit.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	750	850	900	900	900

Toelichting maatregel

We gaan door met de sport- en beweegactiviteiten die we hebben opgezet onder het Nationaal Actieplan Sport en Bewegen. Hierbij sluiten we zo veel mogelijk aan bij het lokale sport- en beweegaanbod. Vanaf 1 januari 2014 hebben we hiervoor de buurtsportcoach ingezet via het Huis voor de Sport Groningen.

Doelstelling 2	Een gezonde leefstijl en gezonde voeding bevorderen.				
Maatregel	Samenwerking zoeken met betrokken partijen.				
Prestatie Indicator	Afspraken maken met betrokken partijen.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Afspraken met de scholen, gezondheidsorganisaties en sportaanbieders			

Toelichting maatregel

In 2014 zijn we gestart met het opstellen van een Integraal Activiteitenplan. Eén van de speerpunten van dat plan is het verbeteren van de leefstijl door alcoholgebruik en roken te ontmoedigen en overgewicht tegen te gaan. Dit kunnen we niet alleen, daar hebben we de scholen, gezondheidsorganisaties en sportaanbieders voor nodig.

Doelstelling 3	Vitale verenigingen ondersteunen zodat zij voorbereid zijn op de toekomst.				
Maatregel	Samen met verenigingen kijken waar gemeenschappelijke knelpunten liggen en onderlinge samenwerking stimuleren.				
Prestatie Indicator	Aantal voetbalclubs waarmee we in gesprek zijn.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	5	5	5	5	5

Toelichting maatregel

De omgeving van sportverenigingen verandert snel: de samenstelling van de bevolking wijzigt ingrijpend, sportverenigingen zijn kleinschalig, voetbalverenigingen in de regio fuseren en gemeenten gaan herindelen. Over deze ontwikkelingen voeren we in samenwerking met de Koninklijke Nederlandse Voetbalbond en het Huis voor de Sport Groningen gesprekken met de vijf voetbalverenigingen. Deze gesprekken gaan over mogelijkheden voor samenwerking en de gevolgen voor het sportaanbod en de sociale positie van de verenigingen in de dorpen.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- (concept) Integraal activiteitenplan 2014
- Nota Lokaal gezondheidsbeleid "Gezondheid, Welzijn en welbevinden"

Kengetallen

	2013	2014	2015
Gemeentelijke accommodaties in onderhoud gemeente:			
complex voor voetbal (excl. trapveldjes)	5	5	5
zwembad	1	1	1
gymnastiek lokalen / sporthallen	7	7	7

2.6.2 Kunst en cultuur

Inhoud van het deelprogramma Kunst en cultuur

Dit programma gaat over het opzetten en in stand houden van voorzieningen op het gebied van kunst en cultuur. Daaronder verstaan we ook sociaal-culturele voorzieningen die maatschappelijke participatie en de leefbaarheid in de dorpen vergroten.

Overzicht deelprogramma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!					
We willen een veelzijdige gemeente zijn waarin een stimulerend kunst- en cultuurklimaat heerst. Inwoners moeten er actief en passief kunnen deelnemen aan en gebruik maken van culturele, kunstzinnige en erfgoedactiviteiten en -voorzieningen.					

Doelstelling 1	Het culturele karakter van De Marne versterken en de sociale samenhang en leefbaarheid in dorpen bevorderen door sociaal-cultureel aanbod.				
Maatregel	Subsidiëren en verbinden van instellingen en activiteiten op gebied van kunst en cultuur, sociaal-cultureel werk en muziekonderwijs.				
Prestatie Indicator	Subsidiëren (sociaal-)culturele voorzieningen.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Subsidiëren kunst en cultuur			
		Subsidiëren sociaal-cultureel werk			
		Subsidiëren muziek-onderwijs			

Toelichting maatregel

Doelstelling 2	Een goede bibliotheekvoorziening bieden.				
Maatregel	Bezuinigen op de bibliotheekvoorziening.				
Prestatie Indicator	Bezuinigingsopdracht uitwerken.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		plan van aanpak	realisatie bezuiniging		

Toelichting maatregel

We moeten in 2016 bezuinigen op de bibliotheekvoorziening. Tegelijkertijd willen we onze burgers een goede bibliotheekvoorziening blijven aanbieden. Deze opdracht werken we in 2015 nader uit. Aan het einde van 2015 hebben we een concreet plan van aanpak voor een bibliotheekvoorziening.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- startnotitie kunst en cultuur De Marne "raamwerk 2008-2012"

Kengetallen

Omschrijving	2013	2014	2015
aantal toegekende subsidies kunst & cultuur en sociaal-cultureel	81	nmb	
aantal bibliotheekvoorzieningen	2	1	1

Programmabegroting 2015

Wat gaat het kosten?

Bedragen in k€

	Realisatie 2013	2014	2015	2016	2017	2018
Sport	1.137	941	741	750	744	716
Kunst en cultuur	551	473	408	249	247	246
Totaal lasten	1.688	1.414	1.149	999	991	962
Sport	174	46	46	46	46	46
Kunst en cultuur	91	59	1	1	1	1
Totaal baten	266	105	47	47	47	47

Saldo baten en lasten	-1.422	-1.309	-1.102	-952	-944	-915
------------------------------	---------------	---------------	---------------	-------------	-------------	-------------

Mutaties reserves	214	-12	9	9	9	0
--------------------------	------------	------------	----------	----------	----------	----------

Resultaat	-1.208	-1.321	-1.093	-943	-935	-915
------------------	---------------	---------------	---------------	-------------	-------------	-------------

Toelichting op reserves

Omschrijving	01-01-2015	Vermeerderingen	Verminderingen	31-12-2015
BR Tennisbaan Kloosterburen	14			14
BR Tennisbanen Ulrum	35			35
BR NASB sportcoach	27		9	18
Totaal	76		9	67

2.7 Sociale Zaken en Werk

Inhoud van het beleidsprogramma Sociale Zaken en Werk

Met de uitvoering van sociaal beleid begeleiden we werklozen en uitkeringsgerechtigden naar de arbeidsmarkt, zodat ze zelfstandig en onafhankelijk van de overheid in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Voor inwoners die dat niet kunnen, zorgen we voor een financieel vangnet en maatschappelijke ondersteuning om zelfredzaamheid en actief meedoen in onze samenleving te stimuleren. Binnen dit programma valt ook de inburgering van nieuwkomers.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Uitvoering geven aan decentralisaties in het sociaal domein	Doelstelling 1 en 2
Blijvend inzetten meest kwetsbaren in onze samenleving	Doelstelling 3

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
Onze inwoners kunnen door middel van werk duurzaam in hun eigen inkomen voorzien, bij voorkeur in onze eigen regio. We garanderen met voorzieningen een bestaansminimum voor inwoners die aantoonbaar niet in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien.

Doelstelling 1	We gaan de Participatiewet invoeren.				
Maatregel	We stellen de verordeningen en het implementatieplan vast en starten met de uitvoering.				
Prestatie Indicator	Vaststellen verordeningen en implementatieplan en starten met de uitvoering.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Voorbereiding met zeven gemeenten BMW-DAL	Vaststellen verordeningen implementatieplan en start uitvoering	uitvoeren	uitvoeren	uitvoeren

Toelichting maatregel

In 2015 gaan heel veel taken op gebied van jeugd, zorg en participatie naar de gemeenten. Het liefst willen we de besluit- en beleidsvorming en vervolgens alle dienstverlening aan burgers in samenhang zowel op inhoud als intergemeentelijk vormgeven. Daar zijn we ook op gericht en dat is ons streven. Dat streven is echter niet direct in 2015 haalbaar.

De nieuwe taken van de gemeenten zijn van een dergelijke omvang dat het een realistisch streven is om op alle beleidsterreinen het jaar 2015 'transitieproof' door te komen. Niet alleen de inhoud maar tegelijkertijd ook nieuwe samenwerkingsverbanden moeten vorm krijgen. De lat ligt meer dan hoog genoeg als we de basis van de nieuwe dienstverlening in de nieuwe samenwerking in 2015 per afzonderlijke transitie gestalte kunnen geven.

Op het terrein van werk en inkomen gaat op 1 januari 2015 de Participatiewet in. Gemeenten moeten nog verordeningen bij deze wet schrijven en hebben daar formeel tot 1 juli 2015 de tijd voor, maar de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft liever dat ze op 1 januari al klaar zijn. De BMW-DAL-gemeenten streven er naar om alle verordeningen op 1 januari 2015 af te hebben, omdat we dan minder risico lopen dat we geen Incidentele Aanvullende Uitkering (IAU) van het ministerie krijgen. We verwachten deze financiële compensatie nodig te hebben doordat het aantal uitkeringen stijgt.

Doelstelling 2	We komen tot een uitvoeringsstructuur werk en inkomen				
Maatregel	We stellen het uitvoeringsplan vast en starten met de samenwerking BMW				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> Vaststellen uitvoeringsplan door BMW Starten met de samenwerking BMW 				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Vaststellen uitvoerings-plan door BMW	Start samenwerking	Uitvoeren	uitvoeren	uitvoeren

Toelichting maatregel

De huidige organisaties voor de BMW-gemeenten die taken uitvoeren op het gebied van werk en inkomen zijn ook de organisaties die betrokken zijn bij uitvoering van de Participatiewet. Het gaat dan om Ability, Werkplein Noord-Groningen, Sociale Zaken en Werk BMW en Sociale Zaken Eemsmond. Via de project- en stuurgroep Transitie in Samenhang (TiS) zullen voorstellen naar college en raad gaan over de bundeling van krachten voor de vier gemeenten in een gezamenlijke uitvoeringsstructuur werk en inkomen. Deze voorstellen passen in en zijn een uitvloeisel van het visiedocument "Werk aan de winkel" dat door de vier raden van de gemeenten BMW is vastgesteld.

Het plan is om in de gezamenlijk uitvoeringsstructuur de volledige Participatiewet voor vier gemeenten uit te voeren. Naar verwachting zal 2015 daarin nog een overgangsjaar zijn.

Doelstelling 3	We intensiveren het armoedebeleid				
Maatregel	We gaan de beleidsregels en Pact voor Samenredzaamheid uitvoeren				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> Vaststellen beleidsregels Uitvoeren Pact voor Samenredzaamheid 				
	2014	2015	2016	2017	2018
	vaststellen kaders minimabeleid; vaststellen Pact voor Samenredzaamheid	Vaststellen beleidsregels; Ontwikkelen activiteiten samen met organisaties	Uitvoeren in samenwerking	Uitvoeren in samenwerking	Uitvoeren in samenwerking

Toelichting maatregel

In 2013 zijn we in samenwerking met de Cliëntenraad BMW gestart met de organisatie van een armoedeconferentie. Samen met alle organisaties en instellingen die in de BMW-gemeenten bezig zijn met armoede hebben we de mogelijkheden verkend. Dat heeft geleid tot een Pact voor Samenredzaamheid. Daarin delen we kennis en ontwikkelen we activiteiten. We zijn begonnen zogenaamde Eigen Kracht-café's te organiseren. Daarin ontmoeten burgers elkaar om thema's te bespreken en elkaar te ondersteunen. Naar verwachting zal in 2015 ook een project van verbouw groente/fruit vorm krijgen. De opbrengst zal dan ten goede komen aan de burgers die afhankelijk zijn van bijv. de Voedselbank.

De raden van de BMW-gemeenten hebben in 2014 de kaders van het armoede- en minimabeleid vastgesteld. Als we die gaan uitwerken, krijgen alle betrokken partijen een rol bij de bestrijding of voorkoming van armoede. De stijging van de armoede wordt niet zozeer zichtbaar in stijging van gebruikmaking van de diensten van de Kredietbank, maar wel in de stijging van de kosten van beschermingsbewind door een bewindvoerder. Dat is een zorgwekkende ontwikkeling. De diensten van een Kredietbank heeft meer een tijdelijk karakter dan een bewindvoerder. Meer onder bewindstellingen zijn aanwijzingen voor een langduriger en hardnekkiger problematiek. De hardnekkige problematiek van de arbeidsmarkt en de werkloosheid wordt ook zichtbaar in de stijging van de aantallen uitkeringen.

In ons gebied bleef de stijging lange tijd uit, maar is deze vanaf het eerste kwartaal van 2013 ingezet. De gemeente wordt daardoor geconfronteerd met hogere kosten voor uitkeringen, terwijl de financiering vanuit het rijk (BUIG-budget) afneemt.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

Wetten

- Wet werk en bijstand (WWB);
- Wet sociale werkvoorziening (WSW);
- Wet inburgering (WI);
- Wet stimulering arbeidsparticipatie (Wet STAP);
- Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ);
- Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW);
- Besluit bijstandsverlening zelfstandigen (Bbz).

Beleidsdocumenten

- Werk aan de Winkel;
- Ketenjaarplan 2013;
- Handhavingsplan Sociale Zaken.

Verordeningen

- Afstemmingsverordening;
- Verordening Cliëntenparticipatie;
- Verordening Handhaving Wet werk en bijstand;
- Verordening toeslagen en verlagingen;
- Re-integratie verordening Soc.Zaken en Werk;
- Verordening langdurigheidstoelage;
- Verordening Wet inburgering.

Meting

Effect-indicatoren	Resultaat 2013	Streefwaarde 2014	Streefwaarde 2015
Groei uitkeringsbestand	10,8%	10%	5%
Cliënten die bemiddelbaar zijn	66%	33,33%	30%

Prestatie-indicatoren	Resultaat 2013	Streefwaarde 2014	Streefwaarde 2015
Doorlooptijd aanvraag - toekenning	6 dagen	2 weken	2 weken
Doorlooptijd aanvraag -traject	6 dagen	2 weken	2 weken
Inzet werkleer- en scholingsprogramma	66%	33,33%	55%

Kengetallen	Resultaat 2013	Streefwaarde 2014	Streefwaarde 2015
Clënten in de WWB	225	240	252
Plaatsingen vanuit WWB-uitkering in regulier werk	37	40	40
Bijz. bijstand chronisch zieken gehandicapten	99	150	150
Toekenningen participatiefonds	118	150	160
Toekenningen langdurigheidstoeslag	108	150	150
Toekenningen computerregeling	7	10	-
Tegemoetkoming scholieren VO	7	14	10
Clënten in schuldhulpverlening			
<i>Budgetbeheerregeling</i>	85	110	80
<i>Crisissituaties</i>	1	10	5
<i>Spreekuurbezoek</i>	108	260	225
<i>Afgifte WSNP-verklaringen</i>	11	20	20
Deelname OGGZ-overleg	6	25	8

Wat gaat het kosten?

Bedragen in k€

Specificatie	Realisatie 2013	2014	2015	2016	2017	2018
Inkomensvoorzieningen	4.141	4.827	5.009	5.009	5.009	5.009
Re-integratie	2.641	2.404	2.478	2.438	2.374	2.271
Inburgering	41	14	10	7	5	5
Ondersteuning	379	450	413	430	437	438
Sociaal Domein	0	20	0	0	0	0
Totaal lasten	7.201	7.715	7.910	7.884	7.825	7.723
Inkomensvoorzieningen	3.654	3.901	4.053	4.053	4.062	4.062
Re-integratie *)	2.377	2.179	0	0	0	0
Inburgering	16	14	10	7	5	5
Ondersteuning	15	32	32	32	32	32
Totaal baten	6.063	6.126	4.095	4.092	4.099	4.099

Saldo baten en lasten	-1.139	-1.589	-3.815	-3.792	-3.726	-3.624
------------------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Mutaties reserves	-72	-18	68	56	0	0
--------------------------	------------	------------	-----------	-----------	----------	----------

Resultaat	-1.211	-1.607	-3.747	-3.736	-3.726	-3.624
------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

*) Met de invoering van de participatiewet met ingang van 1-1-2015 zijn de opbrengsten onderdeel van de Algemene Uitkering en zijn verantwoord bij programma 11.

Toelichting op reserves

Omschrijving	01-01-2015	Vermeerderingen	Verminderen	31-12-2015
BR Participatie en Re-integratie	132	-	68	64
Totaal	132	-	68	64

2.8 Maatschappelijke ondersteuning en Zorg

Inhoud van het beleidsprogramma Maatschappelijke ondersteuning en Zorg

Onze maatschappelijke ambitie, het wenkend perspectief, is dat zoveel mogelijk inwoners actief participeren. Ieder naar vermogen en op een manier die bij hen past – als vrijwilliger, ouder, buren, mantelzorger of professional. Mensen zijn actief op scholen, in de buurt, kerk of werkplaats of bij een vereniging of sportclub. Daarbij handelen we in ons doen en laten vanuit de volgende waarden:

- Gemeenschapszin: Wij hechten eraan dat mensen omzien naar elkaar;
- Participatie: Wij vinden het van belang dat inwoners deelnemen aan het sociale leven;
- Samenwerking: Wij werken samen (met inwoners, instellingen, bedrijven) vanuit een gezamenlijke maatschappelijke verantwoordelijkheid;
- Vertrouwen: Wij luisteren naar inwoners en geven ruimte aan professioneel handelen;
- Gelijkwaardigheid: Maatschappelijke instellingen zien wij als gelijkwaardige samenwerkingspartners;
- Verantwoordelijkheid: Wij vinden dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie over hun eigen leven moeten voeren;
- Toegankelijkheid: De toegang tot hulp is laagdrempelig en daarmee voor iedereen toegankelijk;
- Keuzevrijheid : Inwoners kunnen zoveel mogelijk kiezen voor hulp die bij hun situatie past.

Er gebeurt al veel op het gebied van deze waarden. De gemeente is bovendien slechts een van de actoren in het sociaal domein en bepaalt dus niet hoe dit proces verloopt. Wij zijn daarom alert op bewegingen in de maatschappij, geven vertrouwen en houden rekening met het tussentijds bijstellen van acties.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Er zijn voldoende levensloopbestendige woningen	Doelstelling 3, Maatregel 2.4
Er zijn voldoende randvoorwaarden voor aangepast vervoer	Doelstelling 3, Maatregel 3.1
Ruimte geven aan kleinschalige zorginitiatieven	Doelstelling 1, Maatregel 1.6
Verbinden van mensen uit nabije omgeving aan degenen die zorg nodig hebben	Doelstelling 1, Maatregel 1.6
Ondersteuning van inwoners die beperkt kunnen participeren	Doelstelling: 2 maatregel 2.1, 2.2 en doelstelling 4, maatregel 4.1
Versterken van onderlinge verbanden binnen en tussen dorpen	Doelstelling 1, Maatregel 1.1
Zoeken naar creatieve oplossingen en nieuwe initiatieven ter bevordering van leefbaarheid van dorpen (vitaliteitscoördinator)	Doelstelling: 1, Maatregel 1.1
Op effectieve en efficiënte manier uitvoering geven aan decentralisaties	Doelstelling 5, Maatregel 5.1

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
In onze gemeente zijn de meeste inwoners zelfredzaam en nauw verbonden met de samenleving waaraan zij actief deelnemen. Wij zorgen samen met hen voor de inwoners die ondersteuning nodig hebben.

Doelstelling 1	Bevorderen van sociale samenhang (in relatie tot leefbaarheid) van dorpen, met als gewenst resultaat een sterk zelf organiserend vermogen van inwoners.				
Maatregel 1.1	Werkplan Vitaliteit uitvoeren, coördinator Vitaliteit inzetten, faciliteren van initiatieven van inwoners en het mogelijk maken van uitwisseling van informatie tussen dorpen, maatschappelijke partners en overheid.				
Prestatie Indicator	Realisatie van werkplan Vitaliteit				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Maatregel 1.2	Cliënten van de Participatie wet verbinden aan bewonersinitiatieven (zie ook programma 7).				
Prestatie Indicator	Aantal succesvolle bemiddelingen tussen cliënten en bewonersinitiatieven.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	8	12	16	20	20

Maatregel 1.3	Woon- en Leefbaarheidsmonitor uitvoeren, waaronder implementatie website dorpen.demarne.nl, deelproject Vitaliteit in beeld.				
Prestatie Indicator	-Uitvoering van het Werkplan Woon & Leefbaarheidsmonitor 2015 - aantal dorpen dat deelneemt aan dorpenwebsite.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	3	8	15	21	21

Maatregel 1.4	Steunpunt vrijwilligerswerk De Marne & Winsum.				
Prestatie Indicator	Wij brengen vraag en aanbod van vrijwilligerswerk bij elkaar en we ondersteunen vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties met informatie en advies. Aantal bemiddelingen:				
	2014	2015	2016	2017	2018
	100	100	100	100	100

Maatregel 1.5	Faciliteren van bewonersinitiatieven en netwerken van onderlinge hulp binnen het project Noabers (2014-2016) middels advies, informatie-uitwisseling en cofinanciering.				
Prestatie Indicator	Aantal faciliteringstrajecten:				
	2014	2015	2016	2017	2018
	2	5	7	nvt	Nvt

Toelichting op Doelstelling 1

De Marne is een gemeente met van oudsher een goede sociale samenhang. Toch zijn er ook groepen kwetsbaar, omdat ze bijvoorbeeld geen aansluiting bij netwerken hebben of verminderd zelfredzaam zijn. Door de veranderende bevolkingssamenstelling, het verdwijnen van voorzieningen en afname van het aantal vrijwilligers staat de leefbaarheid onder druk.

Doelstelling 2	Inwoners hebben de mogelijkheid om zelfstandig, gezond en sociaal te participeren in de samenleving.				
Maatregel 2.1	Uitvoeren lokaal gezondheidsbeleid met speerpunten alcoholgebruik, roken en overgewicht.				
Prestatie Indicator	Uitvoering Nota lokaal gezondheidsbeleid.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Maatregel 2.2	Welzijnswerk inzetten om seniorenvoorlichters, mantelzorgers en vrijwillige thuishulp te ondersteunen.				
Prestatie Indicator	Uitvoeren van het jaarplan welzijnswerk.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Maatregel 2.3	Faciliteren van ontmoetingspunten door middel van beschikbaar stellen van budget en ondersteuning door de welzijnsorganisatie,				
Prestatie Indicator	Aantal verzelfstandigde ontmoetingspunten:				
	2014	2015	2016	2017	2018
	2	4	4	4	4

Doelstelling 3	Kwetsbare burgers zijn in staat om zo lang mogelijk zelfstandig in hun eigen omgeving te functioneren en deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer.				
Maatregel 3.1	Inzet ketenpartners en zorgloket voor het bieden van algemene en individuele ondersteuning.				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> • beleid huishoudelijke hulp aanpassen (PGB of ZiN) • uitvoeren nieuwe taken 				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

Huishoudelijke hulp:

Met ingang van 2015 krijgen we 40% minder budget voor de Huishoudelijke Hulp. Dit vraagt om een andere invulling van de huishoudelijke hulp. Hoe we dit gaan doen besluiten we op korte termijn. Het is in ieder geval van belang om maatregelen te treffen zodat we financiële risico's beperken.

Begeleiding:

Vanaf 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de toegang tot de nieuwe taken van de Wmo: begeleiding en kortdurend verblijf. Tot nu toe gaf het Centrum indicatiestelling Zorg (CIZ) de indicaties af. De BMW gemeenten moeten nu kiezen hoe zij de indicatiestelling vanaf 1 januari 2015 organiseren zodat de klant geholpen wordt. Het ligt voor de hand om voor het overgangsjaar 2015 de taken uit te breiden van het huidige Zorgloket zodat ook de nieuwe klanten van de Wmo hier terecht kunnen. Het is dan de bedoeling om externe deskundigheid op het gebied van begeleiding en hulpverlening in de loketten binnen te halen.

Maatregel 3.2	Afstemming met lokale partners op het terrein van wonen, welzijn en zorg.				
Prestatie Indicator	Uitwisseling van informatie, relevant voor monitoren en signalering.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Doelstelling 4	De gemeente biedt een vangnet voor inwoners die tijdelijk niet zelfredzaam zijn en/of zorg mijden.				
Maatregel 4.1	Ketenpartners inzetten (o.a. maatschappelijk werk/partners netwerk Openbare Geestelijke GezondheidsZorg (OGGZ) en integrale werkwijze hanteren.				
Prestatie Indicator	Afspraken met ketenpartners nakomen.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

In het Sociaal Domein werken we in 2014 en 2015 aan een integrale werkwijze voor inwoners die ondersteuning nodig hebben. Hierbij onderzoeken we ook nieuwe informatie/monitoringsmodellen. Tot de invoering daarvan hanteren we de jaarverslagen als prestatie indicatoren.

Doelstelling 5	We geven op een effectieve en efficiënte manier invulling aan de decentralisaties.				
Maatregel 5.1	Continuïteit van de nieuwe zorgtaken regelen. Wmo beleidsplan uitvoeren.				
Prestatie Indicator	Decentralisatie AWBZ naar de Wmo uitvoeren.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Voorbereiden	Uitvoeren	uitvoeren	uitvoeren	Uitvoeren

Toelichting maatregel

In 2015 nemen we allerlei taken van het rijk over. De continuïteit van de nieuwe zorgtaken is geregeld met een provinciaal continuïteitsarrangement (transitie). Daarnaast hebben we vanaf 1 januari 2015 de toegang tot ondersteuning geregeld voor nieuwe ondersteuningsvragen. Tevens voeren we het nieuwe beleidsplan Wmo uit.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Visie op het sociale domein, BMWG gemeenten;
- Startnota 3D BMWG gemeenten;
- WMO beleidsnota 2011-2014 De Marne;
- WMO verordening 2011 De Marne;
- WMO beleidsregels 2011 De Marne;
- Besluit Individuele Voorzieningen gemeente De Marne;
- Jaarplan OGGZ 2014 BMWG gemeenten;
- Subsidieverordening gemeente De Marne;
- Integraal Beleidskader Krimp en Leefbaarheid;
- Woon- en leefbaarheidsplan De Marne;
- Nota lokaal gezondheidsbeleid "Gezondheid, Welzijn en Welbevinden" 2013-2017.
- Samenwerken aan leefbare dorpen, visie en praktische uitgangspunten voor burgerparticipatie in de gemeente De Marne
- Project- en werkplan Woon & Leefbaarheidsmonitor
- Project- en werkplan Noabers (2014-2016)
- Procesplan Vitale Dynamiek
- Werkplan Vitaliteit 2015 (in ontwikkeling)

Kengetallen

	2013	2014	2015
Aantal ontmoetingspunten/dorpshuizen/ouderensozen	18	18	18

Wat gaat het kosten?

Bedragen in k€

Specificatie	Realisatie 2013	2014	2015	2016	2017	2018
Leefbaarheid en participatie	172	207	170	168	167	167
Informatie, advies, cliëntondersteuning . ¹⁾	2.022	2.075	1.689	1.540	1.504	1.510
Wonen, welzijn en zorg kwetsb. gr.	126	170	151	150	149	150
Volksgezondheid	418	550	456	455	454	455
AWBZ Sociaal Domein ²⁾	0	0	1.793	1.781	1.731	1.727
Totaal lasten	2.737	3.002	4.259	4.094	4.005	4.009
Leefbaarheid en participatie	13	0	0	0	0	0
Informatie, advies, clientonderst.	149	56	56	56	56	56
Wonen, welzijn en zorg kwetsb. gr.	27	39	39	39	39	39
Volksgezondheid	22	0	0	0	0	0
Totaal baten	211	95	95	95	95	95

Saldo baten en lasten	-2.525	-2.907	-4.164	-3.999	-3.910	-3.914
------------------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Mutaties reserves	21	-149	105	0	0	0
--------------------------	-----------	-------------	------------	----------	----------	----------

Resultaat	-2.504	-3.056	-4.059	-3.999	-3.910	-3.914
------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

¹⁾ De kosten van de huidige WMO taken zijn vanaf 1-1-2015 bijgesteld o.b.v. de korting die het Rijk heeft doorgevoerd. De opbrengsten maken deel uit van de Algemene Uitkering en zijn verantwoord onder programma 11.

²⁾ De kosten van de nieuwe WMO taken zijn in dit programma per 1-1-2015 opgenomen. De opbrengsten maken deel uit van de Algemene Uitkering en zijn verantwoord onder programma 11.

Toelichting op reserves

Bedragen in k€

Omschrijving	01-01-2015	Vermeerderingen	Verminderingen	31-12-2015
BR WMO Huishoudelijke hulp	130	-	105	25
BR WMO Uitvoeringskosten	35	-	-	35
Totaal	165		105	60

Incidentele lasten

Bedragen in k€

Omschrijving	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
		2016	2017	2018
Informele zorg	7	7		
Sociaal domein AWBZ	105			
Totaal	112	7		

Toelichting Informele zorg

Dit zijn de kosten van het project 'Noabers' wat gaat over het versterken van de netwerken van informele zorg.

Toelichting Sociaal domein AWBZ

Dit is de verwachte overschrijding van het gedecentraliseerde budget betreffende de AWBZ. Deze overschrijding wordt gedekt door een vrijval bestemde reserve. Deze bestemde reserve wordt in 2014 gevormd door het te verwachten overschot op de WMO-budgetten.

2.9 Milieu

Inhoud van het beleidsprogramma Milieu

We werken, samen met anderen, aan een leefomgeving en een milieu waarin ook toekomstige generaties kwaliteit van leven hebben en in hun behoeften kunnen voorzien. Dat doen we door duurzaam te investeren in onze fysieke leefomgeving (bodem, water, lucht en natuur), in duurzame energiebronnen en in energiebesparingen. Deze ambities staan in het Klimaatbeleidsplan. Met dat plan voeren we het ingezette beleid uit.

Daarnaast voert de gemeente haar wettelijke milieutaken uit. Die bestaan uit het voorkomen, beperken en terugdringen van hinder en vervuiling. Bij afvalwaterbeheer staan drie thema's centraal: Ketenbeheer, Samen sterker en Maatschappelijke trends. De drie thema's zijn uitgewerkt in het Integraal Afvalwaterbeleidsplan van de gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsum en waterschap Noorderzijlvest 2014-2018 (BMWE/NZV).

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Ingezet beleid uitvoeren	Doelstelling 1 t/m 6

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
We willen onze burgers een gezond en veilig leven bieden in een aantrekkelijke leefomgeving te midden van een vitale natuur. De mondiale biodiversiteit moet onaangetast blijven en natuurlijke hulpbronnen mogen we niet uitputten. Daarvoor gaan we ons klimaatbeleid verder uitvoeren en hinder en vervuiling voorkomen, beperken en terugdringen.

Doelstelling 1	Kosten van de (afval)waterketen structureel verlagen (thema Ketenbeheer).				
Maatregel	De (afval)waterketen beter beheeren.				
Prestatie Indicator	Plannen uitvoeren en opstellen.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Afvalwater-beleidsplan BMWE/NZV uitvoeren			
		Uitvoeringsplan riolering 2015 uitvoeren			
		Uitvoeringsplan 2016 opstellen			

Toelichting maatregel

Met het Bestuursakkoord Water hebben rijk, gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven met elkaar afgesproken dat zij de kosten van de (afval)waterketen structureel gaan verlagen. Door het Afvalwaterbeleidsplan en het Uitvoeringsplan riolering uit te voeren, richten we de afvalwaterketen doelmatiger in. We stemmen riolering en zuivering beter op elkaar af en we gaan beter meten en monitoren. In samenwerking met marktpartijen gaan we innovatieve technieken toepassen.

Doelstelling 2	Samenwerking tussen gemeenten onderling en tussen gemeenten en Waterschap intensiveren (thema Samen Sterker).				
Maatregel	Kennis en capaciteit van andere gemeenten en het Waterschap gebruiken				
Prestatie Indicator	Plannen uitvoeren en opstellen.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Deelnemen aan het Waterteam BMW/NZV	Afvalwater-beleidsplan BMW/NZV uitvoeren	Deelnemen aan het Waterteam BMW/NZV	Deelnemen aan het Waterteam BMW/NZV	Deelnemen aan het Waterteam BMW/NZV
		Afvalwater-beleidsplan gezamenlijk uitvoeren			
		Uitvoeringsplan riolering 2015 uitvoeren			
		Uitvoeringsplan riolering 2016 opstellen			
		Deelnemen aan het Waterteam BMW/NZV			

Toelichting maatregel

De samenwerking tussen gemeenten onderling en het Waterschap kan beter. We moeten vooral slimmer gebruik maken van elkaars kennis en capaciteit. Met het uitvoeren van het Afvalwaterbeleidsplan en het Uitvoeringsplan riolering geven we vorm aan die samenwerking. Dit moet leiden tot beter riool- en zuiveringsbeheer. Een voorbeeld daarvan is het gezamenlijk onderhoud van gemalen en de gezamenlijke aanbesteding van het grondwatermeetnet.

Doelstelling 3	Kosten van het rioolstelsel verlagen (thema Maatschappelijke Trends).				
Maatregel	Gebruik maken van de meest actuele inzichten in de bevolkingssamenstelling, technieken, marktwerking en lozingsgedrag.				
Prestatie Indicator	Plannen uitvoeren en opstellen.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Afvalwater-beleidsplan BMW/NZV uitvoeren			
		Uitvoeringsplan riolering 2015 uitvoeren			
		Uitvoeringsplan riolering 2016 opstellen			

Toelichting maatregel

Het rioolstelsel zoals we dat nu kennen is tientallen jaren geleden aangelegd. De maatschappij is sindsdien behoorlijk veranderd. Zo is de bevolking heel anders samengesteld, zijn er allerlei nieuwe technieken en zit afvalwater vol met grondstoffen die inmiddels heel waardevol zijn geworden. Door rekening te houden met deze actuele maatschappelijke trends kunnen we de kosten van het rioolstelsel verlagen.

Doelstelling 4	Kwalitatief goede begraafplaatsen aanbieden.				
Maatregel	Begraafplaatsen aanpassen en plannen uitvoeren en opstellen.				
Prestatie Indicator	Begraafplaatsen Hornhuizen, Mensingeweer en Leens aanpassen en plannen uitvoeren en opstellen.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Beleidsplan Begraven opstellen			
		Uitvoeringsplan Begraafplaatsen 2015 uitvoeren			
		Begraafplaatsen Hornhuizen en Mensingeweer aanpassen en uitbreiden			
		Urnenveld begraafplaats Leens maken			
		Uitvoeringsplan Begraafplaatsen 2016 opstellen			

Doelstelling 5	Afvalinzameling, -preventie en -hergebruik verder optimaliseren.				
Maatregel	<ol style="list-style-type: none"> 1. Afvalinzameling, -preventie en -hergebruik aanpassen aan landelijke doelstellingen(Landelijk Afvalbeheerplan; LAP2). 2. Voorlichting geven over afvalpreventie met een (twee)maandelijke nieuwsbrief in dorpskrantjes en met publicaties op de website. 3. Huishoudelijk afval laten inzamelen door B.V. Groningen Milieu. 4. Afvalstromen monitoren; uitkomsten vergelijken met andere gemeenten. 5. Afvalbeleidsplan 2011- 2016 uitvoeren. 				
Prestatie Indicator	Aanbod van afval beperken, meer gescheiden afval inzamelen en kunststof inzamelen.				
	2014	2015	2016	2017	2018
Percentage gescheiden afval	58%	62%	65%	67%	70%
Tonnen afval per jaar	5800	5600	5400	5400	5400
Tonnen kunststof door nascheiding	145	147	149	151	153

Doelstelling 6	Het Klimaatbeleidsplan uitvoeren.				
Maatregel	<ol style="list-style-type: none"> 1. Een netwerk opbouwen en onderhouden: aanhaken bij andere partijen en financieringsbronnen. 2. Het project 'Slim Wonen in de Marne' uitvoeren. 3. Energiebesparing bij gemeentelijke gebouwen onderzoeken. 4. Energiebesparende maatregelen voor het gemeentehuis en het zwembad uitvoeren. 5. Het plan 'De Marne Duurzaam verlicht' uitvoeren. 6. Duurzame mobiliteit invoeren binnen de gemeentelijke organisatie. 7. De gemeentelijke interne milieuzorg uitvoeren. 8. De Lokale Agenda 21 ondersteunen. 				
Prestatie Indicator	Plannen en maatregelen uitvoeren.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Project 'Slim Wonen in de Marne' uitvoeren			
		Energie-besparende maatregelen gemeentehuis en zwembad uitvoeren			
		Plan 'De Marne Duurzaam verlicht' uitvoeren			

Toelichting maatregelen

1. De kans dat we landelijke doelstellingen voor duurzaam energiegebruik halen is het grootst als we aanhaken bij initiatieven van de provincie en het rijk. Daarvoor zijn cofinanciering en samenwerking met het bedrijfsleven, het duurzaamheidsplatform en andere overheden nodig.
2. We streven naar energiebesparing in bestaande bouw door bewoners te informeren, te stimuleren en te faciliteren. Zo wijzen we hen op verschillende subsidiemogelijkheden en duurzaamheidsleningen.
4. en 5. We streven naar minder en zuinigere verlichting. Bewoners gaan we voorlichten over de relatie met (on)veiligheid op straat en we zullen onder hen een belevingsonderzoek doen naar de ervaring van duisternis.
6. Als de gemeente een nieuwe auto nodig heeft dan gaat de voorkeur uit naar een auto die op groen gas of elektriciteit rijdt. Ook als we vervoer inhuren dan kiezen we voor een duurzaam voertuig. De gemeente streeft er naar zo veel mogelijk dienstkilometers te maken met haar elektrische fiets en auto.
7. We kopen onze energie duurzaam in en 21 gemeentelijke gebouwen, waaronder een aantal scholen, wekken energie op met zonnepanelen. We zoeken naar nog meer mogelijkheden om minder energie en duurzamere energie te gebruiken.
8. De gemeente heeft het platform Lokale Agenda 21 ('De Marne Duurzaam') ingesteld. De vrijwilligers van dit platform dragen bij aan de uitvoering van de projecten uit het Klimaatbeleidsplan. Zij organiseren of ondersteunen verschillende bijeenkomsten zoals de Nacht van de Nacht, Earth hour etc.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Klimaatbeleidsplan 2013 – 2020, Grenzeloos CO2 neutraal !! (2013)
- de Marne duurzaam verlicht, beleidsplan Openbare verlichting; raad december 2009;
- afvalwaterbeleidsplan gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond en waterschap Noorderzijlvest 2014-2018;
- grondwaterbeheerplan gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond 2013;
- Verordening lijkbezorgingsrechten (jan. 2014);
- afvalbeleidsplan 2011-2016;
- uitvoeringsplan afvalbeleid 2011-2016.

Wat gaat het kosten?

Bedragen in k€

Specificatie	Realisatie 2013	2014	2015	2016	2017	2018
Begraven	376	383	354	353	348	350
Milieu	91	84	78	78	76	77
Vuilverwerking	1.134	1.172	1.150	1.147	1.142	1.143
Riolering	1.861	2.114	1.539	1.600	1.605	1.605
Totaal lasten	3.462	3.753	3.121	3.178	3.171	3.175
Begraven	176	140	140	140	140	140
Milieu	20	0	0	0	0	0
Vuilverwerking	1.467	1.497	1.396	1.395	1.393	1.393
Riolering	1.790	1.821	1.810	1.807	1.804	1.804
Totaal baten	3.452	3.458	3.346	3.342	3.337	3.337

Saldo baten en lasten	-10	-295	225	164	166	162
------------------------------	------------	-------------	------------	------------	------------	------------

Mutaties reserves	136	148	-253	-195	-185	-185
--------------------------	------------	------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Resultaat	126	-147	-28	-28	-19	-23
------------------	------------	-------------	------------	------------	------------	------------

Toelichting op reserves

Bedragen in k€

Omschrijving	01-01-2015	Vermeerderingen	Verminderingen	31-12-2015
BR GRP nieuw vanaf 2006	-540	278	-	-262
BR Afvaltarief	345	10	30	325
BR Klimaatbeleid	75	-	5	70
Totaal	-120	288	35	133

2.10 Leefomgeving

Inhoud van het beleidsprogramma Leefomgeving

De gemeente De Marne heeft bijzondere kenmerken die bescherming genieten. Het bijzondere landschap van de Marne is ons visitekaartje en maakt het aantrekkelijk om hier te wonen, te werken en te recreëren. Tegelijkertijd moeten we niet uit het oog verliezen dat er binnen de gemeentegrenzen ook gewerkt moet worden. Dit vraagt voortdurend om afweging van verschillende belangen. Het resultaat van deze afweging vertalen we in diverse beleidsdocumenten. De basis hiervan is vastgelegd in de Structuurvisie De Marne.

Versterken van de economische structuur, behoud van landschappelijke waarden en dorpsstructuren en een goede bereikbaarheid hebben een positieve invloed op welvaart en welzijn. Krimp, vergrijzing en ontgroening, en de gevolgen daarvan zijn voor ons belangrijke aandachtspunten en vragen niet alleen onze inzet, maar ook die van de inwoners, andere overheden, maatschappelijke instellingen en bedrijven. De basis hiervan is vastgelegd in het Integraal beleidskader Krimp & Leefbaarheid en is nader uitgewerkt in het Woon- en Leefbaarheidsplan. In de Krimpparagraaf 4.8 van deze begroting gaan we uitvoeriger in op de demografische ontwikkelingen en de gevolgen daarvan.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Met gebruikmaking van de in de structuurvisie beschreven richting en bandbreedte, worden ruimtelijke ontwikkelingen geïnitieerd en geregisseerd.	doelstelling 1
Via het Woon- en Leefbaarheidsplan krijgen innovatie en ontwikkeling een impuls.	doelstelling 2
Doorgaan met het uitvoeren van structurele opgaven en het oppakken van nieuwe initiatieven	doelstelling 3

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
Zorgdragen voor een goede ruimtelijke leefomgeving.

Doelstelling 1	Toepassen van het ruimtelijk afwegingskader zoals dat in de structuurvisie is vastgelegd.				
Maatregel	1. Beoordelen van initiatieven met een ruimtelijke impact. 2. Initiëren / regisseren van ruimtelijke ontwikkelingen zodra zich hiervoor kansen voordoen.				
Prestatie Indicator	Opstellen van ruimtelijke visies voor Ulrum en Wehe den Hoorn.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Vorbereiden	Uitvoeren	Voltooien		

Toelichting maatregel

Op 28 januari 2014 heeft de gemeenteraad een nieuwe structuurvisie vastgesteld. Zo'n visie beschrijft op hoofdlijnen het ruimtelijk beleid voor ongeveer de komende vijftien jaar.

De structuurvisie is een belangrijke onderlegger bij de actualisering van bestemmingsplannen en de beoordeling van initiatieven met een ruimtelijke impact. Daarnaast wordt invulling gegeven aan ruimtelijke kansen zodra zich hiervoor een gelegenheid voordoet.

De Marne is steeds minder de traditionele overheid die plannen maakt en van bovenaf oplegt. Burgers en collectieven van burgers krijgen ruim baan voor initiatieven. Bovendien heeft De Marne te maken met krimp. Gezien deze snel veranderende context was de vorige structuurvisie uit 2000 aan vervanging toe. We werken inmiddels aan het opstellen van ruimtelijke visies voor Ulrum en Wehe den Hoorn. Hiermee geven we invulling aan twee van de drie "ruimtelijke aandachtsgebieden" die de structuurvisie beschrijft.

Doelstelling 2	Uitvoeren van het Woon en Leefbaarheidsplan				
Maatregel	1. Uitvoering geven aan het Programma Krimp en Leefbaarheid. 2. Herstructurering van de woningvoorraad.				
Prestatie Indicator	N. v. t.				
	2014	2015	2016	2017	2018

Toelichting maatregel

De beleidsuitgangspunten van het Woon- en leefbaarheidsplan zijn vertaald in concrete acties en vastgelegd in het Programma Krimp en Leefbaarheid. In de Krimpparagraaf 4.8 van deze begroting wordt uitvoeriger ingegaan op deze acties, de demografische ontwikkelingen en de gevolgen daarvan. Hier beperken we ons tot het thema wonen.

Herstructurering woningvoorraad

De huidige woningvoorraad van De Marne voldoet niet aan de verwachte toekomstige bevolkingsopbouw: er zijn teveel woningen en bovendien zijn dat vaak niet de woningen waar behoefte aan is. De gemeente heeft haar regierol op het vlak van volkshuisvesting opgepakt door met haar partners afspraken te maken over hoe de woningvoorraad aan te passen.

Een belangrijke partner voor wat betreft de sociale woningvoorraad is Woningstichting Wierden en Borgen. Zij heeft binnen haar Strategisch Voorraadbeheer (SVB) meerjarenplannen gemaakt voor wat betreft de sloop, nieuwbouw en opplussen van haar woningvoorraad. Voor 2015 zijn daarvoor concrete doelstellingen geformuleerd. De gemeente trekt actief op met Wierden en Borgen om de maatregelen in 2015 te realiseren.

Om de particuliere woningen te verbeteren zijn we bezig met het project Particuliere woningverbetering en het project Deel&Ulrum. Beide projecten stimuleren particulieren om hun woning bij de tijd te houden

We kunnen bijna niets doen aan het over aanbod van particuliere woningen. De enige mogelijkheid die we hebben is om met het project Particuliere woningverbetering (te ver) verkrotte woningen uit de markt te halen, maar om grote aantallen gaat dat niet.

Doelstelling 3	Uitvoeren van gebiedsgerichte ruimtelijke ontwikkeling.				
Maatregel	1. Opbouwen en onderhouden van samenwerkingsverbanden mede in relatie tot fondsenwerving. 2. Uitvoeren van de ontwikkeling van Lauwersoog/Lauwersmeer (PROLoog). 3. Uitvoering geven / meewerken aan diverse overige projecten.				
Prestatie Indicator	Samenwerkingsverbanden opbouwen en projecten uitvoeren.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

Samenwerking en fondsenwerving

Wij nemen deel aan regionale samenwerkingsverbanden op het gebied van plattelandsontwikkeling en gebiedsontwikkeling. Daar gaan we in 2015 mee door. Juist in tijden van schaarse middelen is samenwerking essentieel om tot succes te kunnen komen.

In de komende jaren blijven diverse fondsen beschikbaar voor gebiedsontwikkeling. Uit het Waddenfonds kan nog jaren worden geput. Daarbij zal de gemeente ook in de toekomst blijven meebetalen aan projecten, omdat de meeste fondsen voor gebiedsontwikkeling rond Lauwersoog en het Lauwersmeer (PROloog) cofinanciering verplicht stellen.

Lauwersoog/Lauwersmeer

We werken verder aan de gebiedsontwikkeling rond Lauwersoog en het Lauwersmeer kent twee ontwikkelingspijlers die elkaar onderling versterken. Enerzijds de visserijsector, anderzijds recreatie en toerisme. In programma 10a staat meer informatie over het project PROloog.

Overige projecten

Mede als direct gevolg van bovenstaande acties werkt de gemeente actief mee aan de voorbereiding en of uitvoering van projecten als: Kiek over Diek, Wadden wandelen, diverse projecten van de Stichting Historische Visserij Zoutkamp (bouw van een vissershuisje, kalkoven en kaap), onderzoek naar de herbestemming van de voormalige RK school in Wehe den Hoorn, etc.

Doelstelling 4	Op een adequate wijze uitvoeren van wettelijke taken op gebied van ruimtelijke ontwikkeling, vergunningverlening en handhaving.				
Maatregel	4. Actualiseren van bestemmingsplannen. 5. Opstellen van postzegelplannen. 3. Implementatie Wet Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving(VTH).				
Prestatie Indicator	Wettelijke taken uitvoeren.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

Actualisering bestemmingsplannen

We hebben de wettelijke plicht te beschikken over actuele bestemmingsplannen. Dat betekent dat een bestemmingsplan niet ouder mag zijn dan tien jaar.

Met de vaststelling van het bestemmingsplan Lauwersoog e.o. op 25 juni 2013 en de beheer verordening Natuurgebieden op 27 mei 2014 zijn tien verouderde bestemmingsplannen weer bij de tijd. Het bestemmingsplan Kleine Kernen is in 2014 geactualiseerd met de vaststelling van de beheer verordening Kleine Kernen.

Er zijn nu nog twee verouderde bestemmingsplannen. Deze zullen deel uitmaken van de beheer verordening Grote Kernen waar we nu aan werken. Tegelijkertijd zijn we bezig het bestemmingsplan Buitengebied aan te passen aan de Provinciale Omgevingsverordening en het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening.

In 2015 gaan we een bestemmingsplan in procedure brengen waarmee we vrijwel alle onbenutte woningbouwmogelijkheden in de dorpen laten vervallen. Dit doen we om leegstand en verpaupering te voorkomen. Vervolgens zullen we onderzoeken of we de beheer verordeningen Kleine Kernen en Grote Kernen en alle bestemmingsplannen die daaronder vallen zouden moeten integreren in één Dorpenplan. Ook in de verkennende sfeer bereiden we in 2015 de herziening van het bestemmingsplan Buitengebied voor. De raad hoeft dat plan pas in 2018 opnieuw vast te stellen maar een tijdige voorbereiding van zo'n grote herziening kan geen kwaad.

Postzegelplannen

Voortdurend brengen we voor concrete ontwikkelingen kleine bestemmingsplannen (zogenoemde postzegelplannen) in procedure. Deze postzegelplannen stellen we op voor projecten die niet passen binnen de geldende bestemming maar waaraan we toch mee willen werken. Zo leveren we maatwerk en hoeven initiatiefnemers niet te wachten op de volgende reguliere actualisering van het bestemmingsplan. Meewerken aan zulke plannen past ook in de visie van het Woon en Leefbaarheidsplan. Daar waar in het verleden de stelregel “nee, tenzij” werd toegepast, werken we nu veel meer volgens het principe “ja, mits.”

Implementatie Wet VTH

Voor de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) op het gebied van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) (bouwen, wonen, ruimtelijke ordening en milieu) zijn landelijke kwaliteitseisen ontwikkeld door het Rijk, IPO en VNG. Deze kwaliteitseisen vormen de basis voor de minimale kwaliteit die nodig is om de taken op het gebied van de Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving uit te voeren. Dit geldt voor taken die door gemeenten zelf worden uitgevoerd als de taken die door derden, zoals de Omgevingsdienst Groningen (ODG) worden uitgevoerd. Doel van de kwaliteitscriteria is om de VTH-taken te professionaliseren, de kwaliteit in de organisatie te waarborgen en daar waar nodig te verbeteren. Het voldoen aan de criteria zorgt ervoor dat het bevoegd gezag in staat is om de gewenste kwaliteit en continuïteit te leveren, en zo in staat zal zijn om kwalitatieve producten af te leveren. Alle VTH-uitvoeringsorganisaties moeten in 2015 voldoen aan de kwaliteitscriteria.

Programma 10 A PROLoog

Inleiding

De komende jaren zal de verdere uitvoering van het Programma PROloog een van de speerpunten van beleid vormen voor de gemeente de Marne. De hiermee uitgerolde werkwijze wijkt af van een traditionele gebiedsontwikkeling. In plaats van een vooraf ingevuld blauwdruk is er met PROloog een kader geschapen waarbinnen verschillende ontwikkelingen mogelijk zijn. Bij het uitwerken van deze verschillende projecten ligt nadrukkelijk het initiatief bij marktpartijen en/of andere belanghebbenden. De gebiedsontwikkeling rond Lauwersoog kent twee ontwikkelingspijlers die elkaar onderling versterken. Enerzijds de visserijsector, anderzijds de toeristische sector. Deze pijlers zijn verder uitgewerkt in een aantal concrete projecten: Lauwersom, Inrichtingsplan Haven Lauwersoog (kadeverlenging) Garnalencentrum, Verkeersontsluiting, Waddenkwartier, Museum Eb en Vloed, Ontwikkeling Meerzijde, Vaarcircuit om de Noord en het Rondje Lauwersmeer. Het project Lauwersom is inmiddels in uitvoering. Zo is als onderdeel hiervan het Haven Informatie Paviljoen (HIP) gerealiseerd. Ook de voormalige Nordshrimplocatie heeft inmiddels een volledige transformatie ondergaan. Onder de naam Waddenkwartier is dit de plek geworden waar liefhebbers van het wad en het Lauwersmeergebied terecht kunnen voor informatie, eten en drinken en verschillende excursies.

Ontwikkeling

Naar verwachting zal de komende jaren de ontwikkeling van het Lauwersmeergebied meer aandacht gaan krijgen. Na de opheffing van het Overlegorgaan Nationaal Park Lauwersmeer zijn de provincies Groningen en Fryslân en de gemeente Kollumerland, Dongeradeel en De Marne een samenwerkingsverband gestart onder de naam Stuurgroep Lauwersmeer. Het vernieuwde samenwerkingsverband zal, conform de aanpak van Proloog, de komende jaren slagvaardig aan de gang gaan met de uitvoering van het beleidsdocument: Koers op het Lauwersmeer.

Dit heeft er onder andere in geresulteerd dat de Stuurgroep Lauwersmeer in januari 2014 het Werkplan Lauwersmeer op Koers heeft vastgesteld. In dit uitvoeringsprogramma wordt voor de periode 2013-2018 beschreven wat de gezamenlijke opgave is en hoe deze ambitie kan worden uitgevoerd. Concreet wordt voor fase 1, de periode 2014-2015, aangegeven welke deelprojecten voorbereid kunnen worden.

Het gaat hierbij om:

- Voorbereiding deelprojecten en werkbudget
  - Voorbereiding Rondje om het Lauwersmeer
  - Uitvoering Quick wins
  - Onderzoek Dark Sky Park
  - Vogeluniversiteit
  - Wind in beweging
  - Marketing
  - Werkbudget
- Uitvoering Rondje rond het Lauwersmeer

Hieronder worden de projecten vermeld die voortkomen uit het programma PROLoog.

1

Projecten die onder verantwoordelijkheid van de gemeente De Marne worden voorbereid en/of uitgevoerd

Proloog

Geplande termijn van uitvoering:

2011

2012

2013

2014

2015

2016

2017

2018

2019

2020

* Programma PROLoog

Lauwersom

North Sea Fish

Waddenkwartier

** Meerzijde Lauwersoog

** Vaarcircuit Om de Noord

Totale investering

1.385.000

1.015.000

321.000

19.000

1.044.000

Toegekende Kredieten

4.194.000

4.194.000

2.787.000

1.356.000

51.000

Provinciale bijdrage

1.183.000

1.183.000

280.000

883.000

20.000

Overige subsidies

355.000

355.000

355.000

0

0

Gemeentelijke Bijdrage

P.M.

0

0

0

0

7.117.000

6.747.000

3.743.000

2.258.000

1.115.000

* Programma PROLoog: De kredieten ter dekking van de kosten voor het realiseren van het programma worden jaarlijks vanuit de reguliere begroting beschikbaar gesteld. Deze kredieten zijn tot en met 2017 opgenomen in de meerjarenbegroting. Tot en met 2014 is € 1.014.957 reeds beschikbaar gesteld, hiervan is door derden €340.957 gefinancierd.

2

Projecten die wel onder het programma PROLoog resorteren maar niet onder de verantwoordelijkheid van de gemeente De Marne worden uitgevoerd.

Geplande termijn van uitvoering:

2011

2012

2013

2014

2015

2016

2017

2018

2019

2020

Wachtvoorziening Robbengatsluis

Promotie Lauwersmeer

** Verkeersontsluiting

** Museum Eb & Vloed

** Herinrichting Haven Lauwersoog (kadeverlenging)

Garnalencentrum (Telson)

Totale investering

500.000

68.000

P.M.

P.M.

4.161.000

150.000

Uitvoerder

Provincie

Provincie

Provincie

Particulier initiatief

Particulier initiatief

Particulier initiatief

3

Projecten die wel onder het programma PROLoog resorteren maar waarvan we nog niet weten onder wiens verantwoordelijkheid dit zal worden uitgevoerd.

Geplande termijn van uitvoering:

2011

2012

2013

2014

2015

2016

2017

2018

2019

2020

** Rondje Lauwersmeer

** Garnalencentrum (uitgebreid)

Totale investering

P.M.

P.M.

0

De totaal verwachte investering PROLoog zal naar verwachting rond de € 34 miljoen bedragen. Dit betreft een schatting op basis van het totale programma. Wij willen niet vooruitlopen op besluiten over de individuele projecten die nog verder moeten worden uitgewerkt en hebben deze in bovenstaand overzicht als P.M. opgenomen.

** De met ** gemarkeerde projecten bevinden zich in het stadium van de voorbereiding / haalbaarheid : De haalbaarheid van deze projecten wordt nog onderzocht . Vooruitlopend op de conclusie hiervan houdt de provincie haar bijdrage bij dit project gereserveerd.

De provincie Groningen neemt op dit moment een aantal projecten voor haar rekening, zie het bovenstaande schema. De uitvoering van de overige projecten onder 2 wordt gedaan door particulieren.

Lauwersmeer

Ter dekking van de gemeentelijke bijdrage voor de verdere ontwikkeling van het Lauwersmeergebied is in de Kadernota 2015 een bedrag van k€ 40 aangevraagd. Te weten k€ 20 incidenteel als cofinanciering bij de projecten en k€ 20- structureel t.b.v. ambtelijke ondersteuning. Beide bedragen zijn nu verwerkt in deze programmabegroting.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- De Marne, blijvend de moeite waard. Integraal beleidskader Krimp en Leefbaarheid (2011)
- Structuurvisie De Marne (2013)
- Woon en Leefbaarheidsplan (2011)
- Programma Krimp en Leefbaarheid (2013))
- PROLoog, plan voor regie en ruimtelijke ontwikkeling Lauwersoog (2011)
- Koers op het Lauwersmeer (2013)

Wat gaat het kosten?

Bedragen in k€

Specificatie	Realisatie 2013	2014	2015	2016	2017	2018
Omgevingsvergunning	943	863	809	808	806	806
Handhaving	28	0	0	0	0	0
Omgevingsbeleid	513	666	545	543	534	539
Woonomgeving	962	589	542	568	472	464
Grondexploitatie	977	387	338	337	333	335
Totaal lasten	3.422	2.505	2.234	2.256	2.145	2.144
Omgevingsvergunning	315	215	330	330	330	330
Handhaving	0	0	0	0	0	0
Omgevingsbeleid	44	0	0	0	0	0
Woonomgeving	389	155	151	146	142	137
Grondexploitatie	741	303	210	210	210	210
Totaal baten	1.489	673	691	686	682	677
Saldo baten en lasten	-1.933	-1.832	-1.543	-1.570	-1.463	-1.467
Mutaties reserves	939	-49	-140	-55	-90	0
Resultaat	-994	-1.881	-1.683	-1.625	-1.553	-1.467

Toelichting op reserves

Bedragen in k€

Omschrijving	01-01-2015	Vermeerderingen	Verminderen	31-12-2015
BR Herstructurering woonplan	85	-	-	85
BR Nord Sea Fish	10	-	-	10
BR Proloog Recreatieve Poort	51	-	-	51
BR Ontwikkeling Lauwersoog	494	140	-	634
BR Programma Krimp en Leefbaarheid	345	-	-	345
Totaal	985	140	-	1.125

Incidentele lasten

Bedragen in k€

Omschrijving	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
		2016	2017	2018
Cofinanciering ontwikkelingsprojecten	300	299	295	297
Programma K&L		85		
Ontwikkeling Lauwersoog	140	140	90	
Totaal	440	524	385	297

Cofinanciering ontwikkelingsprojecten

Tijdelijk budget bestemt voor cofinanciering van gebiedsontwikkelingsprojecten.

Project Krimp en Leefbaarheid en project Ontwikkeling Lauwersoog

Betreft de bijdrage van de gemeente aan deze projecten.

2.11 Algemene dekkingsmiddelen

Inhoud van het beleidsprogramma Algemene dekkingsmiddelen

Dit programma heeft vooral een financieel technisch karakter en wijkt daarmee sterk af van de andere programma's. In dit programma zijn met name een aantal belangrijke gemeente inkomsten- en uitgavenramingen opgenomen, zoals algemene uitkering gemeentefonds, algemene belastingen, dividendopbrengsten uit deelnemingen, de financieringsfunctie en de post onvoorzien. Deze baten en lasten zijn dus niet direct aan één van de programma's toe te rekenen.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Met het vaststellen van de programmabegroting 2014 zijn de kaders voor de financiën vastgesteld.	Doelstelling 1

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
Een gemeente die de financiën op orde heeft, tarieven hanteert die kostendekkend zijn, risico's die de financiële stabiliteit bedreigen in beheersing heeft en zorgt voor adequate investeringsruimte.

Algemene dekkingsmiddelen

Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel die de gemeente vrij kan besteden. Het gaat behalve om de uitkering uit het Gemeentefonds, om gemeentebelastingen, deelnemingen/dividend, erfpacht, rente en de verzamelpost overige dekkingsmiddelen. Ze zijn bedoeld voor de uitvoering van de programma's waarin het beleid tot uitvoering wordt gebracht dat de gemeenteraad heeft vastgesteld. De niet vrij aanwendbare heffingen, zoals het rioolrecht en afvalstoffenheffing, en de ontvangsten van specifieke uitkeringen zijn als baten opgenomen in de betreffende programma's.

Doelstelling 1	Een sluitende (meerjaren)begroting 2015-2018.				
Maatregel	Het doorvoeren van bezuinigingen zoals opgenomen in de (meerjaren)begroting 2014.				
Prestatie Indicator	De bezuinigingen zoals in de (meerjaren)begroting is opgenomen zijn gerealiseerd.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Start		Voltooid		

Toelichting maatregel

De financiële posities en vooruitzichten van onze gemeente zijn zorgelijk. De economische crisis, een lagere uitkering uit het Gemeentefonds en bezuinigingen die het Rijk bij de decentralisaties oplegt, betekenen een forse vermindering van de financiële middelen. Daarnaast is de rol van de overheid de afgelopen jaren sterk veranderd. Dit leidt tot een andere manier van werken die de gehele gemeentelijke organisatie aangaat. In het voorjaar 2014 heeft dit geleid tot een nieuwe visie op de organisatie en besturingsconcept met als gevolg een wijziging van de organisatie met ingang van 2014. De effectuering van de organisatiewijziging zal resulteren in een compacte flexibele organisatie en dient een structurele besparing op de personele lasten op te leveren van bijna € 0,8 mln. Voor de gevolgen van de personele organisatiewijziging is een voorziening getroffen van € 2.8 mln. Naast de besparing op de personele lasten zijn er structurele besparende maatregelen genomen op voorzieningen, subsidies en infrastructuur. In 2016 moeten de bezuinigingen gerealiseerd zijn.

Doelstelling 2	Uitgangspunt voor de tarieven is dat deze kostendekkend zijn.				
Maatregel	De kostenverdelingssystematiek wordt aangepast aan de nieuwe organisatie.				
Prestatie Indicator	Nieuwe kostenverdelingssystematiek.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitwerking voorstel	Toepassen op begroting 2016		

Toelichting maatregel

In maart 2014 is de memo tariefdifferentiatie aangeboden in de raad. Gelet op de ontwikkelingen bij de gemeente (wijziging organisatie, overgedragen taken aan Omgevingsdienst en Veiligheidsregio en decentralisaties) en de impact van deze ontwikkelingen op de kostenstructuur zal een voorstel worden uitgewerkt voor de te hanteren kostenverdeling die het beste past bij onze gemeente. De effecten van deze gewijzigde kostenverdelingssystematiek op de heffingen (kostendekkendheid van de tarieven) en de begroting maken daarvan een belangrijk onderdeel uit.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Verordening Financieel beleid (november 2010)
- Controleverordening (oktober 2003)
- Verordening doelmatigheid en doeltreffendheid (oktober 2003)
- Controleprotocol incl. normenkader (september 2014)
- Kadernota (juni 2014)

Wat gaat het kosten?

Bedragen in k€

Specificatie	Realisatie 2013	2014	2015	2016	2017	2018
Algemene uitkering	0	14	12	12	12	12
Onroerende zaak belastingen	0	30	27	27	27	27
Toeristenbelasting	0	6	5	5	5	5
Forensenbelasting	2	3	3	3	3	3
Onvoorzien	0	25	25	25	25	25
Deelnemingen/uitzettingen	93	112	86	86	86	86
Lasten i.v.m. alg.dekkingsmiddelen	334	2.662	233	232	229	230
Totaal lasten	429	2.852	391	390	387	388
Algemene uitkering	12.854	12.916	18.975	18.629	18.326	18.254
Onroerende zaak belastingen	2.047	2.232	2.455	2.544	2.544	2.544
Toeristenbelasting	294	381	290	327	357	357
Forensenbelasting	162	174	174	174	174	174
Dividenduitkering	247	301	154	154	154	154
Baten i.v.m. alg.dekkingsmiddelen	547	554	442	407	400	410
Totaal baten	16.151	16.557	22.490	22.235	21.955	21.893
Saldo baten en lasten	15.722	13.705	22.099	21.845	21.568	21.505
Mutaties reserves	1.276	3.048	204	136	5	-136
Resultaat	16.998	16.753	22.303	21.981	21.573	21.369

Verklaring van de verschillen

Algemene uitkering

Gemeenten krijgen hun geld voor een belangrijk deel van de Rijksoverheid. Een groot deel van de inkomsten komt uit het Gemeentefonds. De berekening van de algemene uitkering is gebaseerd op de septembercirculaire 2014. De algemene uitkering in 2015 stijgt fors als gevolg van de decentralisaties.

In de Bestuursrapportage 2014-II is aangegeven dat bij de laatste beschikking van het ministerie de maatstaf WAJONG-ers, WAO-ers en WIA-ers in de periode 2012 – 2014 sterk is verlaagd. Deze verlaging in de opbrengsten heeft ook invloed op de begrotingsjaren 2015-2018 (geschat jaarlijks € 0,1 mln). Tegenover deze verlaging staat een stijging van de opbrengsten ter dekking van de uitvoeringskosten van de opgenomen stijging van het aantal bijstandsuitkeringen. Naar verwachting zal een deel daarvan niet worden gebruikt, waardoor er jaarlijks € 0,1 mln surplus ontstaat. Per saldo heffen beide bedragen elkaar op, waardoor ze niet zijn gemuteerd in de Algemene Uitkering.

Belastingen

Gemeenten hebben ook eigen inkomsten onder meer uit belastingheffing. De voornaamste belastingopbrengsten komen uit de onroerendezaakbelasting, toeristenbelasting en forensenbelasting. In de paragraaf Lokale heffingen (5.1) worden ook belastingheffingen opgenomen die geen algemene dekkingsmiddelen zijn, zoals afvalstoffenheffing en rioolrechten. De opbrengsten hiervan worden direct verantwoord in diverse programma's.

Diverse uitkeringen

Verbonden partijen zijn organisaties waarin de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft; daaronder vallen ook deelnemingen. Deelnemingen zijn die verbonden partijen waarbij de gemeente kapitaal heeft verstrekt (meestal via de storting op aandelen) aan een NV of in een BV. De deelnemingen leveren dividend op.

Saldo financieringsfunctie

De financieringsfunctie houdt in het zorgen voor de langlopende en kortlopende financiering van de gemeentelijke taken waarbij afhankelijk van de marktsituatie en de behoefte, middelen worden aangetrokken tegen zo gunstig mogelijke voorwaarden. Rentevoordeel ontstaat als gevolg van het toerekenen van rente aan het eigen vermogen.

Onvoorzien

In de begroting is een structureel bedrag van k€ 25 voor onvoorzien opgenomen.

Toelichting op reserves

Bedragen in k€

Omschrijving	01-01-2015	Vermeerderingen	Verminderen	31-12-2015
BR Frictiekosten	106	5	-	111
AR Algemene Reserve	3.251	276	485	3.042
Totaal	3.358	281	485	3.153

3 Paragrafen

Molen Pieterburen

3.1 Lokale heffingen

Inleiding

Deze paragraaf geeft een overzicht van de diverse lokale heffingen op hoofdlijnen. Hiermee ontstaat inzicht in de lokale lastendruk. Tevens wordt weergegeven welk beleid de gemeente in het begrotingsjaar voert ten aanzien van de lokale heffingen en de kwijtschelding hiervan.

Overzicht van de lokale heffingen

Onderstaande tabel geeft weer welke opbrengsten uit lokale heffingen zijn geraamd als dekkingsmiddelen in de begroting. Ten opzichte van 2014 zullen deze inkomsten met 10% stijgen.

Tabel 1. Opbrengst van de lokale heffingen

bedragen in k€

Omschrijving	2014	2015	Mutatie *)
OZB eigenaar woningen	1.116	1.228	10%
OZB eigenaar niet-woningen	654	719	10%
OZB gebruiker niet-woningen	462	508	10%
Totaal OZB	2.232	2.455	10%
Afvalstoffenheffing / reinigingsrechten	1.375	1.275	-7,3%
Rioolheffing	1.792	1.810	1%
Toeristenbelasting	380	290	-23,7%
Forensenbelasting	174	174	0%
Leges omgevingsvergunning	292	294	1%
Leges burgerzaken	147	141	-4%
Leges lijkbezorgingsrechten	140	141	1%
Overige heffingen	7	7	0%
Totaal	6.539	6.587	

*) onder mutatie wordt verstaan de procentuele wijziging van de geraamde opbrengst in vergelijking met de geraamde opbrengst van vorig jaar. Deze is als gevolg van volumestijgingen en overige invloeden niet gelijk aan de procentuele tariefstijging van de diverse heffingen.

Ontwikkeling van de lokale lasten

In het najaar van 2014 wordt een nieuwe beleidsnotitie belastingen / WOZ 2015-2018 opgesteld. Het belangrijkste doel van deze vierjaarlijkse beleidsnotitie is om de nieuwe raad een overzicht te verstrekken van alle bestaande mogelijkheden op gebied van heffen en waarderen. Die mogelijkheden worden afgezet tegen de bestaande situatie. De gemeenteraad besluit tot invoering, wijziging of afschaffing van een belasting door het vaststellen van een belastingverordening.

Onroerendezaakbelastingen

De onroerende-zaakbelastingen zijn veruit de belangrijkste gemeentelijke belastingen. De inkomsten uit de OZB zijn niet specifiek gekoppeld aan bepaalde tegenprestaties en mogen algemeen worden ingezet. De OZB-heffing is gebaseerd op de zgn. WOZ-waarde. Dat is de waarde zoals vastgesteld in het kader van de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ). Er zijn 3 onroerende-zaakbelastingen, nl.:

1. een belasting geheven van de eigenaren van woningen;
2. een belasting geheven van de eigenaren van niet-woningen;
3. een belasting geheven van de gebruiker van niet-woningen.

Het OZB-tarief is een percentage van de WOZ-waarde. Elk van de 3 onroerende-zaakbelastingen kent een eigen percentage/tarief.

In de meerjarenbegroting 2014-2017 was voor 2015 opgenomen dat de OZB opbrengsten stijgen met 9%, exclusief inflatiecorrectie (inflatie 2015 = 1%).

Tabel 2. Tarieven onroerendezaakbelasting (in percentage van de WOZ waarde)

Omschrijving	2014	2015 *)	Stijging
OZB eigenaar woningen	0,1569%	0,1726%	10%
OZB eigenaar niet-woningen	0,2498%	0,2748%	10%
OZB gebruiker niet-woningen	0,2070%	0,2277%	10%

*) De OZB tarieven voor 2015 worden vastgesteld op basis van de totale WOZ-waarde en de verwachte OZB opbrengst. Op het moment van opstellen van deze paragraaf zijn de WOZ-waarden van 2015 nog niet bekend. In de verordeningen 2015 stelt de raad de definitieve tarieven vast. De tarieven 2015 genoemd in tabel 2 zijn dus nog niet definitief.

Afvalstoffenheffing en reinigingsheffing

De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing gebaseerd op [artikel 15.33](#) Wet milieubeheer. Zij dient ter bestrijding van de gemeentelijke kosten van het beheer van de huishoudelijke afvalstoffen. Belastingplichtig zijn de gebruikers van percelen ten aanzien waarvan de gemeente een verplichting tot het inzamelen van huishoudelijke afvalstoffen heeft. De gemeente kan heffen als gebruik wordt gemaakt van het perceel en zij haar inzamelplicht ten aanzien van dat perceel nakomt.

De gemeente kan geen afvalstoffenheffing heffen voor de inzameling van bedrijfsafvalstoffen, ook al kunnen deze qua samenstelling vergelijkbaar zijn met huishoudelijke afvalstoffen. Hiervoor kan de gemeente een reinigingsrecht heffen. Met ingang van 1 juli 2014 draagt Omrin uit Leeuwarden zorg voor de inzameling. Het aantal aanleveringen wordt geregistreerd. Het verschil tussen afvalstoffenheffing en reinigingsheffing is dat bij reinigingsrechten BTW wordt geheven over de verleende dienst. Het tarief van het vastrecht is voor 2015 € 165,00 (2014 was: € 163,20).

Bijdrage stichting Nedvang

Nedvang ondersteunt de gemeenten met het scheiden van afval. Het afval wordt onderverdeeld in glas, oud papier en kunststof. In verband met het gescheiden aanleveren is de verwerking van het restant afval goedkoper. De lagere prijs van de afvalverwerking komt tot uitdrukking via de uitkering "Nedvang".

Op 22 juli 2014 is besloten de bijdrage die wordt ontvangen van de stichting Nedvang ter grootte van k€ 100 per jaar in mindering te brengen op het variabele tarief van de afvalstoffenheffing, waardoor het tarief wordt verlaagd. In het voorstel van de tarieven (raad december 2014) wordt aangegeven hoe de bijdrage van Nedvang wordt verdeeld over tarieven van de 'grijze en groene container' en die van de ondergrondse container.

Voor het variabel deel (het aanbieden van de containers) gelden de onderstaande tarieven:

Tabel 3. Tarieven afvalstoffenheffing per huishouden

bedragen in €

Omschrijving	Formaat	2014	2015 *)	Stijging
Container grijs	Groot (240 ltr)	5,63	5,22	-7,3%
	Klein (140 ltr)	3,62	3,36	-7,3%
Container groen (GFT)	Groot (240 ltr)	4,48	4,16	-7,3%
	Klein (140 ltr)	2,85	2,65	-7,3%
Een inworp in ondergrondse container		1,27	1,18	-7,3%

*) De tarieven voor 2015 zijn indicatief. De opbrengst Nedvang is hierin verwerkt. De definitieve tarieven worden vastgesteld bij de belastingverordening in december 2014.

Rioolheffing

De rioolheffing is een heffing waarmee de gemeente de kosten dekt die zij maakt voor de inzameling, afvoer en zuivering van het huishoudelijk afvalwater en het bedrijfsafvalwater, en voor de inzameling en afvoer van het hemelwater. De rioolheffing wordt geheven van de eigenaar of zakelijk gerechtigde van een object dat direct of indirect is aangesloten op het gemeentelijke rioleringsstelsel. De gemeente hanteert een vast bedrag per perceel.

Op 26 november 2013 is het Afvalwaterbeleidsplan 2015-2018 vastgesteld (dit plan is in samenwerking met de gemeenten Bedum, Winsum en Eemsmond en het waterschap Noorderzijlvest tot stand gekomen. Het Afvalwaterbeleidsplan bevat een nieuwe kijk op afvalwater en fungeert als (wettelijk verplicht) gemeentelijk rioleringsplan.

Tabel 4. Tarieven rioolheffing

			bedragen in €
Omschrijving	2014	2015	Stijging
Eigenaren (per object)	364	367,20	1%

Toeristenbelasting

In 2013 is het beleidsplan Recreatie en Toerisme ontwikkeld. Dit plan heeft de ambitie dat een groei van 100.000 overnachtingen per jaar zal gaan plaatsvinden. Voor de jaren 2013 en 2014 is een gedifferentieerd tarief ingevoerd. De tarieven zijn € 1,15 voor een overnachting op een camping en € 1,50 voor een overnachting in andere gelegenheden.

In de (meerjaren)begroting 2014-2017 is voor de toeristenbelasting een bedrag van k€ 380 opgenomen. De werkelijke opbrengsten in 2013 zijn k€ 245 (begroot k€ 341). De verwachte stijging heeft zich nog niet ingezet. Als we rekening houden met een groei van 10% per jaar dan is de verwachting dat het streefbedrag van k€ 380 pas in 2018 wordt behaald. In de kadernota is daarom de opbrengst in 2015 verlaagd met k€ 90 tot een te verwachten opbrengst van k€ 290.

Forensenbelasting

De forensenbelasting is een algemene belasting. Belastingplichtig zijn natuurlijke personen die, zonder in de gemeente hoofverblijf te hebben, er meer dan negentig keer nachtverblijf houden of die er op meer dan negentig dagen voor zichzelf of voor hun gezin een gemeubileerde woning beschikbaar houden. De gemeente ontvangt voor deze mensen geen bijdrage vanuit het Gemeentefonds, maar deze mensen maken wel gebruik van gemeentelijke voorzieningen. In de meerjarenbegroting 2014-2017 is een constant bedrag aan opbrengst geraamd. Het bedrag wordt gedeeld door het aantal belastingplichtigen.

Kwijtschelding (van toepassing op afvalstoffenheffing)

Er wordt een kwijtscheldingsbeleid gehanteerd voor bewoners met een laag inkomen die bovendien geen vermogen hebben. De kwijtscheldingsregeling is gebonden aan landelijke normen. Op basis van de betalingscapaciteit van bewoners (de betalingscapaciteit wordt bepaald aan de hand van onder andere het vermogen en het inkomen) berekenen we of bewoners in aanmerking komen voor de kwijtscheldingsregeling. Op basis van de (technische) berekening wordt wel of geen kwijtschelding verleend. De gemeente werkt bij de kwijtschelding samen met het waterschap via het "Hefpunt voor belastingen van waterschappen en gemeenten".

Als er een kwijtschelding voor de gemeentelijke belastingen wordt aangevraagd dan wordt dit ook gedaan voor de waterschapsheffingen. De burger hoeft dus maar één formulier in te vullen dat geldt voor twee instanties. Sinds enkele jaren maakt de gemeente gebruik van een geautomatiseerde kwijtscheldingstoets via het Inlichtingenbureau. Dit instituut functioneert onder de paraplu van de VNG. Het instituut heeft toegang tot gegevens van de Rijksbelastingdienst, de Rijks Dienst Wegverkeer, uitkeringsinstanties etc. Dit betekent dat iemand die recht heeft op kwijtschelding dat mogelijk ook heeft in een volgend belastingjaar. Niet ieder jaar hoeft dan opnieuw een aanvraagformulier te worden ingevuld. Natuurlijk kan er als er geen geautomatiseerde kwijtscheldingsverzoek is verleend altijd een kwijtscheldingsverzoek worden ingediend. Kwijtschelding is in de gemeente De Marne mogelijk voor de volgende heffingen: afvalstoffenheffing (vast- en variabel recht). Aan het kwijt te schelden bedrag is een maximum verbonden. De overige gemeentelijke belastingen en/of heffingen komen niet voor kwijtschelding in aanmerking.

Leges

Leges worden ook wel retributies genoemd. Een retributie wil zeggen een betaling aan de gemeente waar een individuele aanwijsbare tegenprestatie van de gemeente tegenover staat. Het gaat om een bedrag dat betaald moet worden aan de gemeente voor het gebruik van onze diensten of producten. De leges worden geheven van de aanvrager van de dienst dan wel van degene ten behoeve van wie de dienst is verleend.

Omgevingsvergunning

Voor het in behandeling nemen van een omgevingsvergunning worden leges geheven. Voor het grootste deel betreft dit leges vanwege bouwactiviteiten. Daarnaast worden leges geheven voor aanlegactiviteiten, planologisch strijdig gebruik en capaciteiten.

Sinds enkele jaren mogen er geen leges meer worden geheven voor sloopactiviteiten. De vergunningplicht hiervoor is afgeschaft en omgezet naar een meldingsplicht.

De legesopbrengst wordt sterk bepaald door het aantal bouwwerken dat wordt gerealiseerd en de grootte van deze bouwwerken.

Burgerzaken

De tarieven worden in 2015 met 1 % verhoogd, met uitzondering van de tarieven die door het Rijk worden vastgesteld. De tarieven voor paspoorten, verklaringen omtrent het gedrag en rijbewijzen worden vastgesteld op basis van de door het Rijk berekende bedragen, omdat er in deze gevallen afdracht aan respectievelijk het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Ministerie van Veiligheid en Justitie en de Rijksdienst voor het Wegverkeer plaatsvindt.

Lijkbezorgingsrechten

We verhogen de tarieven met de inflatiecorrectie van 1%.

Overige heffingen

We verhogen de tarieven met de inflatiecorrectie van 1%.

3.2 Risicoparagraaf

Inleiding

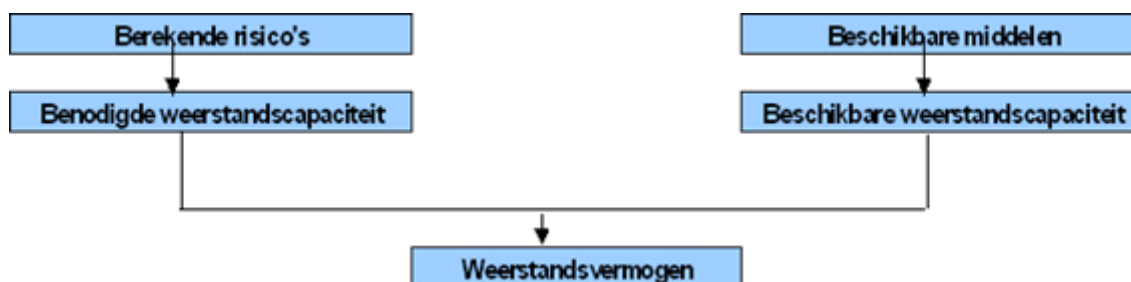
De risicoparagraaf is bedoeld om een beter zicht te bieden in het weerstandsvermogen van de gemeente in relatie tot de risico's. Met deze informatie is een betere beoordeling van de financiële positie mogelijk.

Met weerstandsvermogen wordt het totaal aan direct beschikbare middelen bedoeld waarmee niet begrote en niet verzekerde financiële risico's kunnen worden opgevangen. Een goed inzicht in het weerstandsvermogen is essentieel bij het beoordelen van de financiële positie van een gemeente.

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen:

- de weerstandscapaciteit, zijnde middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt om niet begrote kosten en niet verzekerde financiële risico's te dekken;
- alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis zijn in relatie tot de financiële positie.

Schematisch:

Relatie tussen begroting, voorziening en weerstandsvermogen

Afhankelijk van het risicoprofiel, op basis van omvang en waarschijnlijkheid, dient een kostenpost naar afnemende waarschijnlijkheid te worden opgenomen in de begroting, of er dient daarvoor een voorziening te worden getroffen of de post dient in het weerstandsvermogen te worden opgenomen.

Berekening weerstandsvermogen

Tabel beoordeling weerstandsvermogen

Waardering	Ratioweerstandsvermogen	Betekenis
A	$>2,0$	Uitstekend
B	$1,4 < x < 2,0$	Ruim voldoende
C	$1,0 < x < 1,4$	Voldoende
D	$0,8 < x < 1,0$	Matig
E	$0,6 < x < 0,8$	Onvoldoende
F	$< 0,6$	Ruim onvoldoende

Tabel ratio weerstandsvermogen

bedragen in k€

Weerstandsvermogen		Rekening 2013	Begroting 2014	Begroting 2015
Benodigde weerstandscapaciteit	a	4.079	2.160	2.686
Beschikbare weerstandscapaciteit	b	9.281	2.906	5.428
Ratio weerstandscapaciteit	b/a	2,28	1,35	2,02
Weerstandsvermogen	b-a	5.202	746	2.742

Benodigde weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald door:

- de verwachte impact van de aanwezige risico's;
- de gewenste mate van zekerheid dat de risico's kunnen worden opgevangen;
- de mate waarin de risico's al op andere wijze zijn afgedekt.

Een risico is een onzekere toekomstige gebeurtenis die het realiseren van doelstellingen (negatief) beïnvloedt. (risico = kans van optreden x impact/schade).

De risico's zijn geïnventariseerd en vervolgens is een schatting gemaakt van de omvang en kans van optreden. De weging van het risico met de kans van optreden leidt tot het geschatte risicobedrag. Risico's met structurele effecten worden dubbel geteld. Dat betekent dat bij voldoende middelen de structurele risico's gedurende twee jaar kunnen worden opgevangen.

De kans dat alle risico's zich tegelijkertijd daadwerkelijk voordoen is klein. Daarom wordt het totaal gecorrigeerd met een waarschijnlijkheidsfactor van 90%.

Risico's die meegenomen worden in de berekening betreffen incidentele gebeurtenissen die niet of zeer moeilijk zijn te beïnvloeden met beleid. Indien sprake is van rijksbezuinigingen dient dit te leiden tot beleidsaanpassingen en niet tot beslaglegging via de weerstandscapaciteit.

Tabel benodigde weerstandscapaciteit o.b.v. geïnventariseerde risico's bedragen in k€

Benodigde weerstandscapaciteit (risico's)							
Nr		Jaarrekening 2013		Begroting 2014		Begroting 2015	
		I	S	I	S	I	S
1	Algemene uitkering gemeentefonds	-	750	250	-	250	-
2	BTW compensatiefonds	115	15	115	15	115	15
3	Lening Essent	650	-	-	-	200	-
4	Renterisico	-	50	-	50	-	50
5	Gevolgen organisatiewijziging			278	-	278	-
6	Kwetsbaarheid personeelsformatie	150	-	99	-	150	-
7	Beperkt zicht op samenw./uitbesteding	50	-	25	-	25	-
8	Openbare verlichting	32	-	28	-	32	-
9	Onderhoud bruggen	5	-	25	-	5	-
10	Onderhoud steigers/beschoeiingen	11	-	100	-	11	-
11	Onderhoud wegen	136	-	136	-	136	-
12	Onderhoud wegen - bermen	60	-	50	-	60	-
13	Speeltuinen	-	-	10	-	10	-
14	Uitvoering wet BUIG	-	225	-	150	-	110
15	Uitvoering WSW	-	350	-	188	-	75
16	WMO uitkeringen	-	150	-	150	-	250
17	Programma Krimp en Leefbaarheid	-	-	-	-	-	-
18	Grondexploitaties	240	-	180	-	244	-
19	Jeugdzorg	-	-	-	-	-	150
	Totaal	1.452	1.540	1.295	553	1.516	650
	Structureel maal factor 2		3.080		1.105		1.300
	Waarschijnlijkheidsfactor 90%	1.307	2.772	1.165	995	1.516	1.170
	Benodigde weerstandscapaciteit		4.079		2.160		2.686

I = Incidenteel, S = Structureel

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit zijn de middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken. Die beschikbare middelen zijn:

- algemene Reserve;
- bestemmingsreserve als de bestemming kan worden gewijzigd;
- de post onvoorzien;
- stille reserves;
- onbenutte belastingcapaciteit.

Voorzieningen maken geen deel uit van de beschikbare weerstandscapaciteit omdat sprake is van al aangevane verplichtingen dan wel van risico's met een hoge mate van waarschijnlijkheid. De gemeente heeft enkele bezittingen die niet of voor een lagere waarde op de balans staan. Het gaat om gronden en landerijen, gebouwen en aandelenbezit. Bij afstoting van deze bezittingen kan een voordeel ontstaan, doch verkoop is niet altijd mogelijk. Aandelen zijn beperkt verhandelbaar, de meeste gebouwen zijn nodig voor de taakuitoefening en gronden en landerijen zijn uit strategisch oogpunt aangekocht en zijn onderdeel van de grondexploitaties. De stille reserves zijn daarom niet meegenomen in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit.

De onbenutte belastingcapaciteit zijn als pm-post aangemerkt.

bedragen in k€

Beschikbare weerstandscapaciteit (stand per einde begrotingsjaar)			
	Rekening 2013	Begroting 2014	Begroting 2015
Algemene reserve	8.646	1.412	3.251
Bestemmingsreserves	585	1.444	2.127
Totaal reserves	9.231	2.856	5.378
Post onvoorzien (2 x 25)	50	50	50
Stille reserves	PM	PM	PM
Onbenutte belastingcapaciteit	PM	PM	PM
Beschikbare weerstandscapaciteit	9.281	2.906	5.428

Risico's

Hieronder worden de risico's weergegeven en toegelicht.

Naam	1. Algemene uitkering uit het Gemeentefonds
Programma	Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien
Omschrijving	De gemeente is financieel sterk afhankelijk van de Rijksbijdrage uit het Gemeentefonds. De omvang is gekoppeld aan de groei van de Rijksbegroting. Financiële afwijkingen zijn daarom mogelijk.
Risico (in €)	k€ 500
Kans	50%
Jaar van signalering	nb
Beheersmaatregel	De raming van de Algemene uitkering dient realistisch te zijn en is gebaseerd op de circulaire en bijbehorende rekenmodellen die het Rijk verstrekt.

Naam	2. BTW compensatiefonds
Programma	Overig
Omschrijving	De gemeente kan voor een groot aantal activiteiten de BTW terugkrijgen uit het BTW-Compensatiefonds (BCF), mits wordt voldaan aan de daarvoor gestelde eisen. Zo zijn investeringen in de gemeentelijke openbare ruimte in principe BTW compensabel. In enkele gevallen pleegt de gemeente samen met andere (overheids)organisaties investeringen in de openbare ruimte die niet onder BCF vallen. Het risico bestaat dat daarmee mogelijk niet (geheel) wordt voldaan aan de voorwaarden om in aanmerking te komen voor BTW-compensatie.
Risico (in €)	Elk jaar wordt ca. € 1,5 miljoen gedeclareerd bij het BCF. Het risico van gedeclareerde, maar niet compensabele BTW wordt ingeschat op 2%, k € 30 per jaar. Het incidentele risico op projecten en ontwikkelingen wordt ingeschat op k€ 230.
Kans	50%
Jaar van signalering	2014
Beheersmaatregel	Geen

Naam	3. Lening Essent
Programma	Overig
Omschrijving	Een deel van de verkoop van de aandelen Essent is ontvangen in de vorm van een achtergestelde lening. Onzeker is in hoeverre deze wordt afgelost.
Risico (in €)	De huidige boekwaarde van de oorspronkelijke lening van € 1,7 miljoen is € 0,8 miljoen. Op achtergesteld uitgezet geld moet een geldgever rekening houden met de mogelijkheid van niet voldoen aan de verplichtingen. Wij schatten dit in op maximaal 25%.
Kans	25%
Jaar van signalering	2009
Beheersmaatregel	Geen

Naam	4. Renterisico
Programma	Overig
Omschrijving	De gecalculeerde rente is gebaseerd op de verwachte renteontwikkelingen. De werkelijke rente kan hoger of lager uitvallen.
Risico (in €)	1% afwijking betekent een afwijking van k€ 200.
Kans	25%
Jaar van signalering	2014
Beheersmaatregel	Geen

Naam	5. Organisatiewijziging
Programma	Overig
Omschrijving	De kosten van het uitvoeren van het plan tot organisatiewijziging kunnen hoger zijn dan begroot.
Risico (in €)	Hoewel de kosten van de organisatiewijziging realistisch zijn begroot, kunnen er zich omstandigheden en/of situaties voordoen die op dit moment nog niet zijn voorzien. Vooralsnog gaan we uit van een bedrag k€ 925, zijnde een derde deel van de omvang van de reorganisatievoorziening.
Kans	30%
Jaar van signalering	2014
Beheersmaatregel	Geen

Naam	6. Kwetsbaarheid personeelsformatie
Programma	Overig
Omschrijving	Onze organisatie is klein en per beleidsveld is er meestal sprake van één of twee ambtenaren die breed inzetbaar moeten zijn en (mede daardoor) niet altijd de gedetailleerde specialistische kennis (kunnen) hebben. De ontwikkelingen vanuit de landelijke overheid betreffende bijv. de jeugdzorg maakt deze problematiek nog groter. Er is niet altijd achtervang en bij uitbreiding van taken, ziekte of vertrek kunnen werkzaamheden stagneren. Inhuur van externe capaciteit leidt tot hogere kosten. De kwetsbaarheid kan ook gelden voor samenwerkingsverbanden, zoals de Sociale Dienst.
Risico	Deze kwetsbaarheid blijft ook in 2015 bestaan ondanks intensievere samenwerking met andere gemeenten. In voorkomende gevallen zal er noodgedwongen externe inzet moeten worden geregeld. Daarvoor wordt het inhuurbudget ingezet.
Kans	50%
Jaar van signalering	2014
Beheersmaatregel	Beheersing begint bij het management. Zij moet goed zicht hebben op toekomstige personele knelpunten en bestaande knelpunten oplossen. Dit kan bereikt worden door het voortdurend in “gesprek” te zijn met de medewerkers maar ook door ontwikkelingen in te schatten en daar op te anticiperen. Vroegtijdig signaleren voorkomt uitval van medewerkers en vroegtijdig anticiperen op ontwikkelingen voorkomt “gaten” in de formatie.. Daarmee kan een substantiële bijdrage worden geleverd aan een vermindering van de kwetsbaarheid.

Naam	7. Beperkt zicht op samenw./uitbesteding
Programma	Overig
Omschrijving	Meer taken zijn uitbesteed aan samenwerkingsverbanden of aan derden. Ofschoon de competentieontwikkeling van de medewerkers daarbij moet aansluiten, ontbreekt het mogelijk aan capaciteit en kwaliteit om hier goed sturing aan te geven en te controleren op de gemaakte afspraken.
Risico (in €)	Bij het maken van afspraken in samenwerkingsverbanden en bij uitbesteding is nadrukkelijk aandacht voor een goede beschrijving van de te behalen resultaten en de borging van sturing en controle op de realisatie daarvan. Het risico wordt geschat op k€ 100.
Kans	25%
Jaar van signalering	2012
Beheersmaatregel	Kwartaalrapportage in de P&C-cyclus

Naam	8. Openbare Verlichting
Programma	Verkeer en vervoer
Omschrijving	In 2009 is begonnen met een inhaalslag voor het vervangen van technisch versleten lichtmasten. Per peildatum 31-12-2013 zijn er nog ca. 270 technisch versleten lichtmasten (is ingeschat). Het kan voorkomen dat lichtmasten buiten gebruik worden gesteld i.v.m. de veiligheid.
Risico (in €)	Vervangen van ca. 270 lichtmasten k € 320 (geschat)
Kans	10%
Jaar van signalering	2010
Beheersmaatregel	Gevaarlijke situaties monitoren en waar nodig lichtmasten vervangen. Voldoende middelen gebruiken voor het inlopen van het achterstallig onderhoud.

Naam	9. Onderhoud bruggen
Programma	Verkeer en vervoer
Omschrijving	Er zijn 59 bruggen. Er zijn onvoldoende middelen voor het onderhoud. Het niet uitvoeren van onderhoud brengt risico's en gevolgschade met zich mee.
Risico (in €)	k€ 15
Kans	35%
Jaar van signalering	2011
Beheersmaatregel	Situaties monitoren, voldoende middelen beschikbaar stellen en schades herstellen.

Naam	10. Onderhoud beschoeiingen kademuren/steigers
Programma	Verkeer en vervoer
Omschrijving	Er is in onze gemeente 8.728 m1 beschoeiing, 3.275 m1 kademuren en 19 steigers. Er zijn te weinig middelen voor onderhoud. Het niet uitvoeren van onderhoud brengt risico's en gevolgschade met zich mee.
Risico (in €)	k€ 30
Kans	35%
Jaar van signalering	2011
Beheersmaatregel	Situaties monitoren, voldoende middelen beschikbaar stellen en schades herstellen.

Naam	11. Onderhoud wegen
Programma	Verkeer en vervoer
Omschrijving	Werkzaamheden voor afvoer van een teer-houdend product en herstel van een te zwakke constructie zijn geen regulier onderhoud en vallen daarom buiten het bestek wegen. Het vergt extra investeringen om dit op te lossen.
Risico (in €)	k€ 905 (geschat)
Kans	15%
Jaar van signalering	2011
Beheersmaatregel	Elk jaar vindt er een evaluatie plaats van het wegenonderhoud. Het inzichtelijk maken van de risico's en omvang van de problematiek zal worden betrokken bij de aanbesteding "wegenonderhoud" 2016-2019. Voldoende middelen beschikbaar stellen en gebreken herstellen.

Naam	12. Onderhoud wegen en bermen
Programma	Verkeer en vervoer
Omschrijving	Veel bermen in onze gemeente liggen te laag of te hoog. Hierdoor is de afwatering onvoldoende. Daarnaast wordt door breed verkeer veel door de berm gereden waardoor kuilen ontstaan. Het vergt extra investeringen om dit op te lossen.
Risico (in €)	k€ 600 (geschat)
Kans	10%
Jaar van signalering	2011
Beheersmaatregel	Jaarlijks vindt er een evaluatie plaats van het wegenonderhoud. Het inzichtelijk maken van de risico's en omvang van de problematiek zal worden betrokken bij de aanbesteding "wegenonderhoud 2016-2019". Voldoende middelen beschikbaar stellen en gebreken herstellen.

Naam	13. Speeltuinen
Programma	Leefomgeving
Omschrijving	In de gemeente staan speeltoestellen in speeltuinen en bij scholen. De gemeente zorgt voor de ondergrond en laat de toestellen elk jaar keuren. Het beheer ligt in handen van verenigingen en stichtingen. In het vastgesteld beleid van de gemeente staat onder andere dat als er een toestel wordt afgekeurd, de gemeente 50% van de kosten van aanschaf aan de vereniging/stichting vergoedt. Voorheen was dit 33%.
Risico (in €)	k€ 20
Kans	50%
Jaar van signalering	2010
Beheersmaatregel	Er is een nieuw beleidsstuk Speeltoestellen in de raad vastgesteld, waarin onder andere het gesubsidieerd bedrag is teruggebracht naar 33% in combinatie van een gelimiteerd budget.

Naam	14. Uitvoering wet BUIG
Programma	Sociale Zaken en Werk
Omschrijving	Voor de betaalde uitkeringen WWB, WIJ, IOAW, IOAZ en deels BBZ ontvangt de gemeente jaarlijks een budgetfinanciering van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. In het kader van de overheidsbezuinigingen zal de budgetfinanciering niet gunstiger uitvallen ten opzichte van het jaar 2014. Gelet op de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt is anderzijds de verwachting dat de uitgaven in het kader van de wet BUIG niet naar beneden kunnen worden bijgesteld.
Risico (in €)	k€ 220
Kans	50%
Jaar van signalering	2014
Beheersmaatregel	Ook in 2015 is de dienstverlening op het Werkplein Noord-Groningen zodanig afgestemd om de instroom in de uitkering zo te houden door: hoogwaardige handhaving aan de poort, controle op voorliggende voorzieningen, jongeren zoveel mogelijk terugleiden naar school.

Naam	15. Uitvoering WSW
Programma	Sociale Zaken en Werk
Omschrijving	Met ingang van 2015 wordt de financiering van de WSW en de participatie-activiteiten gezamenlijk gefinancierd uit een deelfonds. Dit deelfonds is een onderdeel van de algemene uitkering 2015. Het Bestuursakkoord van de regering impliceert dat vanaf 2015 minder gelden ter beschikking zullen worden gesteld voor de uitvoering van WSW en participatie-activiteiten. De gelden in het deelfonds bestemd voor de WSW worden doorbetaald aan de WSW- partner (Ability). Gelet op de afname van de budgetfinanciering zullen daardoor ook tekorten ontstaan bij Ability. Deze tekorten dienen door de participerende gemeenten te worden gedragen.
Risico (in €)	k€ 150 (afhankelijk van de exploitatie 2015 e.v. van Ability)
Kans	50 %
Jaar van signalering	2014
Beheersmaatregel	Er vindt een continue afstemming met Ability plaats om de tekorten waarin de gemeente participeert terug te dringen.

Naam	16. WMO uitkeringen
Programma	Maatschappelijke ondersteuning en zorg
Omschrijving	De WMO gelden binnen de Algemene uitkering zijn op dit moment niet geoormerkt. Het is toegestaan een deel van dit budget te benutten voor andere doeleinden. Dat doen wij ook. In juli is de WMO 2015 door de eerste kamer aangenomen. Gezien de forse bezuinigingen op het Wmo budget (40% op de huishoudelijke hulp en 25% op de nieuwe taak begeleiding) is het van belang om het volledige budget ook daadwerkelijk te oormerken voor de activiteiten die onder de Wmo vallen. Dan nog is de kans groot dat het Wmo budget zonder gewijzigd beleid (bv. op de huishoudelijke hulp) niet volstaat.
Risico (in €)	k€ 500
Kans	50% (hangt af beleidskeuzes)
Jaar van signalering	2010
Beheersmaatregel	Beleidswijziging Huishoudelijke Hulp in 2015, continuïteitsarrangement AWBZ zorg 2015.

Naam	17. Programma Krimp & Leefbaarheid
Programma	Programma overstijgend
Omschrijving	We krijgen te maken met een significante vermindering van het aantal inwoners. Bovendien is sprake van vergrijzing en ontgroening. De krimp van de bevolking zal onder andere leiden tot een relatief hoge lastendruk op de bestaande bevolking om bestaande voorzieningen in stand te houden. We anticiperen op deze ontwikkelingen d.m.v. het in 2012 opgestelde Programma Krimp & Leefbaarheid (zie Beheersing).
Risico	<p>Het gevaar (bij niets doen) is dat onze gemeente niet voldoende is ingespeeld op de veranderende omstandigheden. Deze risico's zijn in 2010 in kaart gebracht middels de 'Situatieschets bevolkingskrimp De Marne'. Voor de volledigheid wordt hier naar verwezen. Enkele risico's zoals genoemd in de Situatieschets zijn:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <u>Fysiek</u>: de krimp, vergrijzing en ontgroening vragen om minder en een ander aanbod van woningen, voorzieningen etc. Het gevaar is dat hier onvoldoende op wordt ingespeeld en de neergang onvoldoende begeleid wordt, waardoor er geen basis niveau aan voorzieningen aangeboden kunnen worden en waardoor de ruimtelijke omgeving in een negatieve spiraal terechtkomt. 2) <u>Sociaal</u>: bij verminderende inwonersaantallen neemt het draagvlak voor die zaken die de leefbaarheid bepalen (verenigingen, activiteiten, ontmoeting etc.) sterk af. <ul style="list-style-type: none"> • Men is minder toegerust op de veranderende vraag die door een andere bevolkingssamenstelling ontstaat (bijvoorbeeld meer toegespitst op ouderen) <p><u>Financieel</u>: De organisatie is onvoldoende ingespeeld op een verminderende inkomstenstroom (minder inwoners betekent minder inkomsten uit gemeentefonds) dan wel op een toenemende kostendruk (o.a. meer kosten ouderen en WMO etc.).</p>
Kans	Onze gemeente loopt als perifeer gebied voorop als het gaat om ontwikkelingen krimp, ontgroening en vergrijzing; op termijn gaan deze ontwikkelingen in 60% van de Nederlandse gemeenten spelen. In verband met het feit dat krimp hoog op de politieke agenda staat, bestaat er de kans om nu al in te spelen op deze ontwikkelingen begeleid door middelen die provincie en rijk bieden.
Jaar van signalering	2009
Beheersmaatregel	Onze gemeente heeft in de afgelopen jaren zich middels het "Integraal Beleidskader Krimp en Leefbaarheid" (kortweg krimpnota, vastgesteld febr. 2011) en het "Woon-en leefbaarheidsplan De Marne 2012-2021" (vastgesteld december 2011) beleidsmatig voorbereid op de verwachte demografische ontwikkelingen en de daarmee samenhangende gevolgen. De maatregelen uit het "Woon-en leefbaarheidsplan De Marne 2012-2021" en de uitwerking daarvan zijn in september 2012 door het college vastgelegd in het "Programma Krimp en Leefbaarheid 2012-2021". Daarmee wordt de uitvoering geborgd, toegezien of er binnen de beleidskaders wordt gehandeld, reële ontwikkelingen gesignaleerd en ontbrekende financiering gegenereerd. In 2013 is d.m.v. het vrijkomen van de beschikking van de provincie voor een bijdrage uit de Reserve Leefbaarheid Krimpgebieden en het ISV een deel van de financiering van de plannen mogelijk gemaakt.

Naam	18. Grondexploitaties
Programma	Paragraaf Grondexploitaties
Omschrijving	<p>Ondanks de forse afwaardering van een aantal grondexploitaties in 2011 en het verkleinen van de voorraad bouw kavels worden nog steeds bouw kavels te koop aangeboden. Dit betekent dat hiervoor noodzakelijke investeringen moeten plaatsvinden in bijvoorbeeld bouw- en woonrijp maken. Hier staan opbrengsten uit grondverkoop tegenover. Het geheel brengt een risico met zich mee.</p> <p>Het risicoprofiel in 2014 is ten opzicht van 2013 lager geworden. De omvang van het risico is in 2014 berekend op k€ 244, Dit is k€ 116 lager dan het risicoprofiel in 2013.</p>
Risico (in €)	k€ 796
Kans (25% 50% 75%)	30,6%
Jaar van signalering	2014
Beheersmaatregel	Jaarlijkse actualisatie van de grondexploitaties en tussentijdse toetsing van de stand van zaken.

Naam	19. Jeugdzorg
Programma	Jeugd
Omschrijving	<p>De decentralisatie van de jeugdzorgtaken naar gemeenten gaat gepaard met een korting van 15% op macroniveau. Deze verrekening gebeurt in de periode van drie jaar. Daarnaast is het budget voor 2015 voor elke gemeente bepaald o.b.v. het huidige zorggebruik. Vanaf 2016 wordt dit bepaald o.b.v. een zogeheten objectief verdeelmodel. Dit houdt in dat elke gemeente een budget per jongere krijgt.</p> <p>Het huidig zorggebruik in De Marne ligt hoger dan het landelijk gemiddelde. Dit is overigens ook het geval in vele andere Groninger gemeenten. De kans is dus groot dat we, naast de landelijke korting van 15%, vanaf 2016 een vermindering op ons budget krijgen. Hoeveel dit exact is, is op dit moment nog niet te zeggen omdat de criteria van het objectieve verdeelmodel nog niet bekend zijn. Het bedrag dat hieronder genoemd staat is daarom ook een schatting. Daarnaast kan het zijn dat als er inderdaad flinke verschuivingen optreden, het rijk besluit om een overgangsregeling in te stellen.</p>
Risico (in €)	k€ 300
Kans (25% 50% 75%)	50% (afhankelijk van uitkomsten verdeelmodel)
Jaar van signalering	2014
Beheersmaatregel	Opstellen en uitvoeren Beleidsplan Jeugd, uitvoeren Regionaal Transitiearrangement, gezamenlijk met andere Groninger gemeenten bij het rijk aandacht vragen voor onze situatie.

3.3 Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

De gemeente De Marne heeft een oppervlakte van meer dan 24.000 ha (1ha = 10.000 m²). Hiervan is 7.212 ha water. Een belangrijk deel van het land oppervlakte kan worden beschouwd als "openbare ruimte". In die openbare ruimte vindt een groot aantal activiteiten plaats, zoals wonen, werken, verplaatsen en recreëren. Voor al die activiteiten bestaat de openbare ruimte uit een aantal kapitaalgoederen. Al deze kapitaalgoederen dienen onderhouden te worden. Daarvan is een zorgvuldig beheer van dit "vermogen" van wezenlijk belang. Dit om slecht wegdek, loszittende stoeptegels, slecht onderhouden gebouwen of lekkende rioolstengingen te voorkomen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op welke manier deze kapitaalgoederen worden onderhouden. Het gaat hierbij om de aanleg van instandhouding van wegen, riolering, openbare verlichting, groen, bruggen en beschoeiingen, speelplaatsen, begraafplaatsen en gebouwen. De instandhoudingskosten zijn vertaald in zogenaamde beheerplannen, die door de raad worden vastgesteld.

Tabel omvang te onderhouden areaal

Onderwerp	Karakteristiek	Onderhoud
Gemeente algemeen	oppervlakte totaal	24.031 ha.
Wegen	oppervlakte wegen	122 ha.
	openbare verlichting (masten)	2.750 st
Rioleringen	vrijvervalstelsel	96,7 km.
	overstorten	48 st.
	kolken	5.465 st.
	rioolgemalen	37 st.
	pomp-units	110 st.
	bergbezinkvoorzieningen	3 st.
	persleidingen	33 km.
	individuele behandelingsinstallaties (IBA's)	67 st.
Groen	oppervlakte groen	132 ha
	bermen te maaien	500 km
	taluds te maaien	420 km
	sloten te schonen	206 km
	bomen (binnen en buiten de bebouwde kom)	19.700 st
Speeltuinen	speeltoestellen	393 st.
	speelplaatsen	24 st.
	trapveldjes	6 st.
Civiele kunstwerken	houten bruggen	35 st.
	betonnen bruggen	20 st.
	stalen bruggen	3 st.
	beweegbare brug (Electra)	1 st.
	beschoeiingen	9.301 m1
	steigers (klein onderhoud)	23 st.
	natuurlijke oevers	3.512 m1
	kademuren	275 m1
Gebouwen	diverse objecten	47 st.

Wegen

Relevante beleidsstukken:

- *beheerplan Wegen (vastgesteld 2014);*
- *het beleidsplan wegen (wordt vastgesteld in 2015).*

In 2014 is het beheerplan wegen vastgesteld. In 2015 maken we een beleidsplan wegen. Uitgangspunt hierbij zijn de minimale onderhoudsrichtlijnen van het Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek (CROW). Op wegen wordt de komende jaren bezuinigd. Hierdoor treedt er op termijn achterstallig onderhoud op en ontstaat er een lager kwaliteitsbeeld dan conform de onderhoudsrichtlijnen van CROW. Als gevolg van de bezuinigingen zal het klein onderhoud in omvang gaan toenemen. We gaan op de best mogelijke wijze aanbesteden en maken daarbij ook gebruik van nieuwe aanbestedingsmethoden (bijvoorbeeld Best Value Procurement). Dit is een aanpak die uitgaat van de meeste waarde voor de laagste prijs. Bij Best Value-projecten is de opdrachtnemer 'in the lead'. Aanbieders krijgen zo de kans om hun expertise maximaal te laten zien. Jaarlijks wordt over de kwaliteit van de wegen gerapporteerd.

Civiele Kunstwerken

Relevante beleidsstukken:

- *beleidsplan Bruggen (vastgesteld oktober 2012);*
- *beleidsplan Beschoeiingen, kademuren en Steigers (vastgesteld november 2012).*

In 2015 worden beide beleidsplannen samengevoegd. Ook op dit beheeronderdeel is bezuinigd waardoor het onderhoud op termijn in omvang zal toenemen. In de uitvoeringsplannen maken we keuzes om het onderhoud zo goed mogelijk binnen de beschikbare middelen uit te voeren. De werkzaamheden worden zoveel mogelijk gezamenlijk aanbesteed met andere beheeronderdelen. Ook over de kwaliteit van de civiele kunstwerken wordt jaarlijks gerapporteerd.

Openbare verlichting

Relevante beleidsstukken:

- De Marne Duurzaam Verlicht (vastgesteld beleidsplan openbare verlichting 2010-2019).

In 2009 heeft de raad het beleidsplan De Marne Duurzaam Verlicht vastgesteld. In 2014 is er een nieuwe inventarisatie uitgevoerd en op basis hiervan worden de uitvoeringsplannen opgesteld. Tevens zal een plan van aanpak worden opgesteld om op energieverbruik te besparen. Waar mogelijk vervangen we conventionele verlichting door energiezuinige LED verlichting.

Rioleringen

Relevante beleidsstukken:

- afvalwaterbeleidsplan (vastgesteld 2013);
- operationeel plan (wordt vastgesteld in februari 2015).

Het rioleringsbeleid is vastgelegd in het Afvalwaterbeleidsplan gemeenten Bedum, De Marne, Winsum, Eemsmond (BMWE) en waterschap Noorderzijlvest (BMWE/NZV) 2014 t/m 2018). Dit beleidsplan is op 26 november 2013 vastgesteld en loopt tot eind 2018. In het Afvalwaterbeleidsplan BMWE/NZV staan drie thema's centraal.

1. ketenbeheer;
2. samen sterker;
3. maatschappelijke trends.

Om te voldoen aan de structurele kostenreductie, zoals is vastgelegd in het Bestuursakkoord Water, wordt intensief samengewerkt in de Samenwerking Waterketen Groningen en Noord-Drenthe en het cluster Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond (BMWE) en het waterschap Noorderzijlvest.

De 27 gemeenten en 2 waterschappen binnen de Samenwerking Waterketen Groningen en Noord Drenthe, staan voor realisatie van een kostenreductie in 2020 van tenminste 10%, zijnde € 14,9 miljoen structureel. De taakstelling van het cluster Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond is een structurele kostenreductie van k€ 630 in 2020. Deze taakstelling willen wij bereiken door gezamenlijk beleid, taken te verdelen en samenwerking. Hiermee willen we bereiken dat we op termijn de doelmatigheid in de rioleringszorg verbeteren. Dit door de kosten te verlagen, de kwaliteit van dienstverlening te verhogen en de personele kwetsbaarheid te verminderen (de 3k's).

In het algemeen is het onderhoudsniveau van de riolering voldoende. Alle bebouwing, die valt onder de gemeentelijke zorgplicht, is aangesloten op de riolering of op een individuele behandelingsinstallatie (IBA). Het vrijvervalstelsel en het gemalen beheer zijn op orde. Wel wordt er momenteel gewerkt aan het afstemmen en mogelijk gezamenlijk gemalen beheer voor de BMW-gemeenten en het waterschap Noorderzijlvest. In de komende jaren zal worden gewerkt aan het optimaliseren van het beheer en onderhoud van de riolering voor de BMW-gemeenten en het waterschap Noorderzijlvest.

Voor de dekking van de investeringen van de rioleringen wordt in principe een kostendekkend rioolrecht geheven. De rioolopbrengsten worden verrekend met de rioollasten en het saldo wordt verrekend met de bestemmingsreserve Gemeentelijk Rioleringsplan. In voorgaande jaren was het tarief niet kostendekkend en daarom wordt in de jaren tot en met 2018 afgelost op de uit de Algemene Reserve aangetrokken gelden.

Openbare groenvoorziening

Relevante beleidsstukken:

- *groenstructuurplan (vastgesteld 2006);*
- *beheerplannen (vastgesteld 2008);*
- *het handboek Kwaliteit Openbare Ruimte (KOR) (vastgesteld 2008);*
- *bomenbeleidsplan (vastgesteld 2014).*

Het groenbeleid is vastgesteld in het groenstructuurplan. In de beheerplannen wordt bepaald welk eindbeeld gewenst is en welke stappen nodig zijn om tot het gewenste eindbeeld te komen. Door middel van Beheer Openbare Ruimte (BOR) worden de maatregelen omgezet in de benodigde uren en geld. De beheerplannen worden vertaald naar uitvoeringsplannen, daaraan gekoppeld een meerjarenplanning en een jaarlijkse werkplanning (arbeidsbehoefte). Deze wordt omgezet in een personeelsplanning (arbeidscapaciteit). Hiermee hebben we een instrument in handen waarmee problemen van tevoren inzichtelijk worden gemaakt. Op die manier kunnen prioriteiten worden gesteld. Verder is dit een belangrijk middel om de mensen aan te sturen.

Aan werkvoorzieningsschap Ability wordt het schoffelfwerk en eenvoudig snoeiwerk uitbesteed. Het knippen van hagen en groot onderhoud sportvelden wordt net als het berm- en slootbeheer uitbesteed aan derden. De resterende werkzaamheden worden door de eigen dienst uitgevoerd.

In 2014 is een eigen inventarisatie uitgevoerd naar de toekomstbestendigheid van het taakveld Beheer. Uitgangspunten hierbij zijn de door de Raad vastgestelde onderhoudsniveaus van het te onderhouden areaal.

De aanleiding voor deze inventarisatie zijn de volgende redenen:

- de nieuwe bezuinigingen (k€ 60) bij Beheer;
- de implementatie van de notitie Toekomstige werkwijze taakveld Beheer;
- uitvoering Wet herverdeling van wegen (1992) en wettelijke overdracht van gronden uit het Lauwersmeergebied van de Dienst Domeinen (jaren '70).

Wanneer de kadastrale registratie van het laatste punt voltooid is, wordt inzichtelijk wat de gevolgen zijn voor het te onderhouden areaal. De tabel met areaalgegevens kan dan tevens bijgewerkt worden.

Een deel werd al door de gemeente onderhouden (wegen), een deel zal nieuw in onderhoud worden genomen (groen, beschoeiingen, taluds). We gaan er vanuit dat in het overdrachtsdocument tevens inzicht wordt gegeven in de financiële kant (eventuele bruidsschatten, al dan niet reeds ontvangen en of in het nieuwe areaal mee is genomen in de Algemene uitkering uit het Gemeentefonds. Al deze uitkomsten vormen de basis voor de nieuwe beheer- en uitvoeringsplannen.

Adoptie groen: In 2015 zullen wij mensen actief benaderen. Dit gaan we doen door:

- De mogelijkheid van adoptiegroen onder de aandacht van de bewoners te brengen via de dorpskrantjes.
- Initiatieven te formaliseren. Hierbij denken we aan het maaien van stukken berm enz.
- De mogelijkheid tot het maaien van bermen onder de aandacht te brengen via LTO Noord.

Gebouwen

Relevante beleidsstukken:

- *meerjarig onderhoudsplan (vastgesteld 2010);*
- *integraal Huisvestingsplan (schoolgebouwen) (vastgesteld 2013).*

Aan de hand van het meerjarig onderhoudsplan worden jaarlijks bedragen voor het onderhouden van de gebouwen in de begroting opgenomen. Het onderhoudsbudget is in diverse programma's opgenomen.

Het onderhoudsniveau van de gemeentelijke gebouwen kan als redelijk tot goed worden gekwalificeerd. Jaarlijks bekijken we in hoeverre panden kunnen worden afgestoten. Een voorbeeld hiervan is het afstoten van de molen in Mensingeweer, bibliotheek gebouwen, scholen en een woning.

Vanaf het jaar 2015 is op een totaal budget van k€ 170 een bezuiniging opgenomen van k€ 40. Vooralsnog zal deze bezuiniging worden doorgevoerd door budgetten evenredig te korten.

Onderwijsgebouwen

Vanaf 1 januari 2015 vindt de bekostiging van het buitenonderhoud aan schoolgebouwen voor het primair onderwijs wettelijk plaats door het ministerie van onderwijs en wordt rechtstreeks overgemaakt aan de schoolbesturen. Het groot onderhoud, renovatie en nieuwbouw blijft de verantwoordelijkheid van de gemeente. In 2013 is het Integraal Huisvestingsplan (IHP) vastgesteld, de eerste uitvoeringsstappen van dit plan zijn gezet. Nu de schoolbesturen Tussen Lauwers en Eems (L&E) en de Vereniging Christelijk Primair Onderwijs (VCPO) hun toekomstvisie voor het onderwijs hebben gepresenteerd is ook het IHP hierop afgestemd en is een hernieuwd uitvoeringsplan aan de raad voorgelegd.

Speelvoorzieningen

Relevante beleidsstukken:

- *notitie Speelruimte beleid gemeenten De Marne (vastgesteld 2013).*

Het beleid en beheer van de openbare speelvoorzieningen is vastgelegd in de notitie speelruimte beleid gemeente De Marne. Door middel van een speelruimtebeleid wil de gemeente De Marne bijdragen aan de gezondheid en ontwikkeling van kinderen door beweging, ontmoeting en uitdagingen te stimuleren. Dit willen we bereiken door voor de kinderen tot en met 12 jaar voldoende kwalitatief goede formele en informele speelruimten aan te bieden.

In de gemeente zijn 24 speelplaatsen en 15 schoolpleinen die openbaar toegankelijk zijn. In totaal hebben we het over 393 speeltoestellen. Alleen in het dorp Broek is geen speelplaats. Verder zijn er in de gemeente nog 6 trapveldjes en 2 fietscrossbanen. In Houwerzijl wordt in 2015 een natuurspeelplaats geopend.

Het beheer en onderhoud van de speeltoestellen ligt bij de speeltuinverenigingen, de scholen of vereniging van dorpsbelangen. Om ze daarin te ondersteunen heeft iedere vereniging of school toegang tot een digitaal logboek. Hierin wordt alles genoteerd wat van belang is voor het beheer en onderhoud van de speeltoestellen. Jaarlijks worden de toestellen gecontroleerd op veiligheid. De gemeente controleert de logboeken minimaal driemaal per jaar. Wanneer reparaties zijn uitgevoerd vindt een hercontrole plaats. Voor ieder goed gekeurd toestel ontvangt de vereniging een jaarlijks bedrag van € 24,= . Dit bedrag kan men sparen om toekomstige reparaties uit te voeren, of gebruiken als eigen financiering bij vervanging van speeltoestellen. Onder bepaalde voorwaarde kan men een beroep doen op de gemeente bij vervanging van afgekeurde speeltoestellen.

Als in 2015 de behoefte zich voordoet om het areaal speelruimte te vergroten, dan zal de gemeente de prioriteit richten op informele speelplaatsen. Een uitzondering wordt gemaakt voor Lauwersoog. In het kader van Proloog zal daar een water/natuurspeelplaats gerealiseerd worden, om de ontwikkeling van recreatie in het Lauwersmeergebied te ondersteunen.

Begraafplaatsen:

Relevante beleidsstukken:

- *milieu beleidsplan (vastgesteld 2005);*
- *verordening begraafplaatsrechten (vastgesteld 2014).*

In de gemeente De Marne zijn 11 openbare begraafplaatsen. Op de begraafplaatsen Ulrum, Zoutkamp en Leens bestaat de mogelijkheid om een urn bij te zetten in een columbarium. Op de andere begraafplaatsen bestaat de mogelijkheid om urnen te begraven. Op de begraafplaats van Leens bestaat deze mogelijkheid niet. Omdat in Leens de urnenmuur niet gebruikt wordt gaan we in 2015 de muur verwijderen en een grafveld geschikt maken om urnen te begraven. Voor het plaatsen van een grafmonument is een vergunning nodig.

In 2015 wordt een nieuw digitaal begraafplaatsadministratiesysteem aangeschaft. Dan kan tevens de aanwezige begraafruimte geactualiseerd worden. In 2016 wordt de begraafplaats Mensingeweer aangepast en worden er nieuwe paden aangelegd. In 2017 wordt een deel van de begraafplaats van Hornhuizen ingericht voor nieuwe begraafplekken.

3.4 Financiering

Inleiding

De financieringsparagraaf geeft informatie over het treasurybeleid en de beheersing van de financieringsrisico's. De financieringsparagraaf is samen met het treasurystatuut bij de invoering van de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido) verplicht gesteld. In de Wet Fido heeft het Rijk regels gesteld hoe gemeenten hun geld en kapitaal beheren. Deze paragraaf dient verder onder meer de algemene ontwikkelingen en de concrete beleidsplannen te bevatten.

Algemene ontwikkelingen

Interne ontwikkelingen

Het treasuryreglement is in september 2008 voor het laatst geactualiseerd. Deze actualisatie vond vooral zijn grondslag in de aanpassingen in de Wet Fido. In 2015 zal het reglement opnieuw worden geactualiseerd en aangepast aan de veranderingen die te maken hebben met het verplicht schatkistbankieren.

De verordening ex artikel 212 Gw (financiële verordening) is in de raadsvergadering van november 2010 voor het laatst geactualiseerd en vastgesteld. Deze verordening wordt in 2014 opnieuw geactualiseerd waarbij gebruik gemaakt wordt van de model financiële verordening die is opgesteld door de VNG.

Marktontwikkelingen

De gemiddelde verwachting van de grootbanken (ABN AMRO, ING, Rabobank, Belfius, Commerzbank) t.a.v. 3 maands Euribor laat zich al volgt samenvatten:

Augustus 2013	Augustus 2014	Prognose over 3 mnd	Prognose over 12 mnd
0,22%	0,21%	0,19%	0,20%

Toelichting

De 3-maands Euribor is vanaf 2009 nog steeds historisch laag. Maximaal gebruik maken van financieringsvormen op basis van korte rente (kasgeld, rekening courant), blijft onverminderd aantrekkelijk. (bron: Thésor)

De gemiddelde verwachting van de grootbanken (ABN AMRO, ING, Rabobank, Belfius, Commerzbank) (10 jaar) laat zich als volgt samenvatten:

Augustus 2013	Augustus 2014	Prognose over 3 mnd	Prognose over 12 mnd
2,02%	1,40%	1,53%	2,05%

Toelichting

De lange rente zit nog steeds in een dalende trend. Ook de voorspellingen zijn dat deze niet op korte termijn zullen gaan stijgen. (bron: Thésor).

De rentetarieven zijn vaak onderhevig aan veranderingen door incidentele en onvoorspelbare elementen. De gevolgen door eventuele politieke besluiten zijn totaal niet te overzien.

Risicobeheer

De treasuryfunctie dient uitsluitend de publieke taak. Het beheer moet verstandig en bedachtzaam worden uitgevoerd. In de wet Fido zijn normen opgenomen om te voorkomen dat bij herfinanciering van leningen grote schokken optreden in de rentelasten. Doel van de normen is het beperken van de renterisico's. Er wordt onderscheid gemaakt in:

- kasgeldlimiet: limiet voor leningen met een looptijd van maximaal één jaar;
- renterisiconorm: norm voor leningen met een looptijd vanaf één jaar.

De wettelijke normen worden hieronder weergegeven.

Kasgeldlimiet

bedragen in k€

Omschrijving	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
		2016	2017	2018
Begrotingstotaal	31.107	30.799	30.300	30.175
Vastgesteld percentage	8,5	8,5	8,5	8,5
Maximaal aan te trekken kasgeld	2.644	2.618	2.576	2.565
Maximaal te ramen rente over kasgeld	28	29	30	31

Toelichting kasgeldlimiet

Met de kasgeldlimiet wordt een grens gesteld aan de omvang van financieringen met een rentetypische korte looptijd van één jaar. Achterliggende gedachte hierbij is het vermijden van te hoge renterisico's. Bij de berekening van de kasgeldlimiet wordt uitgegaan van het begrotingstotaal en is voor de gemeenten de norm vastgesteld op 8,5%. Voor 2015 bedraagt de kasgeldlimiet voor De Marne € 2,6 miljoen (8,5% van € 31,1 miljoen).

Renterisiconorm

bedragen in k€

Omschrijving	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
		2016	2017	2018
Begrotingstotaal (1)	31.107	30.799	30.300	30.175
Vastgesteld percentage (2)	20	20	20	20
Renterisiconorm (3)	6.221	6.160	6.060	6.035
Renterisico op vaste schuld (4)	1.906	1.755	1.691	1.551
Ruimte (3-4)	4.315	4.405	4.369	4.484

Toelichting renterisiconorm

In enig kalenderjaar mag het renterisico op basis van de Wet Fido niet meer bedragen dan 20% van het begrotingstotaal. Hierbij bestaat het renterisico uit het saldo van de verplichte aflossingen en de renteherzieningen op de bestaande leningenportefeuille. Voor 2015 bedraagt de renterisiconorm voor De Marne € 6,2 miljoen (20% van € 31,1 miljoen). Uit de tabel blijkt dat de norm voor het renterisico in 2015 en de jaren daarna niet wordt overschreden.

Rentepercentages

Omschrijving	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
		2016	2017	2018
Rentepercentage leningen kort	1,1%	1,15%	1,2%	1,25%
Rentepercentage leningen lang	2,8%	2,85%	2,95%	3,05%
Rentepercentage bespaarde rente	4%	4%	4%	4%
Renteomslagpercentage	4%	4%	4%	4%

Toelichting rentepercentages

Voor het afsluiten van nieuwe leningen gaat De Marne voorzichtigheidshalve uit van licht oplopende korte en lange rente. In dit scenario ligt voor 2015 de korte rente op 1,1 % en de lange rente op 2,8 %.

Toelichting bespaarde rente

De gemeente mag volgens de BBV rente over de eigen (interne) financieringsmiddelen rente berekenen. De reden is dat de (interne) financieringsmiddelen dienen als financieringsbron. De financieringsbron betreft het eigen vermogen van de gemeente (algemene- en bestemmingsreserves). Het betreft fictieve rente omdat er door de gemeente geen rente wordt ontvangen en ook geen rente wordt betaald. De berekende rentelast wordt als last meegenomen in de begroting en vervolgens als baat (bij het programma algemene dekkingsmiddelen).

Toelichting renteomslag

Onze gemeente trekt niet voor iedere investering een aparte lening aan, maar financiert het geheel aan investeringen (integrale financiering). Tegenover de totaliteit van de boekwaarden van alle investeringen staan de totaal beschikbare financieringsmiddelen. Deze (externe) financieringsmiddelen hebben verschillende rentepercentages omdat deze middelen op verschillende tijdstippen zijn aangetrokken. In de renteomslag wordt ook de berekende rente over de eigen (interne) financieringsmiddelen verwerkt. Bij integrale financiering door middel van omslagrente worden de kapitaallasten (rente en afschrijving) van investeringen toegerekend aan producten en maken de lasten vervolgens deel uit van de betreffende programma's. Op deze wijze worden de volledige kosten (dus inclusief rentelasten) toegerekend aan een programma en product.

De renteomslag is bepaald op 4%.

EMU-Saldo

In het kader van een verantwoorde ontwikkeling van de economie en het monetaire stelsel binnen de landen die deelnemen aan de Economische en Monetaire Unie (EMU) is in het Verdrag van Maastricht een aantal afspraken gemaakt. Een belangrijke afspraak is dat het EMU-tekort ('overheidstekort') van een lidstaat in principe niet meer mag bedragen dan 3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP). De decentrale overheden leveren een aandeel in het EMU-saldo vandaar dat zij verplicht zijn om hierover te rapporteren. In deze alinea wordt het EMU-saldo weergegeven van de gemeente De Marne.

bedragen in k€

Omschrijving	2014	2015	2016
	Volgens realisatie tot en met sept. 2014, aangevuld met raming resterende periode	Volgens begroting 2015	Volgens meerjarenraming in begroting 2016
Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves	-4.052	7	56
Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	2.763	2.032	1.988
Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie	2.841	5	5
Investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	-3.550	-3.493	-470
Verloop van effecten	-160		
Berekend EMU-saldo	-2.158	-1.449	-1.579

Portefeuille geldleningen

bedragen in k€

Omschrijving	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2015	2016	2017	2018
Leningen bij BNG, ING en SVN	23.829	21.923	20.168	18.477
Verlof schuld ambtenaren	114	85	40	40
Af: aflossing leningen	1.906	1.755	1.691	1.551
Bij: te verwachten nieuwe leningen	5.436	9.023	10.041	12.244
Lening per 31 december	27.473	29.276	28.558	29.210

Toelichting

Verlof schuld ambtenaren

Op grond van de rechtspositieregeling heeft in de jaren 1997-2005 een aantal ambtenaren gespaard voor extra verlof. Dit verlof wordt contractueel opgenomen in de jaren 2015-2021. De verlofschuld zal in 2021 van de lijst van schulden verdwijnen (het jaar 2021 is gerelateerd aan de AOW-leeftijdsgrens).

Te verwachten nieuwe leningen

Op basis van de financieringsbehoefte worden er nieuwe leningen aangetrokken. De gemeente De Marne streeft er naar de benodigde leningen tegen zo laag mogelijke kosten aan te trekken en tegelijkertijd de renterisico's te beheersen. Daarbij wordt optimaal gebruik gemaakt van het aantrekken van kort geld binnen de limiet die daarvoor is gesteld.

In onderstaande tabel worden de onderbouwingen gegeven van de aan te trekken leningen.

bedragen in k€

Investerings (model C)	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
		2016	2017	2018
<i>Materiële Vaste Activa</i>				
210 Gronden en terreinen	445	443	441	439
230 Gronden en terreinen	7.428	9.530	9.170	8.810
240 Gronden, weg en waterbouw e.n.	12.695	12.729	12.725	12.738
241 Gronden, weg en waterbouw m.n.	9.868	9.231	8.595	7.990
250 Vervoermiddelen	1.093	981	949	852
260 Machines, apparaten en installaties	2.294	1.853	1.467	2.496
290 Overig	-1	-16	-32	-37
<i>Financiële Vaste Activa</i>				
310 Kapitaalverstrekkingen en deelnemingen	154	154	154	154
320 Leningen woningbouw	2.347	2.260	2.169	2.073
321 Overig	2.059	2.059	2.059	2.059
<i>Vorraden</i>				
501 Bestemmingsplannen niet in exploitatie	891	891	891	891
502 Bestemmingsplannen in exploitatie	1.729	1.729	1.729	1.729
Totaal van de investeringen	41.002	41.844	40.317	40.194
Eigen Vermogen (model D)				
Reserves en voorzieningen	9.237	8.398	7.608	6.973
Vreemd Vermogen (model E)				
Aangetrokken leningen	23.829	21.923	20.168	18.477
Financieringstekort				
Aan te trekken in rekening courant (gemiddeld)	2.500	2.500	2.500	2.500
Te verwachten nieuwe langlopende leningen	5.436	9.023	10.041	12.244

In onderstaande tabel worden de verstrekte leningen weergegeven.

bedragen in k€

Overzicht financiële activa	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
		2016	2017	2018
Leningen lokale stichtingen	56	56	56	56
Leningen SVN	484	484	484	484
Leningen personeel	230	230	230	230
Leningen woningbouwvereniging	2.347	2.260	2.169	2.073
Lening Essent CAI	69	69	69	69
Vordering lening Essent	1.219	1.219	1.219	1.219
Effecten	154	154	154	154
Totaal financiële activa	4.559	4.472	4.381	4.285

Toelichting

Een deel van de opgenomen geldleningen is aangetrokken voor financiering van uitgezette geldleningen aan derden, waarvan de verstrekte leningen aan Bouwstichting Borgen en Wierden de grootste zijn. De uitgezette leningen aan de Bouwstichting zijn één op één gekoppeld aan de aangetrokken geldleningen. Het gaat hier om een doorgeefconstructie die stamt uit het verleden.

3.5 Bedrijfsvoering

Inleiding

Bedrijfsvoering is de motor van de organisatie. Het geeft aan op welke manier processen en projecten worden georganiseerd, aangestuurd en beheerst. De bedrijfsvoering staat ten dienste van de taken en doelstellingen zoals opgenomen in de programma's.

Organisatieontwikkeling

Het college heeft besloten een organisatiewijziging door te voeren. De aanleiding van dit besluit is dat enerzijds de financiële positie en vooruitzichten zorgelijk zijn en anderzijds de veranderende rol van de overheid als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen noopt tot een andere manier van werken. Meer bouwen op de kennis, de oplossingsgerichtheid, creativiteit en proactiviteit van de inwoners zelf. De gemeente zal haar reguliere taken blijven uitvoeren met daarbovenop een aantal projecten. Dit betekent een andere manier van werken in een flexibele organisatie. Procesgericht en projectmatig!

De organisatie gaat in de volle breedte werken om zichzelf te verbeteren. Kleine en grote verbetermaatregelen worden doorgevoerd die bijdragen aan steeds meer kostenbewustzijn, efficiency en klant- en resultaatgericht werken. De focus moet gericht zijn op een proces van continue verbeteren, samenwerken en oplossingsgerichtheid.

Doelstelling 1	Bezuinigen op personele kosten.				
Maatregel	Uitvoeren van een organisatiewijziging.				
Prestatie Indicator	Medewerkers plaatsen en begeleiden.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Vaststellen organisatiemodel en functieformatieboek	Afronden plaatsingsprocedure Uitvoeren van begeleidingstraject voor boventallige medewerkers			

Toelichting maatregel

We zijn op weg naar een ambtelijke organisatie die beter past bij wat de samenleving van ons vraagt. Onze dienstverlening zal een ander karakter krijgen en we zullen er meer zijn om burgerinitiatieven te stimuleren. Tegelijkertijd brengen we de exploitatiekosten van de organisatie omlaag. Een belangrijke stap in deze organisatiewijziging is het kleiner maken van de personeelsformatie. Daarnaast gaan we medewerkers opleiden en trainen zodat ze zijn toegerust op de nieuwe organisatie.

Doelstelling 2	Plattere organisatie creëren.				
Maatregel	Verantwoordelijkheden zo laag mogelijk in de organisatie leggen.				
Prestatie Indicator	Medewerkers uitrusten om te werken in een plattere organisatie.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Kerncompetenties invoeren voor alle medewerkers			
		Trainen van medewerkers in aanvullende persoonlijke competenties			
		Invoeren HR-gesprekkencyclus gericht op een lerende organisatie			

Planning & Control

Planning & Control is noodzakelijk voor het voeren van een adequate bedrijfsvoering. Ten eerste ligt er op basis van de gemeentewet een wettelijke noodzaak tot control. Te denken valt aan de P&C-cyclus, vastleggen van bevoegdheden en Financial control. Daarnaast heeft de gemeente voor het uitvoeren van een adequate bedrijfsvoering belang bij het organiseren van een aantal control aspecten. Het gaat hier onder meer over kwalitatieve goede informatievoorziening, (bij)sturing, het geven van feedback, vergroting van het financiële bewustzijn, beheersen van de risico's en sturing van de organisatieontwikkeling.

Doelstelling 3	We gaan de controlfunctie verbeteren.				
Maatregel	In het kader van de organisatieontwikkeling ontwikkelen we een nieuwe visie op planning & control.				
Prestatie Indicator	Vastgestelde visie op planning & control (door college).				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Vastgestelde visie op P&C			

Toelichting maatregel

In het kader van de organisatieontwikkeling zal een nieuwe visie op control worden ontwikkeld. Daarbij staan twee aspecten centraal: beheersing en gedrag. Onder beheersing wordt verstaan dat de gemeente grip heeft op de inspanningen zodat we met zijn allen in staat zijn goed te sturen, niet voor verrassingen komen te staan en de gestelde doelen en resultaten op een effectieve en efficiënte wijze behalen. Met het beheersen van de organisatie speelt het beïnvloeden van het gedrag een belangrijke rol.

Het gedrag heeft een interne en externe kant. Het externe perspectief betreft het gedrag in relatie met de buitenwereld en het interne perspectief betreft de gang van zaken binnen de organisatie en de wijze waarop we met elkaar omgaan. Te denken valt aan het verbinden van mensen aan de doelstellingen van deze gemeente, verantwoordelijkheid geven en nemen, proactief reageren, benutten van kansen en mogelijkheden en het aanspreken van elkaar op houding, gedrag en handelen. Dit alles in een cultuur waarin we leren van gemaakte fouten en we elkaars rollen/ functies respecteren. Kortom: een goede planning & control is gebaat bij een lerende organisatie!

Doelstelling 4	We gaan het proces van opstellen management- en bestuursrapportages verbeteren.				
Maatregel	Invoeren van de applicatie Lias Enterprise als ondersteuningstool voor het opstellen van management- en bestuursrapportages.				
Prestatie Indicator	Alle bestuurlijke rapportages worden met behulp van LIAS opgesteld.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	start	voltooid			

Toelichting maatregel

Begin februari 2014 is de eerste fase van de implementatie van de applicatie LIAS Enterprise van start gegaan. LIAS biedt mogelijkheden voor het adequaat opstellen van de management- en bestuursrapportages zoals (meerjaren)begroting, jaarrapportage, bestuursrapportages en kadernota. Met behulp van LIAS kan de organisatie beter in control komen, zijn er meer mogelijkheden voor (bij)sturing en de kwaliteit van de informatievoorziening verbetert. De eerste fase van de implementatie wordt afgesloten met het product begroting 2015. Vanaf 2015 worden alle bestuurlijke P&C-producten gerealiseerd met behulp van LIAS.

Doelstelling 5	We zorgen er voor dat de financiële verordeningen actueel zijn.				
Maatregel	Door wetswijzigingen en eigen beleidswijzigingen gaan we een aantal verordeningen opnieuw aan de raad voorleggen.				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> Nieuw vastgestelde verordening Financieel Beheer Nieuw vastgesteld Treasurystatuut (door college) 				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Vastgestelde Financiële verordening	Vastgesteld treasurystatuut			

Toelichting maatregel

In verband met wetswijzigingen en eigen beleidswijzigingen moet een aantal verordeningen opnieuw aan de raad worden voorgelegd. Te denken valt aan de wettelijke plicht tot schatkistbankieren waardoor het treasurystatuut en de verordening financieel beheer hierop moeten worden aangepast. Daarbij zal zoveel mogelijk aansluiting worden gezocht bij de modelverordeningen.

Rechtmatigheid

Wij houden voortdurend in de gaten of we de wet- en regelgeving goed toepassen. De Gemeentewet verplicht ons om deze controle op rechtmatigheid te doen. Door de rechtmatigheid te toetsen laten we zien waar onze werkprocessen beter kunnen en waar ze goed op orde zijn.

Er wordt extra aandacht besteedt aan de financiële rechtmatigheid. Door het uitvoeren van interne controles signaleren we tijdig risico's en kunnen we maatregelen nemen om negatieve effecten te voorkomen. In 2015 gaan alle taakvelden interne (rechtmatigheids)controles zelf uitvoeren, waarbij de controller steekproeven doet en de reviews uitvoert. Het voordeel hiervan is dat interne controles geborgd worden in de processen (bij de bron) en efficiënt zijn georganiseerd.

Doelstelling 6	Wij werken in onze organisatie doelmatig en doeltreffend.				
Maatregel	We doen systematisch onderzoek naar de mate van doelmatigheid en doeltreffendheid van onze organisatieonderdelen.				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> De raad stelt twee onderwerpen vast die onderzocht worden op doelmatigheid en doeltreffendheid. Uitvoeren van de onderzoeken. 				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Vaststellen onderwerpen	Uitvoeren onderzoeken	Implementeren aanbevelingen		

Toelichting maatregel

Evenals in voorgaande jaren voeren wij in de komende raadsperiode onderzoeken uit naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van (onderdelen van) organisatie-eenheden. We beogen daarmee dat de gewenste prestaties en maatschappelijke effecten worden behaald tegen een zo beperkt mogelijke inzet van middelen. Welke onderzoeken we gaan uitvoeren daar zal de raad nog een besluit over moeten nemen.

Doelstelling 7	De accountant geeft een goedkeurende verklaring op het gebied van rechtmatigheid en getrouwheid.				
Maatregel	Rechtmatigheidscontroles worden systematisch en tijdig uitgevoerd zoals vastgesteld in een jaarlijks geactualiseerd en goedgekeurd werkplan.				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> Controleplan en normenkader is voor 1 juni vastgesteld door de raad. Uitvoeren van de controles. 				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Vastgesteld controleplan en normenkader			

Accountantsverklaring

De accountant controleert onze jaarrekening. Daarbij beoordeelt hij ook de rechtmatigheid van de baten, de lasten en wijzigingen op de balans. De afgelopen jaren heeft de accountant een goedkeurende accountantsverklaring afgegeven. Dat willen we zo houden! Daarom kijken we voortdurend kritisch naar ons handelen, voeren controles uit en waar nodig voeren we verbeteringen door.

HRM

Ontwikkelingen in personeel

Personele aantallen	2013	2014	2015
Aantal fte	84,34	82,15	82,15
Waarvan			
Werkelijke bezetting in fte	77,53	75,67	74,67
Vacatures in fte	6,81	6,48	7,48
Waarvan in aantal			
Man	42	41	40
Vrouw	49	48	48
Totaal			
Waarvan in aantal	91	89	88
Parttime	47	46	46
Fulltime	44	43	42

NB: in het aantal fte's zitten ook de medewerkers vanuit de samenwerkingen die op de loonlijst staan bij de gemeente De Marne

In de formatie zoals in bovenstaande tabel weergegeven zijn de effecten van de organisatieontwikkeling nog niet verwerkt. Op moment van opstellen van de begroting is het proces van inrichting van de nieuwe organisatie nog niet afgerond. Wel zijn inmiddels vacatures geschrapt en zijn boventalligen, waarvan de personele lasten ten laste van de exploitatie kwamen, als bezuiniging ingeboekt. Het betreft een totaal bedrag van k€ 390. Zie ook de tabel gerealiseerde bezuinigingen in het hoofdstuk 'samenvatting'.

Leeftijdsopbouw

In onderstaande tabel is het aantal medewerkers per leeftijdsklasse weergegeven. In de tabel zijn de effecten van de organisatiewijziging niet verwerkt omdat ze op dit moment nog niet bekend zijn.

Leeftijdsopbouw	< 21	21 t/m 30	31 t/m 40	41 t/m 50	51 t/m 60	> 60	Totaal
begroting 2014		2	21	27	32	7	89
begroting 2015		2	20	28	31	7	88

HRM beleid

Salarissen en personele inhuur

De kosten voor salarissen en personele inhuur vormen de belangrijkste kostenpost van onze gemeente. Het is van wezenlijk belang hier goed op te sturen. Daarom is afgesproken dat het management de taak heeft om er voor te zorgen dat de kosten binnen het totaal van de budgetten voor personeel en inhuur blijven. Onderlinge verschuiving tussen deelposten is daarbij toegestaan. De verhogingen en verlagingen van het budget vinden als volgt plaats:

- het budget kan in principe worden verhoogd, indien er een aanvullende taak met aanvullende dekking (van derden of uit investeringsprojecten) is;
- het budget wordt verlaagd indien een taak en/of de financiële dekking voor die taak vervalt.

Diverse regelingen gemeentepersoneel

Werkloosheidwet	De gemeente is als overheidsorgaan eigenrisicodragers voor de WW. Bij ontslag of niet verlengen van een aanstelling kan een medewerker in aanmerking komen voor een WW-uitkering en eventueel een aanvullende regeling volgens de CAR/UWO. Verder heeft de werkgever verplichtingen om substantieel bij te dragen aan re-integratie elders. Hiervoor is een budget uitkeringen voormalig personeel opgenomen.
Senioren- en FPU-regeling	De seniorenregeling en de FPU-regeling zijn in het verleden getroffen in verband met vervroegde uittreding. De lopende kosten van de seniorenregeling en van de FPU-premies zijn in de begroting opgenomen.
Opgebouwde vakantierechten	Vakantiegeld dat in juni t/m december is opgebouwd, wordt pas het volgende jaar in mei uitgekeerd. Het is niet toegestaan hiervoor een aparte voorziening op te nemen. De vakantierechten zijn in de begroting van de salarislaster meegenomen.
Spaarverlof	Een viertal ambtenaren heeft deelgenomen aan de regeling spaarverlof. Voor deze ambtenaren is de aanspraak daarop opgenomen als langlopende schuld. Voor nieuwe gevallen is de regeling inmiddels afgeschaft.
Levensloopregeling	In 2006 is de levensloopregeling in het leven geroepen. Voor medewerkers geboren na 1949 is een bijdrage in de begroting opgenomen.

Participatiewet

Deze wet heeft m.n. gevolgen voor de cliënten en de werkzaamheden van de afdeling SoZaWe. De VNG geeft aan dat overheidsorganisaties 2500 arbeidsgehandicapten een werkplek zouden moeten bieden. De BMW-gemeenten zullen gaan onderzoeken hoe invulling gegeven kan worden aan deze landelijke doelstelling. Daarbij gaan we tevens kijken naar het creëren van werkervaringsplaatsen, trainee-plekken en in de breedste zin naar stageplekken.

Doelstelling 8	We gaan de processen in de samenwerking P&O zo efficiënt mogelijk inrichten.				
Maatregel	We gaan de personeelsdossiers en salarisstroomkjes digitaliseren. We gaan het beoordeling- en beloningsbeleid harmoniseren, het verzuimbeleid en het opleidings- en ontwikkelingsbeleid.				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> • Personeelsdossiers en salarisstroomkjes zijn gedigitaliseerd. • Het beleid op beoordeling- en beloningsbeleid, verzuimbeleid en opleidings- en ontwikkelbeleid is geharmoniseerd. 				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Voltooid			

Toelichting maatregel

In de samenwerking P&O zal verder worden gewerkt aan het efficiënter maken van systemen. Voor 2015 gaan we de personeelsdossiers en de salarisstroomkjes digitaliseren. Het voordeel hiervan is dat de personeelsdossiers, die nu allemaal in Bedum zijn ondergebracht, door middel van autorisaties toegankelijk kunnen maken voor leidinggevenden.

Een reeds aangeschaft computerprogramma (Youpp) gaan we inhoudelijk verder inrichten om te komen tot digitale salarisstroomkjes en het vereenvoudigen van het verzenden van b.v. standaardbrieven.

Daarnaast gaan we in het kader van de samenwerking het beoordeling en beloningsbeleid, verzuimbeleid en opleidings- en ontwikkelingsbeleid harmoniseren.

Ambtenarenstatus

Er is wetgeving onderweg omtrent de opheffing van de ambtenarenstatus. In februari 2014 heeft de Tweede Kamer de wet hierover aangenomen. De Eerste Kamer neemt na het zomerreces 2014 hierover een besluit. Dit heeft ingrijpende gevolgen voor ambtenaren en hun rechtspositie en zal de nodige aandacht vragen.

Informatie en automatisering

Bij ICT-faciliteiten gaat het om de ondersteuning en optimalisatie van bedrijfsprocessen. In 2014 zijn alle ICT gerelateerde activiteiten en projecten geïnventariseerd voor de BMW gemeenten. Aan de activiteiten en projecten is een prioritering gegeven en vertaald naar een afdelingsplan 2014 en 2015. Dit inventarisatieproces zal ieder jaar in november worden herhaald zodat de uitkomst daarvan meegenomen kan worden in de kadernota en de eerstvolgende begroting en daarmee geborgd in het reguliere planning & control proces.

Enkele belangrijke activiteiten en projecten die in BMW-verband in 2015 worden ondersteund zijn:

- invoering van het nieuwe werken (telewerkvoorziening)
- invoering digitaal zaakgericht werken
- invoering modernisering GBA (mGBA)
- informatievoorziening ten behoeve van de drie decentralisaties

Informatiebeveiligingsplan en informatieplan.

Doelstelling 9	We gaan de betrouwbaarheid van de informatievoorziening waarborgen.				
Maatregel	Het treffen van een samenhangend pakket aan maatregelen ter waarborging van de betrouwbaarheid van de informatievoorziening.				
Prestatie Indicator	Vastgesteld informatiebeveiligingsplan.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Vastgesteld informatie-beveiligingsplan			

Toelichting maatregel

Het informatiebeveiligingsplan is er op ingericht om de betrouwbaarheid van de gemeentelijke processen, de gebruikte informatiesystemen en de daarin opgeslagen gegevens te beschermen tegen al dan niet opzettelijk onheil.

Doelstelling 10	We gaan onze ICT middelen op een efficiënte en effectieve manier inzetten				
Maatregel	We gaan concrete afspraken en keuzes maken voor de (door)ontwikkeling van de (bestaande) informatievoorziening.				
Prestatie Indicator	Vastgesteld informatieplan.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Vastgesteld informatieplan			

Toelichting maatregel

In deze lastige tijden is het vooral belangrijk dat de gemeentelijke organisatie efficiënt functioneert, dat er scherper kan worden gestuurd op kosten en dat er maximale transparantie is over de kansen en de risico's.

Daarom is het belangrijk om te onderzoeken op welke manier we de informatievoorziening kunnen inzetten om onze doelen te bereiken en wat de gevolgen van deze inzet zijn voor de invulling van de informatievoorziening. Het informatiebeleidsplan is er op gericht om concrete afspraken en keuzes te maken voor de (door)ontwikkeling van de (bestaande) informatievoorziening.

Inkoop

Inkoop betreft het geheel van leveringen, werken en diensten die nodig zijn voor de uitvoering van de gemeentelijke taken. Inkoop zorgt voor de juiste inkoop- en aanbestedingsprocedures en zorgt mede voor het beheersen (verminderen) van de kosten in onze organisatie.

Doelstelling 11	Betrekken van goederen en diensten tegen de meest gunstige voorwaarden.				
Maatregelen	<ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking BMW-DEAL intensiveren; • Inkoop- en aanbestedingskalender opstellen; • Gebruik van 'prestatie-inkoop'. 				
Prestatie Indicator	vier Europese aanbestedingen; negen onderhandse aanbestedingen.				
	2014	2015	2016	2017	2018
		Uitvoeren			

Toelichting maatregelen

Op het terrein van Inkoop werkt onze gemeente samen met de BMW-DEAL gemeenten. De mate van samenwerking varieert van overleg en informatie uitwisseling tot daadwerkelijk samen inkopen op projectbasis. We willen deze samenwerking actief laten uitgroeien tot daadwerkelijk gestructureerd gezamenlijk inkopen. Door gezamenlijk inkopen kunnen we efficiënter werken en kosten besparen. In de planning & control-cyclus is inkoop een essentieel onderdeel. Een zorgvuldige planning is hierbij van belang, omdat we daarmee de inkoop- en aanbestedingstrajecten tijdig kunnen uitvoeren en de financieel- juridische risico's zo klein mogelijk houden.

Voor 2015 is een Inkoop,-en Aanbestedingskalender opgesteld. In 2015 staan in ieder geval vier Europese,- en negen onderhandse aanbestedingen op het programma. Aanbestedingen die de gemeente in 2015 uitvoert zijn onder meer: Onderhoud wegen, bouw van een Kindcentrum, ICT dienstverlening en data en telefonie.

De inkoop- en aanbestedingstrajecten gaan we verder verbeteren door gebruik te maken van een innovatieve manier van aanbesteden, te weten 'prestatie-inkoop'. Met prestatie-inkoop kan de gemeente (naar verwachting) efficiënter en professioneler inkopen en meer gebruik maken van kennis van de opdrachtnemers.

Juridische zaken

Beheer verordeningen / regelingen

Jaarlijks in het najaar wordt o.b.v. het "programma actualisering verordeningen" geïnventariseerd welke gemeentelijke verordeningen voor herziening in aanmerking komen. De belastingverordening moet ieder jaar opnieuw worden vastgesteld. Daarnaast is de verwachting dat in het kader van de decentralisaties in het sociaal domein verordeningen moeten worden aangepast (WMO, Wwb) of nieuwe mogelijk worden opgesteld (jeugdhulp, AHMK, passend onderwijs).

Rechtsbescherming

Doelstelling 12	Wij gaan op een slagvaardiger manier bezwaren en klachten afhandelen.				
Maatregel	We concretiseren de handreikingen van het ministerie naar aanpassingen in de processen binnen de gemeente De Marne.				
Prestatie Indicator	Processen worden aangepast o.b.v. nieuwe manier van werken.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Start	voltooid			

Toelichting Maatregel

Sinds 2006 hanteren wij onder het motto “snel en slagvaardig waar het kan, zorgvuldig en gedegen waar het moet” een min of meer informele manier van behandeling van bezwaren en klachten. Inmiddels is dat een landelijke tendens geworden en zijn er – met name in het kader van het Project “Prettig contact met de overheid” – de nodige handreikingen over uitgebracht, zoals de “Juridisch handreiking informele aanpak” (ministerie BZK 2011), de handleiding “Professioneel behandelen van bezwaarschriften” (ministerie BZK 2013) en een bundel onder de naam “Vertrouwen verdient vertrouwen: visies op geschilbeslechting door de overheid” (ministerie BZK, 2014). De Raad voor het openbaar bestuur heeft onlangs een advies uitgebracht om het “prettig contact met de overheid” nog succesvoller te maken. Dit advies heet “Hoe hoort het eigenlijk: passend contact tussen overheid en burger”.

Deze handreikingen en adviezen worden concreet gemaakt voor de gemeente De Marne. Dat zal vooral betekenen dat er sneller, persoonlijker, meer op de concrete situatie afgestemd (vraaggericht) en – als het kan – meer via de elektronische weg gewerkt zal gaan worden. Daarvoor is afstemming nodig met het KCC en de invoering van het zaakgericht werken. Met deze nieuwe manier van werken kunnen bezwaar- en beroepsprocedures worden voorkomen.

Facilitaire dienstverlening

Doelstelling 13	We gaan vanuit de behoefte de dienstverlening aan burgers en bedrijven verbeteren.				
Maatregel	We gaan procesgericht samenwerken door zaakgericht werken in te voeren.				
Prestatie Indicator	We voeren zaakgericht werken in.				
	2014	2015	2016	2017	2018
	Koersnotitie Plan van Aanpak	Implementatie			

Toelichting maatregel

In 2014 is in BMW verband gestart met een werkgroep die de opdracht heeft gekregen om zaakgericht werken in te voeren. Hiervoor is een koersnotitie geschreven waarin de doelen zijn beschreven. De koersnotitie wordt in het najaar 2014 concreet gemaakt in een plan van aanpak. Zaakgericht werken is enkele jaren geleden ontstaan vanuit de behoefte de dienstverlening aan burgers en bedrijven te verbeteren. Het stelt de gemeente in staat burger en bedrijf juist te informeren over de voortgang van behandeling van (aan)vragen, die behandeling te sturen en te bewaken, de werkprocessen voor de behandeling te verbeteren, informatie toegankelijk te maken voor alle betrokkenen bij de behandeling van zaken en managementinformatie te verkrijgen over behaalde resultaten. Er wordt op drie terreinen verbetering bereikt, namelijk dienstverlening, bedrijfsvoering en informatievoorziening.

3.6 Verbonden partijen

Inleiding

Vanwege de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en mogelijk daarmee samenhangende risico's komen verbonden partijen in een afzonderlijke paragraaf van de begroting aan bod.

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente De Marne een bestuurlijk én een financieel belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan dat de gemeente zeggenschap heeft hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur hetzij uit hoofde van stemrecht. Het financiële belang is het bedrag dat ter beschikking is gesteld en dat niet verhaalbaar is of waarvoor aansprakelijkheid bestaat, indien de verbonden partij failliet gaat of haar verplichtingen niet nakomt. Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) geeft in artikel 15 aan dat in de begroting aandacht wordt gegeven aan de gemeentelijke visie op aangegane verbonden partijen, dit in relatie tot de realisatie van de beleidsdoelstellingen volgens het programmaplan. Wat willen wij met deze partijen? Hoe past de uitvoering van de taken door deze partijen binnen onze gemeentelijke programma's? Hoe dragen zij bij aan het uitvoeren van het door de gemeente gewenste beleid?

Visie en Beleid

De visie op verbonden partijen is niet beschreven en er is ook geen vastgesteld beleid voor de keuze tot het aangaan van een bepaalde vorm van samenwerking. Zoals uit het navolgende blijkt hangt de keuze vaak af van de aard van het belang.

Gemeenschappelijke regelingen

Gemeenschappelijke regelingen worden aangegaan ter vervulling van publieke taken waarvoor de schaal van de individuele gemeente te klein is. Gemeenschappelijke regelingen kunnen worden opgelegd (door de wetgever) of uit oogpunt van doelmatigheid of deskundigheid op eigen initiatief worden aangegaan. Door vertegenwoordiging in de besturen (Algemeen Bestuur en/of Dagelijks Bestuur) is invloed mogelijk en is de eigen verantwoordelijkheid gewaarborgd.

Deelnemingen

Onze gemeente is aandeelhouder van enkele vennootschappen. Het gaat daarbij in de praktijk om vennootschappen die uit overheidslichamen zijn ontstaan (voornamelijk nutsbedrijven). De bestuurlijke invloed van onze gemeente in die vennootschappen is in de praktijk gering. De vennootschappen zijn vooral van belang vanwege de jaarlijkse dividenduitkering.

Stichtingen en verenigingen

Waar het vormen van een (privaatrechtelijke) stichting of vereniging geschikter is voor het behartigen van een taak, wordt voor deze vorm gekozen. Daarbij moet wel worden gemotiveerd waarom deze vorm geschikter is dan het aangaan van een publiekrechtelijke gemeenschappelijke regeling.

Publiek-private samenwerkingsconstructies

In sommige gevallen werken gemeenten samen met private ondernemingen in een publiek-private samenwerking. Veelal gebeurt dit voor (ingewikkelde) grondprojecten waarbij overheid en particuliere partijen samen participeren in een combinatie met vennootschappen, vaak vormgegeven in een zogenaamde BV-CV constructie. Onze gemeente neemt op dit moment niet deel in een dergelijke constructie.

Samenwerking in BMW-verband

De samenwerking in BMW-verband (Bedum, De Marne en Winsum) bevindt zich in een "status quo"-situatie. Er zijn in 2013 geen nieuwe samenwerkingen opgestart. De bestaande samenwerkingen – bezwaarschriftcommissie, ICT, P&O en sociale zaken – zijn voortgezet.

Ontwikkelingen

Er zijn op dit moment geen noemenswaardige ontwikkelingen.

Gemeentelijke vertegenwoordiging

De raad regelt bij afzonderlijk besluit de aanwijzing in de besturen van de verbonden partijen. Meestal worden er raadsleden in de algemene besturen (AB) benoemd en de leden van burgemeester en wethouders in de dagelijkse besturen (DB).

Overigens is de gemeente niet in alle besturen van de verbonden partijen vertegenwoordigd en bestaat de "verbinding" alleen uit een financiële verplichting of het hebben van een aandeel (zoals bij Essent en de Bank Nederlandse Gemeenten).

De bijlage 8.7 van de jaarstukken bevat een overzicht van de verbonden partijen, de aard van de deelname, het doel van de deelname, de financiële en eventueel andere verplichtingen en de verantwoordelijke portefeuillehouder. Betreffende de aard van de deelname, zijn de volgende categorieën onderscheiden:

- GR Gemeenschappelijke regeling (publiekrechtelijk);
- S/V Stichting of vereniging (privaatrechtelijk);
- AB Aandelenbezit in een vennootschap (NV of BV, privaatrechtelijk);
- Overig: Convenant, stuurgroep, overlegorgaan of lidmaatschap.

Overzicht verbonden partijen

GR= Gemeenschappelijke regeling (publiekrechtelijke)

AB= Aandelenbezit in een vennootschap (NV of BV, privaatrechtelijk)

Nr.	Naam organisatie	Aard	Doel deelname	Financieel belang
1	Claim Staat Vennootschap BV Vordering op Enexis BV Verkoop Vennootschap BV		Diverse tijdelijke vennootschappen voortgekomen uit de splitsing en verkoop van Essent. Deze vennootschappen behartigen diverse belangen van de verkopende aandeelhouders en hebben daarvoor werkvermogen gekregen.	Geplaatst aandelenkapitaal €18,99 €18,99 €18,99
2	Enexis Holding NV (Rosmalen)	AB	Distribueren en transporteren van energie, exploiteren transportnetten energie, uitvoeren Electriciteitswet 1988 en Gaswet.	Geplaatst aantal aandelen: 1899 (0,09495%) Geplaatst aandelenkapitaal €16.881
3	Waterbedrijf Groningen	AB	Drinkwatervoorziening	Gestort aandelen kapitaal k€2 Garantstelling k€ 172
4	Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog BV (De Marne, Dongeradeel)	AB	Verantwoordelijk voor het exploiteren, beheer en onderhoud van de haven Lauwersoog.	Geplaatst aandelen kapitaal k€ 41
5	Bank Nederlandse Gemeenten NV	AB	De vennootschap heeft ten doel de uitoefening van het bedrijf van bankier ten dienste van overheden.	Gestort aandelen kapitaal k€ 24
6	Vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen <u>Usquart</u> (De Marne, Eemsum, Loppersum & Winsum)	GR	Het samenwerkingsverband behartigt de gemeenschappelijke belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van het op een doelmatige en milieuhygiënische verantwoorde wijze verwijderen van afvalstoffen.	Bijdrage die jaarlijks in de begroting is opgenomen
7	Groningen Milieu	BV	Het ophalen van huisvuil.	Aandelenkapitaal k€ 25
8	Gemeenschappelijke regeling aanleg, instandhouding, beheer en onderhoud van IBA's (De Marne, waterschap Noorderzijlvest)	GR	Aanleg, instandhouding, beheer en onderhoud van in de gemeente De Marne aangelegde systemen van Individuele Behandeling van Afvalwater.	nvt
9	Veiligheidsregio Groningen	GR	De regeling stelt zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de behartiging	bijdrage per inwoner

Nr.	Naam organisatie	Aard	Doel deelname	Financieel belang
			van de volgende belangen: a. brandweezorg; b. geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen; c. rampenbestrijding en crisis-beheersing; d. melding, alarmering en coördinatie ambulancezorg en brandweer.	
10	Publiek Gezondheid en Zorg Groningen	GR	De regeling stelt zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: a. bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking; b. bevolkingszorg.	bijdrage per inwoner
11	Werkvoorzieningschap Ability Uithuizen	GR	Het bevorderen of activiteiten welke gericht zijn op het creëren, bevorderen en instandhouden van werkgelegenheid ten behoeve van natuurlijke personen die een afstand hebben tot de reguliere arbeidsmarkt.	Bijdrage is gebaseerd op aantal SVW-dagen in relatie tot taakstelling
12	Gemeenschappelijk orgaan Openbaar Primair Onderwijs Uithuizen (Winsum, Eemsum, De Marne)	GR	Bundeling toezichthoudende taken als bedoeld in art. 48 Wet op het Primair Onderwijs i.v.m. regionale stichting openbaar onderwijs	Geen financieel belang alleen toezichthoudende taak.
13	Omgevingsdienst Groningen (Veendam)	GR	De Omgevingsdienst Groningen is ingesteld om vergunningverlenende, toezichthoudende en handhavingstaken op het gebied van het omgevingsdomein voor de deelnemers te gaan uitvoeren, waarmee de deelnemers de kwaliteit van de uitvoering van deze taken willen verbeteren.	Voorlopig o.b.v. vast bedrag en vanaf 2016 o.b.v. producten catalogus
14	Bestuursacademie Noord-Nederland Garantievoorziening (overheidslichamen prov. Groningen, Drenthe & Friesland) p/a BAN PD, Pb.803, 9400 AV Assen	GR	Vangnetvoorziening voor financiële aanspraken (wachtgeld, fpu, pensioen, IZA) na privatisering van bestuursacademie	Vaste bijdrage
15	Samenwerking sociale zaken Winsum (Winsum, De Marne, Bedum)	GR (Licht), geen jaarrekening	Doel is een efficiënte, effectieve en zorgvuldige uitvoering van de gemeentelijke taken aan de deelnemers op het terrein van werk en inkomen.	Bijdrage o.b.v. cliëntenaandeel

Nr.	Naam organisatie	Aard	Doel deelname	Financieel belang
16	Vereniging van Waddenzeegemeenten, p/a Pb. 2000, 9930 PA Delfzijl	Lidmaatschap	Horizontale coördinatie tussen 13 Waddengemeenten	nvt
17	Samenwerking sociale recherche (Stadskanaal, Veendam, Vlagtwedde, Delfzijl, Appingedam, ISGD Oldambt, Bellingwedde, De Marne, Menterwolde, Pekela en Winsum)	Samenwerkingsovereenkomst	Opsporing misbruik sociale voorzieningen waarvan de uitvoering aan gemeenten is opgedragen	nvt
18	St. Libau welstands- en monumentenzorg (Groninger gemeenten excl. gem. Groningen)	stichting	welstandsadvisering bouwplannen e.d en advisering monumentenvergunningen	nvt

3.7 Grondbeleid

Inleiding

In de paragraaf grondbeleid bij de begroting en jaarstukken wordt ingegaan op de uitvoering van de belangrijkste financiële ontwikkelingen zoals verlies/winstverwachtingen, de verwerving van gronden en de relaties van het grondbeleid met de programma's.

Het grondbeleid van de gemeente De Marne heeft een grote invloed op, en samenhang met, de realisatie van diverse programma's. Het grondbeleid dient dienstbaar te zijn aan de gemeentelijke doelstellingen, dat wil zeggen dat het grondbeleid dient te worden ingezet om doelstellingen van de diverse beleidssectoren van de gemeente mogelijk te maken. Daarbij kan onder meer worden gedacht aan ruimtelijke ordening en volkshuisvesting, verkeer en vervoer, sport en recreatie. Daarnaast kan het gevoerde grondbeleid een grote financiële impact hebben op de gemeentelijke begroting. Het grondbeleid en de uitvoering van het grondbeleid van de gemeente is vastgelegd in de Nota Grondbeleid 2011-2014.

De gemeente hanteert een faciliterend grondbedrijf. Alle nieuwe ontwikkelingen zullen hierbij aan het college worden voorgelegd zodat per plan een afweging kan worden gemaakt welke instrumenten worden ingezet. De keus voor een faciliterend grondbedrijf past ook prima in het licht van maatschappelijke ontwikkelingen als burgerparticipatie, collectief opdrachtgeverschap en een vraag gestuurde woningmarkt. Meer zaken aan de markt overlaten en alleen sturen op die onderwerpen die echt belangrijk zijn. Kortom het voeren van regie, is iets dat bij uitstek past binnen het faciliterend grondbedrijf.

De koers die is uitgezet met het Woon- en Leefbaarheidsplan leidt ook tot een verschuiving in aandacht binnen het Grondbedrijf. Zo zal de vraag naar nieuwe woningbouwkwavels verder afnemen. Tegelijkertijd zal de begeleiding van de herstructureringsopgave in zowel de huursector als in de koopsector steeds meer aandacht vragen. Met name de afstemming van de planontwikkeling tussen Wierden en Borgen en de gemeente, mede in relatie tot de noodzakelijke aanpassingen in de openbare ruimte zal steeds belangrijker worden.

De gemeente heeft relatief veel gronden in haar bezit. In het verleden zijn deze verworven met het oog op de ontwikkeling van (woning)bouwlocaties. Deze toekomstige ontwikkeling zit er, gezien het Woon en Leefbaarheidsplan, voor veel locaties niet meer in. De grondpositie van de gemeente De Marne wordt nu dan ook gefaseerd afgebouwd. Inmiddels zijn de eerste overtollige landbouwpercelen verkocht.

Financieel Beleid

Het grondbedrijf is een integraal onderdeel van de gemeentelijke organisatie. Er worden geen aparte reserves voor het grondbedrijf aangehouden (wel voorzieningen). Winsten en verliezen van grondexploitaties worden verrekend met de algemene reserve. De systematiek van het nemen van winsten en verliezen houdt in dat deze moeten worden genomen op het moment dat deze gerealiseerd zijn dan wel bekend zijn. Een eenvoudige benadering van de winstneming is om winsten te nemen op basis van het verschil tussen de boekwaarde en nog te maken kosten voor het complex. Wanneer de boekwaarde groter is dan de nog te maken kosten dan nemen we het verschil als winst.

Prognoses financiële resultaten

In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van de geactualiseerde eindwaarden van alle exploitaties. De totaal van alle eindwaarden is ten opzichte van 2013 gedaald met € 272.729 naar een positieve waarde van € 206.439. De ramingen zijn gebaseerd op de berekening uit de grondnota van mei 2014.

Exploitatie	Eindwaarde herziening 2013	Eindwaarde herziening 2014	winst/verlies t.b.v. jaarrekening 2013
Tuinbouwbedrijfventerrei n Groene Wierde - Kruisweg	11.789	1.986	0
Brugweg- Ulrum	6.175	6.287	0
Trekweg- Ulrum	55.871	52.130	0
Doornbos -Zoutkamp	143.648	77.405	57.851
Kanaaloever Zuid- Zoutkamp	237	2.731	0
Bedrijvenpark De Marne- Ulrum	408.227	390.172	0
Winkelcentrum - Leens	-146.778	-324.272	-177.494
Totaal	479.169	206.440	-119.643

Risico / weerstandsvermogen

Risico's binnen het grondbedrijf worden vooral beïnvloed door de hoogte van de rente, de verkoopsnelheid van de kavels en de hoogte van de kavelprijzen. In de risicoanalyse behorende bij de grondnota zijn deze parameters aan de hand van een aantal scenario's doorerekend. Het risico is vervolgens bepaald aan de hand van het effect van dit scenario maal de kans dat dit scenario werkelijkheid wordt.

Het totale risico is daarmee berekend op € 243.737. Ter vergelijking vorig jaar bedroeg het geadviseerde weerstandsvermogen € 360.000. Het verschil komt met name doordat de gronden in het Winkelcentrum zijn verkocht waardoor dit geen risicofactor meer is.

3.8 Demografische ontwikkelingen

Inleiding

De bevolking van De Marne daalt en ook in de toekomst zal de daling van de bevolkingsaantallen zich blijven doorzetten. Naast een afname van inwoners en huishoudens zal ook een toenemende vergrijzing en ontgroening optreden. Deze ontwikkelingen zijn niet zonder gevolgen en vragen om een heel duidelijk antwoord van onze gemeente als eerstverantwoordelijke overheid. Wij pakken hierin onze rol als regisseur dan ook duidelijk op.

De Marne heeft zich in de afgelopen jaren gedegen voorbereid op de genoemde ontwikkelingen. Het door de raad in 2011 vastgestelde 'Integraal Beleidskader Krimp en Leefbaarheid', ook wel 'Krimpnota' genoemd, geeft de kaders en beleidsuitgangspunten voor het beleid van De Marne in de komende jaren weer. Deze beleidsuitgangspunten hebben we in het Woon-en leefbaarheidsplan vertaald in concrete acties; binnen het Programma Krimp en Leefbaarheid geven we de komende jaren uitvoering aan die acties.

In het vervolg van deze paragraaf wordt niet opnieuw ingegaan op de demografische ontwikkelingen en de gevolgen die dat heeft voor de gemeente. Dat staat immers uitgebreid weergegeven in de hierboven genoemde documenten. In deze paragraaf wordt aangegeven wat in 2015 gedaan wordt om gestalte te geven aan het krimpbeleid van de gemeente.

Inspelen op de eigen kracht van inwoners in De Marne

De leefbaarheid van onze gemeente wordt niet in de eerste plaats bepaald door aanwezigheid van fysieke elementen zoals woningen en voorzieningen. Bepalend is de dynamiek tussen inwoners onderling. Onze gemeente kenmerkt zich juist door een grote vitaliteit: er bevinden zich in de Marne veel mensen met initiatief en ondernemingszin. Dit komt tot uiting in de vele initiatieven op het gebied van leefbaarheid en plattelandsontwikkeling.

Willen we er voor zorgen dat ook in de toekomst in De Marne deze dynamiek voelbaar en zichtbaar blijft, dan zal daar slim in geïnvesteerd moeten worden. Zowel bij beleidsvorming als bij uitvoering van beleid hanteert de gemeente als uitgangspunt om de energie en kennis die er bij de inwoners aanwezig is, centraal te stellen.

Programma Krimp en Leefbaarheid 2012-2020

De Marne heeft in 2011 met de ontwikkeling van de Krimpnota en het Woon-en leefbaarheidsplan belangrijke stappen gezet. In 2012 hebben wij het Programma Krimp en Leefbaarheid opgesteld. In het programma zijn de maatregelen uit het Woon-en leefbaarheidsplan in de tijd uitgezet. Het programma dient tevens om de ontwikkelingen te monitoren en te agenderen. Met het Programma willen we vooral samenhang en afstemming tussen de verschillende beleidsterreinen bewerkstelligen en bewaken.

In 2012 zijn de maatregelen van het Woon-en leefbaarheidsplan uitgezet in het Programma Krimp en Leefbaarheid. Destijds zijn we reeds gestart met maatregelen en projecten die budgetneutraal uitgevoerd konden worden, danwel waarvoor reeds gemeentelijke budgetten beschikbaar waren en waarvoor geen externe subsidies nodig was. In september 2013 heeft De Marne de beschikking voor de gecombineerde aanvraag Krimpfonds/ISV ter hoogte van € 3.892.490 ontvangen en dat heeft het startsein gegeven voor een groot aantal projecten waarvoor externe financiering nodig was.

Verder heeft het college van Gedeputeerde Staten van de Provincie Groningen begin juni 2013 besloten om € 5 miljoen aan De Marne toe te kennen in het kader van het Actieprogramma Werk, Leefbaarheid en Energie; € 1.5 miljoen daarvan is toegekend aan het dorp Ulrum. Toezicht op de besteding van deze middelen is bestuurlijk ondergebracht bij de Stuurgroep die ook toeziet op de uitvoering van het Programma Krimp & Leefbaarheid.

In 2015 zal de focus van de uitvoering binnen het Programma Krimp & Leefbaarheid en de Impuls Ulrum liggen op de projecten die in tabel 1 zijn weergegeven. In de komende tijd zal vanzelfsprekend verder gewerkt worden aan de uitvoering van de al hiervoor genoemde projecten. Er zijn echter ook nieuwe ontwikkelingen waarop geanticipeerd zal worden. In het Woon- en leefbaarheidsplan is afgesproken dat er qua ontwikkelingen vinger aan de pols wordt gehouden en dat, mocht daarvoor aanleiding zijn, het beleid wordt aangevuld/ aangescherpt/ aangepast. Actualisering is gewenst. De redenen daarvoor zijn:

Recente prognoses en uitkomsten van de monitoring.

Periodiek komen er nieuwe prognoses uit. Zonder op iedere prognose en nieuwsbericht te gaan reageren moet er wel een generiek antwoord zijn op de meest recente ontwikkelingen. De meest recente prognoses van Primos (2013) geven bijvoorbeeld aan dat er qua huishoudingsontwikkeling voor de komende jaren een lichte stijging is te verwachten. Is het krimpbeleid van De Marne daarop ingespeeld? De behoefte is er om te kijken in hoeverre het bestaande beleid aanpassing behoeft.

Regionale samenwerking en verbreding in Noord-Groningen.

De politiek is rijp voor een verdere samenwerking op het gebied van Krimp & Leefbaarheid in Noord-Groningen. Werkten de gemeenten op verschillende vlak de afgelopen jaren al samen, door de noodzaak tot verdere opschaling en daaruit voortvloeiende mogelijke herindeling, wordt nog meer toenadering gezocht. Dit is het moment om het krimpbeleid van de afzonderlijke krimpregio's in Noord-Groningen (De Marne, Eemsdelta) verder op te schalen naar een gezamenlijk krimpbeleid. De eerste stappen daarvoor kunnen gezet worden in een actualisering van het krimpbeleid van De Marne.

Thematische verbreding en andere inkleuring thema's.

In het Woon- en leefbaarheidsplan dat in 2011 is opgesteld zijn een aantal thema's uitgebreid uitgewerkt. Een aantal thema's veel minder, omdat er destijds nog onvoldoende idee en gevoel bestond hoe met deze thema's om te gaan. We weten en vinden inmiddels meer en er is behoefte om op een aantal thema's nader positie te gaan bepalen. Een voorbeeld hiervan is het punt van de kleinschalige, krimpresistente ondernemers (Cottage – Industries). Verder concluderen we dat er een aantal thema's toegevoegd kunnen worden aan ons beleid. Thema's waar we eerder niet zoveel zicht op hadden, maar waarvan we nu wel concluderen dat ze een groot effect hebben op de (toekomstige) vitaliteit van ons gebied. Deze thema's komen voort uit de Woon- en Leefbaarheidsmonitor en gesprekken met dorpen.

Tabel 1 Uit te voeren maatregelen Programma Krimp & Leefbaarheid 2015

Naam	Maatregelnr.	Uitleg (zie ook WLP)
Sloop, sloop- nieuwbouw en aanpassing sociale woningvoorraad.	Maatregel 1 t/m 3.	Acties om woningvoorraad in de pas te laten lopen met de toekomstige behoeften. De acties hierbinnen hebben een looptijd tot 2021; conform woningstichting Wierden en Borgen; in 2015 ligt de nadruk op de acties die voor dat jaar gepland staan.
Project Particuliere Woningverbetering (vhn. Handhaven kwaliteit koopsector viertrapsraket in combinatie met Voorlichting Leef tijd bestendig bouwen)	Maatregel 7 en 29.	De gemeente neemt actief de regie om kwaliteit en uitstraling in de koopsector in stand te houden. Om de koopsector een impuls te kunnen geven, handhaaft de gemeente actiever en is er budget beschikbaar voor particuliere woningverbetering en starterslening t.b.v. opknappen aangekochte woning. (zie projectplan behorende bij voorstel raad d.d. 15 april 2014 en voorstel raad Voorwaarden en procedure starterslening d.d. 24 juni 2014)

Naam	Maatregelnr.	Uitleg (zie ook WLP)
Onderzoek kansen ruilverkaveling.	Maatregel 10. (onderdeel van Deel&Ulrum)	In sommige gevallen is de getalsmatig te slopen sociale woningvoorraad in een kwalitatief betere staat dan de woningvoorraad die in particulier bezit is. Uitrui van slechte particuliere woningen tegen goede woningen uit de sociale woningvoorraad is dan dus beter voor de totale woningvoorraad. Als onderdeel van het project Deel &Ulrum nemen we de ruilverkaveling ter hand
Herinrichting bestemmingsplannen met betrekking tot vrijkomende bebouwing. Afbouwen overtollige bestemmingsplancapaciteit en Herinrichting bestemmingsplannen monumenten.	Maatregelen 8, 11 en 16.	De aanstaande Actualisering Bestemmingsplannen grijpen we aan om de bestemmingsplannen krimpproof te maken.
Project Ondersteuning eigenaren leegstaand Vastgoed	Maatregelen 9, 17 en 44.	De gemeente neemt de regie in geval van leegstaande (winkel)panden. Er is tevens budget beschikbaar om eigenaren te helpen om te zoeken naar een nieuwe bestemming.
Versterking Informele zorg.	Maatregel 23.	De gemeente gaat netwerken van informele zorg ondersteunen.
Uitvoering Woon-en leefbaarheidsmonitor.	Aanvullende maatregel 5 (AV5).	We leven in een netwerksamenleving. Eén van de taken van de gemeente is om kennis(informatie)uitwisseling tussen inwoners en andere actoren op gang te helpen en te kunnen faciliteren. Om daarmee de inwoners van De Marne in staat te stellen om zelf verantwoordelijk te zijn voor de vitaliteit van de eigen samenleving. De gemeente ziet voor zich een belangrijke rol weggelegd, als 'verbinder' binnen het netwerk van lijnen en lijntjes dat de samenleving van De Marne is. Iedere medewerker van De Marne speelt hierin een rol, daarbij aangejaagd door de Vitaliteitscoördinator. Eén van de tools is de monitor. Met kwantitatieve en kwalitatieve informatie wordt de vitaliteit van De Marne zichtbaar gemaakt, er worden gegevens openbaar beschikbaar gesteld (Open Data) en we herhalen het in de tijd, zodat monitoring mogelijk wordt. Verder is binnen de monitor budget beschikbaar om binnen de monitor verbeteracties aan te kunnen jagen.
Integrale aanpak Ulrum: "Ulrum het dorp van de toekomst".	-	De Provincie heeft middelen beschikbaar gesteld voor een Integrale aanpak Ulrum in het kader van het Actieprogramma Werk Leefbaarheid Energie (WLE). Binnen deze aanpak worden reeds ontwikkelde plannen en opgaven in twee jaar tijd uitgevoerd. De gemeente ondersteunt het dorp met de uitvoering waar mogelijk met mankracht en middelen.

Financiën

De totale opgave voortkomend uit het Woon-en leefbaarheidsplan (WLP) is in 2011 geraamd op € 42.186.250 waarvan € 10.183.750 ongedekt was.

In 2013 is op basis daarvan door de Provincie een beschikking afgegeven voor een subsidie uit het Krimpfonds en het ISV ter hoogte van resp. € 2.893.490 en € 1.000.000. Daarnaast is de investering in het Integraal Huisvestings Plan (IHP) minder ambitieus dan we destijds bij het opstellen van het WLP hadden ingeschat, te weten € 6.700.000 in plaats van € 11.000.000. Daardoor is het resterende financieringstekort een stuk lager dan we hadden voorzien. Dit brengt het financiële tekort nu op € 1.991.260.

Let wel: het gaat hier om de financiering van maatregelen die in eerste instantie tijdens het opstellen van het WLP voorzien waren; in de loop der jaren kunnen hier additionele kosten bij komen. Met name voor herstructurering openbare ruimte bij herstructureringsprojecten is na 2016 geen budget meer beschikbaar.

4 Financiële begroting

Doorkijkje Warfhuizen

4.1 Financiële uitgangspunten

De begroting 2015-2018 is samengesteld met inachtneming van navolgende uitgangspunten.

Baten

Gemeentefondsuitkering

De gemeentefondsuitkering is geraamd op basis van de septembercirculaire 2014. De meicirculaire en de septembercirculaire zijn aan te merken als de belangrijkste circulaire van de afgelopen decennia. Dat komt vooral door de overdracht van taken als gevolg van de 3D-operatie.

Lokale Heffingen

In de (meerjaren)begroting 2014-2017 is voor 2015 opgenomen dat de OZB opbrengsten extra stijgen met 9%, exclusief inflatiecorrectie (inflatie 2015 = 1%). In deze begroting is rekening gehouden met een totale stijging van de opbrengsten OZB met 10%.

De begrote opbrengsten van de belastingen zijn in totaal k€ 2.919, verdeeld over de OZB (K€ 2.455), forensenbelasting (k€ 174) en toeristenbelasting (k€ 290).

Dividenden

De dividenden worden verdeeld in opbrengsten van leningen in deelnemingen en uitkeringen over het aandeelkapitaal. Het gaat hier om dividend van Enexis (k€ 73) en de Bank Nederlandse Gemeenten (k€ 9) en renteopbrengsten van een verstrekte lening aan Enexis (k€ 59) en de leningen verstrekt aan ambtenaren op grond van een financieringsregeling eigen woningen (k€ 13).

Bespaarde rente

De bespaarde rente wordt berekend over de reserves en voorzieningen. Voor 2015 is de bespaarde rente berekend op k€ 448. Hierbij wordt een rentepercentage gehanteerd van 4%.

Lasten

Indexering

De inflatie is niet doorgevoerd op diverse kostenbudgetten. De zogenaamde 'nullijn' is gehanteerd tenzij onderbouwd de genoemde 'nullijn' niet haalbaar is. Deze verhogingen zijn binnen het product of de budgetten van de programma's afgedekt. In het gemeentefonds is een bijdrage opgenomen ter dekking van de loon- en prijsstijgingen.

Loonkostenstijging

De VNG en de bonden hebben op 15 juli principe akkoord gesloten over een nieuwe CAO. De CAO heeft een looptijd van 3 jaar: van 1 januari 2013 tot 1 januari 2016.

- In oktober 2014 wordt eenmalig € 350 bruto uitgekeerd.
- Per 1 oktober 2014 ontvangen medewerkers een structurele salarisverhoging van 1%.
- Per 1 april 2015 wordt het salaris structureel verhoogd met € 50 bruto.
- Te verwachten werkgeverslasten ontwikkelingen.

In de begroting zijn de effecten van de nieuwe CAO financieel verwerkt.

Onvoorzien

De gemeente De Marne heeft in de begroting een post onvoorzien opgenomen van k€ 25. De post onvoorzien kan uitsluitend worden aangewend voor onvoorziene, onvermijdbare en/of onuitstelbare lasten dan wel voor onvoorziene tegenvallende baten.

Rente percentage

In de begroting 2015 zijn onderstaande rekenrentes gehanteerd:

- rentepercentage leningen kort : 1,1%
- rentepercentage leningen lang: 2,8%
- rente kapitaallasten investeringen : 4%
- rente eigen kapitaal : 4%

Financiële meerjarenraming

bedragen in k€

Ontwikkeling financieel meerjarenbeleid	Actuele Begroting 2014	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
			2016	2017	2018
Beginsaldo financieel meerjarenbeleid 2014	-3.422	22	111	133	
Mutaties bestuursrapportage 2014-1	368				
Mutaties kadernota		-211	-97	-37	
Mutaties meicirculaire	-40	177	288	346	
Overige mutaties *)	-603	-5	72	70	
Huidig saldo financieel meerjarenbeleid	-3.697	-17	374	512	614
Mutaties bestuursrapportage 2014-II	-355				
Mutaties begrotingsronde 2015	-	24	-318	-239	-283
Saldo actuele meerjarenraming	-4.052	7	56	273	331

*) In 2014 heeft er voor een bedrag van k€ 548 budgetoverhevelingen plaatsgevonden van het jaar 2013.

Toelichting mutaties begrotingsronde 2015

Tabel specificatie mutaties begrotingsronde 2015

bedragen in k€

Mutaties begrotingsronde 2015	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
		2016	2017	2018
Programma				
Programma 0 (overhead)				
Overhead lasten (personeel, huisvesting, ICT etc)	7	15	56	-44
Vrijval kapitaallasten	181	-37	-23	
Programma 4 Economische zaken, landbouw, visserij, recreatie en toerisme				
Uitvoeringsprogramma Recreatie en Toerisme	-20	-20	-20	-20
Programma 5 Jeugd				
Subsidiëring peuterspeelzaalwerk	-3	-3	-3	-3
Leerlingenvervoer	30	30	30	30
Sociaal domein				-15
Programma 7 Sociale Zaken en werk				
Bijstand inkomensdeel	-374	-374	-374	-374
Bijdrage werkvoorzieningschappen	57	-38	-102	-102
Uitkering bijzondere bestaanskosten	-1	14	25	25
Wijziging + verschuiving armoede- en schuldenbeleid	49	32	24	24
Programma 8 Maatschappelijke ondersteuning en zorg				
Transitiekosten AWBZ	24	24	24	24
Gezond in de stad			-20	
Huurprijsverlaging Kids2b	-6			
Sociaal domein				8
Programma 10 Leefomgeving				
Uitvoering subsidieregelingen	-9	-9	-9	-9
Bijdrage aan PROloog	140	140	90	90
Herstructurering openbare ruimte	85	-85		
Programma 11 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien				
Verkoop Attero aandelen (dividend)	-7	-7	-7	-7
Mutaties september circulaire	-130	-1	69	139
Compensatie gevolgen AU van de wet BAG	50	50	50	
Verschuiving armoede- en schuldenbeleid	-49	-49	-49	-49
Totaal van de mutaties	24	-318	-239	-283

Toelichting*Overheadlasten*

Deze mutaties in de kosten worden vooral veroorzaakt door actualisatie van de personeelsbegroting (o.a. CAO-verhogingen, verlaging FPU bijdrage en kosten werving & selectie) en het actualiseren van de ICT begroting 2015.

Kapitaallasten

Het investeringsprogramma is geactualiseerd. Dit heeft geleid tot vrijval van kapitaallasten doordat investeringen zijn uitgesteld dan wel zijn komen te vervallen. Tevens zijn er kapitaalslasten vrijgevallen van investeringen vanuit het verleden waarvan de afschrijvingstermijn is verlopen.

Uitvoeringsprogramma recreatie en toerisme

Bij het vaststellen van het beleidsplan Recreatie en Toerisme is in 2014 een incidenteel bedrag van € 35.000 beschikbaar gesteld aan de Stichting Promotie Waddenland voor regiomarketing en toeristische informatievoorziening. Uit de begroting 2015 van de Stichting blijkt dat een structurele bijdrage vanuit de gemeente noodzakelijk is. In de kadernota 2015-2018 is jaarlijks al € 15.000 beschikbaar gesteld. Om de doelen te realiseren die in het beleidsplan zijn geformuleerd, is in deze begroting jaarlijks € 20.000 toegevoegd. Hierdoor komt de structurele jaarlijkse bijdrage aan de stichting op € 35.000.

Subsidiëring peuterspeelzaalwerk

In verband met indexering wordt het budget voor peuterspeelwerk verhoogd.

Sociaal domein - Jeugd

Correctie op de uitkering sociaal domein Jeugd in het jaar 2018.

Bijstand inkomensdeel

In de kadernota is melding gemaakt dat het ministerie van Sociale Zaken in april bekend heeft gemaakt dat gemeenten rekening moeten houden met een neerwaartse bijstelling van het landelijke macrobudget voor de uitkering met 8% (blz 30 kadernota). De ontwikkeling van het aantal bijstandsgerechtigden laat vanaf 1 januari 2014 inderdaad een stijging zien van het aantal uitkeringsgerechtigden en is nu financieel opgenomen in de begroting. De verwachting is dat het aantal uitkeringsgerechtigden met 20% zal stijgen ten opzichte van 1 januari 2014. Wanneer de gemeente in een bepaald jaar een tekort heeft op de uitkeringen van meer dan 10%, dan kan de gemeente onder voorwaarden, aanspraak maken op een Incidentele Aanvullende Uitkering van het Rijk (IAU). In de berekening is hier rekening mee gehouden.

Bijdrage werkvoorzieningschappen

Op basis van de begroting 2015 van Ability heeft actualisatie plaats gevonden van het aandeel van de gemeente De Marne in de verliesvoorziening van Ability.

Uitkering bijzondere bestaanskosten

Op basis van opgave van SOZA zijn deze kosten geactualiseerd.

Wijziging + verschuiving armoede- en schuldenbeleid

Dit betreft een verschuiving in de opbrengsten van programma 11 naar programma 7. Tevens is de opbrengst in de jaren 2016-2018 neerwaarts bijgesteld.

Transitiekosten AWBZ

In verband met de decentralisatie van de AWBZ zijn meerjarig transitiekosten begroot. Deze voorbereidingskosten blijken alleen voor 2014 noodzakelijk te zijn.

Gezond in de stad

Het project 'Gezond in de stad' duurt 3 jaar, de kosten van de jaren 2015 en 2016 waren al begroot bij de meicirculaire. Per abuis is in de meicirculaire de kosten van het project voor het jaar 2017 niet meegenomen. De opbrengsten voor 2015-2017 zijn al wel meegenomen in de meicirculaire.

Huurprijsverlaging kids2b

De stichting Kids2b huurt van de gemeente een pand in Eenrum. In verband met veranderende wet- en regelgeving en marktomstandigheden heeft Kids2b de gemeente per brief (dd. 4 juni 2014) verzocht om de huurprijs tot 1 augustus 2015 met minimaal 50% te verlagen. De kosten hiervan bedragen voor 2015 k€ 6.

Sociaal domein - AWBZ

Correctie op de uitkering sociaal domein AWBZ in het jaar 2018.

Uitvoering subsidieregelingen

De begrote ontvangsten van subsidieregelingen zijn geactualiseerd.

Bijdrage aan programma PROloog

Conform de systematiek die, in overleg met de accountant bij de jaarrekening 2013 is ingezet, wordt de bijdrage van de gemeente aan het programma PROloog gestort in de bestemmingsreserve.

De bijdrage van de gemeente De Marne aan de programmakosten PROloog zijn meerjarig begroot tot en met 2017.

Herstructurering openbare ruimte

Vrijval van de hierbij behorende bestemde reserve blijkt niet in 2015 maar in 2016 plaats te vinden.

Verkoop Attero aandelen

Door de verkoop van de Attero aandelen in 2014 wordt minder dividend ontvangen.

Algemene uitkering – septembercirculaire

Aanpassing van de omvang van de Algemene uitkering op basis van de septembercirculaire. De invloed van deze circulaire op het resultaat voor 2015 is negatief als gevolg van herverdelingseffecten en accresontwikkeling.

Compensatie gevolgen Algemene Uitkering van de wet Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG)

In september heeft de vaste Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken gesproken over het groot onderhoud van het gemeentefonds. Daarin is ook gesproken over de invloed van de BAG op de verschuivingen die hebben plaatsgevonden op de herverdeling van het gemeentefonds. De minister heeft als reactie hierop toegezegd dat het nadeel dat is ontstaan op de Algemene Uitkering bij gemeenten door het wegvallen van kazernes en gevangenissen, voor 3 jaar zullen worden gecompenseerd. Deze compensatie wordt in de decembercirculaire opgenomen maar is alvast opgenomen in deze begroting.

4.2 Overzicht van baten en lasten

Autorisatie

Door vaststelling van de begroting en het programmaplan voor 2015 autoriseert de raad het college van burgemeester en wethouders tot het doen van uitgaven, het aangaan van verplichtingen en tot het verwerven van de baten voor de jaarschijf 2015.

Tabel overzicht van baten en lasten

bedragen in k€

Omschrijving	Realisatie 2013	Actuele Begroting 2014	2015	2016	2017	2018
Burger en bestuur	2.065	2.643	2.360	2.264	2.241	2.254
Veiligheid	1.143	970	954	962	945	946
Verkeer en vervoer	4.034	4.167	3.393	3.500	3.427	3.418
Economische .zaken, recreatie en toerisme	340	385	363	363	358	360
Jeugd	1.771	2.180	4.975	4.909	4.803	4.793
Sport, kunst en cultuur	1.688	1.414	1.149	999	991	962
Sociale Zaken en Werk	7.201	7.715	7.910	7.883	7.825	7.723
Maatschappelijke ondersteuning en Zorg	2.737	3.002	4.258	4.094	4.005	4.009
Milieu	3.462	3.753	3.120	3.178	3.172	3.175
Leefomgeving	3.422	2.505	2.234	2.255	2.145	2.144
Algemene dekkingsmiddelen	429	2.852	391	390	387	389
Totaal lasten	28.292	31.586	31.106	30.797	30.299	30.175
Burger en bestuur	183	147	141	141	141	141
Veiligheid	30	60	10	10	10	10
Verkeer en vervoer	54	15	15	15	15	15
Economische .zaken, recreatie en toerisme	4	7	7	7	7	7
Jeugd	352	289	177	183	183	183
Sport, kunst en cultuur	266	105	47	47	47	47
Sociale Zaken en Werk	6.063	6.127	4.095	4.092	4.099	4.099
Maatschappelijke. ondersteuning en Zorg	211	95	95	95	95	95
Milieu	3.452	3.458	3.346	3.342	3.337	3.337
Leefomgeving	1.489	673	691	686	682	677
Algemene dekkingsmiddelen	16.151	16.558	22.490	22.235	21.955	21.893
Totaal baten	28.254	27.534	31.114	30.854	30.572	30.507
Saldo baten en lasten	-38	-4.052	7	56	272	331
Mutaties reserves	38	4.052	-7	-56	-272	-331
Resultaat	0	0	0	0	0	0

Tabel mutaties in reserves

bedragen in k€

Omschrijving	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Burger en bestuur	15	232	0	0	0	0
Veiligheid	13	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	583	526	0	0	0	0
Econom.zaken, recreatie en toerisme	51	66	0	0	0	0
Jeugd	48	258	0	0	0	0
Sport, kunst en cultuur	214	-12	9	9	9	0
Sociale Zaken en Werk	-72	-18	68	56	0	0
Maatschappel. ondersteuning en Zorg	21	-149	105	0	0	0
Milieu	136	148	-253	-192	-187	-185
Leefomgeving	939	-49	-140	-55	-90	0
Algemene dekkingsmiddelen	-1.910	3.050	204	136	5	-136
Totaal mutaties reserve	38	4.052	-7	-56	-272	-331

4.3 Investeringsen

Inleiding

De kredietportefeuille is een maat voor de totale omvang van de investeringen waar aan wordt gewerkt. De omvang is daarbij gerelateerd aan het krediet dat voor de investeringen wordt vrijgegeven. Het krediet is het mandaat voor de uitvoering van de investeringen. Een aantal investeringen hebben een looptijd langer dan een jaar en zijn dus enkele jaren in de kredietportefeuille zichtbaar.

Kredietportefeuille 2014 - 2019

bedragen in k€

Omschrijving	Restant krediet t/m september 2014	Nieuwe kredieten			
		2015	2016	2017	2018
Verkeer en vervoer					
Ontsluiting klaarkampweg	50	0	0	0	0
Wehestertil	100	0	0	0	0
Mattenesserlaan Eenrum	213	0	0	0	0
Zuurdijksterweg Zuurdijk	168	0	0	0	0
Churchillweg Zoutkamp	46	0	0	0	0
Electraweg Houwerzijl	107	0	0	0	0
De Wierde Leens	0	0	0	0	265
Gording Zoutkamp	0	25	0	0	0
Jeugd					
Aanbouw Peuterspeelz. 't Hoogholtje	306	0	0	0	0
IHP 2013-2018	0	2.445	0	0	0
Renovatie GBS Handpalm	0	450	0	0	0
Maatschappelijke ondersteuning en zorg					
Bouw Jeugdsoos Eenrum	100	0	0	0	0
Renovatie jeugdsoos Kloosterburen	20	0	0	0	0
Renovatie jeugdsoos Ulrum	35	0	0	0	0
Milieu					
GRP nog in te delen investeringen	1.502	464	464	464	464
Bedrijfsvoering					
Water en Douchesystemen Sporthal/Gym.lok	85	0	0	0	0
KCC ict investeringen	133	0	0	0	0
KCC aanpassingen huisvesting	25				
Modernisering GBA	50	0	0	0	0
Tractie 2015-2019	360	110	65	109	57
Energievisie Leens	222	0	0	0	0
Alle BMW ict hard-software investeringen	30	0	0	1.223	0
Specifieke projecten					
Proloog Algemeen	362	140	140	90	0
Nord Sea Fish	950	0	0	0	0
Project Lauwersom	3.269	0	0	0	0
Waddenkwartier	326	0	0	0	0
Programma Krimp en Leefbaarheid	4.194	0	0	0	0
Project Ulrum (LWE)	1.508	0	0	0	0
	14.161	3.633	669	1.886	786

Toelichting kredieten*Projecten IHP*

In 2014 hebben Lauwers & Eems en VCPO de rapporten Toekomstscenario I en II uitgebracht. Deze rapporten geven de richting aan hoe L&E en VCPO de toekomst van het openbaar en protestants-christelijk onderwijs in onze regio zien. In december 2014 wordt, na overleg met scholen, ouders en gemeenteraden, het definitieve rapport verwacht. Op basis van dit definitieve rapport komt er een actualisatie van het Integraal Huisvestingsplan (IHP) en wat de consequenties hiervan zijn voor de toekomstige investeringen. Deze actualisatie zal in het voorjaar 2015 aan de gemeenteraad worden voorgelegd. Het beschikbare krediet voor onderwijsinvesteringen in huisvesting bedraagt in 2015 € 2,4 mln. De kapitaalslasten van deze investeringen zijn in de (meerjaren)begroting doorgerekend vanaf 2016.

Renovatie GBS Handpalm

In de vergadering van 23 april 2013 heeft de raad ingestemd met het Integraal Huisvestingsplan (IHP). Een onderdeel van dit plan is de renovatie van de gereformeerde basisschool De Handpalm in Leens, dat in 2015 gepland is. In de vergadering van 24 juni 2014 heeft de raad ingestemd met de renovatie van De Handpalm. Het schoolbestuur gaat de verbouwing voorfinancieren omdat men voor het schooljaar 2014/15 de renovatie gerealiseerd wil hebben. De kosten worden in 2015 met het schoolbestuur verrekend.

GRP nog in te delen investeringen

De focus voor de riolering ligt de komende periode op het actualiseren van de basisrioleringsplannen (BRP's) voor de verschillende kernen in de gemeente De Marne.

Met deze BRP's willen wij controleren dat ons rioolstelsel goed functioneert. Indien dit niet het geval is willen wij de eventuele knelpunten spoedig oplossen binnen onze middelen.

Enkele maatregelen voor de komende jaren zijn:

- het afkoppelen van de verharding en de daken aan de Nijverheidsweg in Leens in 2015 (k€ 80)
- het relinen van kritische locaties van de riolering in 2016/2017 (k€90)
- het afkoppelen van de Mr. Van Weerdenstraat in 2018 (k€ 100)

Tractie 2015-2019

Aan het begin van het lopend jaar wordt gekeken welk materiaal benodigd voor het onderhoud aan wegen, groen, e.d. moet worden vervangen. Voor de komende jaren staan ter vervanging: de Rioned (rioolreiniger), een trilplaat en de opslagtank voor nat zout. Voor 2016 staat ter vervanging een tractor en in 2017 kijken we naar de onderhoudstoestand van de zoutstrooiers. In 2015 staan tevens ter vervanging opgenomen de afzuiginstallatie en de compressor. Als de economische levensduur is verstreken wordt de afweging gemaakt of daadwerkelijke vervanging technisch en financieel noodzakelijk is.

PROloog (kredieten projecten)

In onderstaande tabel is aangegeven wat de verleende kredieten in het verleden zijn geweest, welke uitgaven t/m 2013 zijn gedaan, het restant krediet en de kredieten 2015 t/m 2017.

In de (meerjaren)begroting 2014 t/m 2017 waren de eigen bijdragen van de gemeente opgenomen als exploitatiebijdragen aan het programma PROloog, terwijl dit volgens de verslaggevingsvoorschriften investeringskredieten moeten zijn. In de jaarrekening 2013, begroting 2014 (begrotingswijziging in Berap II) en nu in de (meerjaren)begroting 2015 t/m 2017 wordt deze technische aanpassing doorgevoerd.

Omschrijving	Toegekend krediet	Uitgaven t/m 2013	Restant krediet t/m september 2014	Nieuwe kredieten			
			2014	2015	2016	2017	2018
Proloog Algemeen	1.015	653	362	140	140	90	0
Nord Sea Fish	1.183	233	950	0	0	0	0
Project Lauwersom ¹⁾	4.194	925	3.269	0	0	0	0
Waddenkwartier ²⁾	355	29	326	0	0	0	0
	6.747	1.840	4.907	140	140	90	0

¹⁾ naamswijziging, voorheen 'Recreatieve Poort'

²⁾ naamswijziging, voorheen 'Nordshrimplocatie'

4.4 Overzicht van incidentele baten en lasten

bedragen k€

Incidentele lasten per programma	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
		2016	2017	2018
Burger en Bestuur				
KCC	172	124	123	
Zaakgericht digitaal werken	15			
Jeugd				
OGGz BMW	169	169	169	169
Maatschappelijke ondersteuning en zorg				
Informele zorg	7	7		
Sociaal domein AWBZ	105			
Leefomgeving				
Co-financiering ontwikkelingsprojecten	300	299	295	297
Programma K&L		85		
Ontwikkeling Lauwersoog	140	140	90	
Totaal	908	824	677	466

Klantcontactcentrum (KCC)

Dit betreft tijdelijke projectmatige kosten die te maken hebben met het inrichten van het Klantcontactcentrum.

Zaakgericht digitaal werken

Dit zijn de kosten die benodigd zijn voor het project invoering zaakgericht digitaal werken.

OGGz BMW

Dit betreft tijdelijke lasten die te maken hebben met een subsidieregeling betreffende Geestelijke gezondheidszorg gemeente Groningen.

Informele zorg

Dit zijn de kosten van het project 'Noabers' wat gaat over het versterken van de netwerken van informele zorg.

Sociaal domein AWBZ

Dit is de verwachte overschrijding van het gedecentraliseerde budget betreffende de AWBZ. Deze overschrijding wordt gedekt door een vrijval bestemde reserve. Deze bestemde reserve wordt gevormd in 2014 door het te verwachten overschot op de WMO-budgetten.

Cofinanciering ontwikkelingsprojecten

Tijdelijk budget bestemt voor cofinanciering van gebiedsontwikkelingsprojecten.

Project Krimp en Leefbaarheid en project Ontwikkeling Lauwersoog

Betreft de bijdrage van de gemeente aan deze projecten.

5 Bijlagen

Tuk, tuk Lauwersoog

Bijlage 1: Kerngegevens

Sociale structuur	2013	2014	2015
Inwoners totaal	10373	10248	10208
Inwoners 0 - 3 jaar	372	352	266
Inwoners 4 - 19 jaar	1880	1849	1931
Inwoners 20 - 64 jaar	5986	5840	5835
Inwoners 65 - 74 jaar	1245	1313	1306
Inwoners 75 jaar en ouder	890	894	870
Personen met bijstandsuitkering	210	202	200
Personen met een uitkering	1566	1550	1549
Huishoudens met laag inkomen	1670	1730	1720
Medewerkers Sociale Werkplaats	78	100	95
Eenouder huishoudens	277	276	269
Minderheden	85	85	60
Functionele structuur			
Bedrijven	715	780	780
Leerlingen Openbaar Onderwijs	504	504	459
Leerlingen Bijzonder basis Onderwijs	426	379	389
Leerlingen Voortgezet Onderwijs	161	168	182
Fysieke structuur			
Bebouwde kernen	16	16	16
Kernen met minstens 500 adressen	4	4	4
Woonruimten	4784	4828	4882
Bijzonder woongebouwen	363	363	1
Recreatiewoningen	403	397	403
Oppervlakte gemeente totaal	24033 ha	24032 ha	24032 ha
Oppervlakte land	16869 ha	17055 ha	17055 ha
Oppervlakte binnenwater	1492 ha	1505 ha	1505 ha
Oppervlakte buitenwater	5672 ha	5672 ha	5672 ha

Bronnen:

Ministerie van Binnenlandse zaken (Verzamelstaat uitkering gemeentefonds)

Ministerie van VWS (Dienst Uitvoering Onderwijs) DUO.

Basisregistratie Personen gemeente De Marne (BRP)

Basisadministratie Gebouwen gemeente De Marne (BAG)

Toelichting Kerngegevens

De gegevens voor woonruimten, recreatiewoningen en bijzondere woongebouwen komen uit de Basis Administratie Gebouwen (BAG). Door de BAG worden andere maatstaven gehanteerd voor de tellingen dan in 2013 en 2014. Daardoor komt het aantal bijzondere woongebouwen op 1 (kazerne). De financiële gevolgen worden verwerkt in de meerjarenbegroting.

Bijlage 2: Overzicht en toelichting reserves en voorzieningen

Reserves	1-1-2015	Toevoeging	Onttrekking	31-12-2015	31-12-2016	31-12-2017	31-12-2018
Algemene reserve	3.251	276	485	3.042	2.925	2.940	3.096
Benodigd weerstandsvermogen	2.686			2.686	2.686	2.686	2.686
Vrij besteedbaar	565			356	239	254	410
Programma/ bestemmingsreserves							
3 : Trace Mensingeweer - ZTKP	140	-	-	140	140	140	140
3 : N361	560	-	-	560	560	560	560
5 : Peuterspeelzaalwerk	83	-	-	83	83	83	83
6 : Tennisbaan Kloosterburen	14	-	-	14	14	14	14
6 : Tennisbanen Ulrum	35	-	-	35	35	35	35
6 : NASB sportcoach	27	-	9	18	9	-	-
7 : Participatie en re-integratie	132	-	68	64	8	8	8
8 : WMO-huishoudelijke hulp	130	-	105	25	25	25	25
8 : WMO-uitvoeringskosten	35	-	-	35	35	35	35
9 : GRP nieuw vanaf 2006	-540	278	-	-262	-61	131	322
9 : Afvaltarief	345	10	30	325	312	302	291
9 : Klimaatbeleid	75	-	5	70	65	60	55
10 : Herstructurering	85	-	-	85	-	-	-
10 : Nord Sea Fish	10	-	-	10	10	10	10
10 : Lauwersom	51	-	-	51	51	51	51
10 : Ontwikkeling L'oog	494	140	-	634	774	864	864
10 : Krimp en Leefbaarheid	345	-	-	345	345	345	345
12 : Fricatiekosten	106	5	-	111	111	111	111
Totaal bestemmingsreserves	2.127	433	217	2.343	2.516	2.774	2.949
Totaal reserves	5.378			5.385	5.441	5.714	6.045

Voorzieningen	1-1-2015	Toevoeging	Onttrekking	31-12-2015	31-12-2016	31-12-2017	31-12-2018
Organisatieontwikkeling	2.670		851	1.819	968	55	55
Winkelconcentratie	324			324	324	324	324
Afwaardering gronden Ulrum	22			22	22	22	22
Afwaardering grond ZK buitendijks	24			24	24	24	24
Vordering Enexis	420			420	420	420	420
Soza debiteuren	116			116	116	116	116
Dubieuze debiteuren	122			122	122	122	122
Dubieuze belastingdebiteuren	136			136	136	136	136
Risico BV afvalverwerking	5	5		10	15	20	25
OAB 2007	20			20	20	20	20
Totaal voorzieningen	3.859	5	851	3.013	2.167	1.259	1.264

Toelichting reserves en voorzieningen

Algemene reserve	Doel
Benodigd weerstandsvermogen	Reserve voor het opvangen van niet begrote kosten. Is afhankelijk van de geïdentificeerde risico's.
Vrij besteedbaar	Het deel van de algemene reserve wat vrij besteedbaar is.

Bestemmingsreserve	Doel	Toelichting
3 : Trace Mensingeweer - ZTKP	Verkeersveiliger maken van Tracé Mensingeweer-Zoutkamp.	
3 : N361	Gemeentelijke bijdrage aan de reconstructie van een deel van de N361.	In de jaarrekening 2013 is de gemeentelijke bijdrage aan de N361 geraamd . De reconstructie is nog niet gestart.
5 : Afwaardering IHP	Reserve in verband met eventuele afwaardering onderwijsgebouwen.	
5 : Peuterspeelzaalwerk	Reserve bestemd voor de verplaatsing van de peuterspeelzaal te Zoutkamp.	
6 : Tennisbaan Kloosterburen	Privatisering tennisbaan.	Alvorens overdracht plaats vindt zijn middelen gereserveerd ten behoeve van renovatie.
6 : Tennisbanen Ulrum	Privatisering tennisbanen.	Alvorens overdracht plaats vindt zijn middelen gereserveerd ten behoeve van renovatie.
6 : NASB sportcoach	Stimulering van sportactiviteiten.	De middelen zijn afkomstig uit de stimuleringsregeling Nationaal Plan Sport en Beweging (NASB) en bedoeld voor bekostiging van activiteiten in de periode 2014-2016.
7 : Participatie en re-integratie	Reserve i.v.m. toekomstige financiële ontwikkelingen Ability.	In 2015 vindt een onttrekking plaats ter grootte van k€ 68.
8 : WMO-huishoudelijke hulp	Deze reserve is gevormd in 2014 en bedoeld om de eventuele tekorten in 2015 op te huishoudelijk hulp op te vangen.	Het Rijk past met ingang van 2015 een flinke korting toe op de WMO huishoudelijke hulp budgetten. De reserve dekt een deel van dit tekort.
8 : WMO-uitvoeringskosten	Ook deze reserve is gevormd in 2014 en bedoeld om de eventuele tekorten in 2015 op huishoudelijke hulp op te vangen.	Het Rijk past met ingang van 2015 een flinke korting toe op de WMO huishoudelijke hulp budgetten. De reserve dekt een deel van dit tekort.
9 : GRP nieuw vanaf 2006	Het jaarlijks resultaat GRP (waaronder rioolheffing) wordt hierin gestort.	Van 2023 is het gecumuleerde resultaat van GRP nul. Verdere toelichting staat vermeld in de paragraaf Lokale heffingen.

Programmabegroting 2015

Bestemmingsreserve	Doel	Toelichting
9 : Afvaltarief	Het opvangen van prijsschommelingen (demping verlaging) in het tarief van de afvalstoffenheffing. Overschotten worden gestort in de reserve en verrekend in toekomstige tarieven.	
9 : Klimaatbeleid	De reserve is ingesteld voor de uitvoering van het klimaatbeleid 2004-2008.	Elk jaar wordt € 5.000 onttrokken in verband uitvoering van nieuwe initiatieven.
9 : Frictiekosten	Doel is hieruit incidentele kosten te betalen voor de ontwikkeling van de gemeentelijke organisatie (kerntaken, regiegemeente) en realisatie van bezuinigingen.	Bij het Herstelplan 2010 is deze reserve gevormd.
10 : Herstructurering	De middelen werden gebruikt voor het opwaarderen van de openbare ruimte in herstructureringsgebieden.	De reserve is gevormd door een opslag op elke m2 bouwgrond in een grondexploitatie. Bij de vaststelling van de grondnota 2011 is deze koppeling losgelaten. Het restant van de reserve wordt betrokken bij de krimp- en leefbaarheidsvraagstukken.
10 : Krimp en Leefbaarheid	Er zijn middelen nodig voor co-financiering om diverse projecten uit te kunnen voeren.	In 2015 vindt een begrote storting plaats van k€ 40.
10 : Projecten PROloog (PROloog Algemeen, Nord Sea Fish, Project Lauwersom en Waddenkwartier)	Reserve bestemd voor de projecten van PROloog (gemeentelijke bijdragen)	De eigen bijdragen van de gemeente in deze projecten worden toegevoegd aan de bestemde reserves. Op het moment dat een project gereed is wordt deze in exploitatie genomen. De projecten worden gedekt door subsidies van derden en door vrijval van de bestemmingsreserve (eigen bijdragen gemeenten).
10 : Programma Krimp en Leefbaarheid	De eigen bijdrage van de gemeente wordt opgenomen in de reserve.	De dekking van de jaarlijkse kosten van dit programma vindt plaats door subsidie van derden en een onttrekking uit de bestemde reserve (eigen bijdrage gemeente)

Voorziening	Toelichting
Organisatieontwikkeling	Voorziening i.v.m. personele kosten organisatiewijziging
Winkelconcentratie	Voorziening i.v.m. afwaardering van voorraad gronden en exploitaties.
Afwaardering gronden Ulrum	Voorziening i.v.m. afwaardering gronden niet in exploitaties.
Afwaardering grond ZK buitendijks	Voorziening i.v.m. afwaardering gronden niet in exploitaties.
Vordering Enexis	Voorziening t.b.v. afwaardering vordering Enexis.
SoZa debiteuren	Voorziening t.b.v. SoZa debiteuren.
Dubieuze debiteuren	Voorziening t.b.v. dubieuze debiteuren.
Dubieuze belastingdebiteuren	Voorziening t.b.v. belastingdebiteuren.
Risico BV afvalverwerking	Voorziening t.b.v. risico afwaardering aandelenkapitaal
Onderwijsachterstandenbeleid	Voorziening t.b.v. terugbetalingsverplichting Rijk

Bijlage 3: Overzicht personele lasten

bedragen in k€

Overzicht personele lasten	Actuele Begroting 2014	Begroting 2015	Meerjarige doorkijk		
			2016	2017	2018
Totaal personeel in dienst	3.215	3.624	3.624	3.624	3.624
Inhuur personeel voor knelpunten en ziekte	275	147	147	147	147
Inhuur personeel BMW	45	45	45	45	45
Totaal inhuur	320	192	192	192	192
Budget functiewaardering	10	10	10	10	10
Flexibele beloning	15	15	15	15	15
Cafetariamodel CAR/UWO	9	12	12	12	12
Overwerk (o.a. voor gladheid)	41	45	45	45	45
Stagevergoedingen	5	5	5	5	5
Representatiekosten en verplaatsingskosten	21	21	21	21	21
Reis- en verblijfkosten	57	45	45	45	45
Totaal overige personeelskosten	158	153	153	153	153
Opbrengsten uitgeleend personeel	-98	-87	-87	-87	-87
FPU-gemeenten	120	30	30	30	30
Uitkering voormalig personeel	60	60	60	60	60
Uitkeringen voorm. personeel en FPU	180	90	90	90	90
Totaal personeel organisatie	3.775	3.972	3.972	3.972	3.972
<i>Bestuur (raad/college)</i>	<i>401</i>	<i>404</i>	<i>404</i>	<i>404</i>	<i>404</i>
<i>Pensioen/wachtgeld bestuurders</i>	<i>152</i>	<i>135</i>	<i>135</i>	<i>135</i>	<i>135</i>
Totaal raad/college	553	539	539	539	539
<i>Inhuur op vacatures</i>	<i>145</i>				
Totaal personeel en raad/college	4.473	4.511	4.511	4.511	4.511

NB: Vanaf 2013 worden de personele kosten betreffende de BMW samenwerking elders apart verwerkt (SOZA, ICT, P&O)

Bijlage 4: Lijst met afkortingen

AB	=	Algemeen Bestuur
AMK	=	Advies- en Meldpunt Kindermishandeling
APV	=	Algemene Plaatselijke Verordening
BAG	=	Basisadministratie Gebouwen gemeente De Marne
BBP	=	Bruto Binnenlands Product
BBV	=	Besluit Begroting en Verantwoording
Bbz	=	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen
BMW	=	Bedum, De Marne en Winsum
BMWE/NZV	=	gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond en waterschap Noorderzijlvest
BOR	=	Beheer Openbare Ruimte
BRP	=	Basisregistratie Personen gemeente De Marne
BRZO	=	Besluit Rampen en Zware Ongevallen
BVP	=	Best Value Procurement
CJG	=	Centrum voor Jeugd en Gezin
CIZ	=	Centrum Indicatiestelling Zorg
CAO	=	Collectieve arbeidsovereenkomst
CROW	=	Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek
DB	=	Dagelijks Bestuur
DEAL	=	Delfzijl, Eemsmond, Appingedam en Loppersum
DHW	=	Drank- en Horecawet
DUO	=	Ministerie van VWS (Dienst Uitvoering Onderwijs)
EGD	=	Elektriciteitsbedrijf Groningen Drenthe
EMU	=	Economische Monitaire Unie
EZRT	=	Economische zaken, recreatie en toerisme
FPU	=	Flexibel Pensioen en Uittreden
GBA	=	Gemeentelijke Basis Administratie
GR PG&Z	=	Gemeenschappelijke Regeling Publieke Gezondheid & Zorg
GVVP	=	Gemeentelijk Verkeers- en Vervoersplan
Gw	=	Gemeentewet
ICT	=	Informatie- en communicatietechnologie
IHP	=	Integraal Huisvestingsplan
IAU	=	Incidentele aanvullende uitkering
IOAW	=	Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers
IOAZ	=	Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen
IPO	=	Interprovinciaal overleg
KCC	=	Klant Contact Centrum
KOR	=	Kwaliteit Openbare Ruimte
L&E	=	Lauwers en Eems
MKB Noord	=	Midden- en Kleinbedrijf Noord
NASB	=	Nationaal Actieplan Sport en Bewegen
NOM	=	Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij voor Noord Nederland
ODG	=	Omgevingsdienst Groningen
OGGZ	=	Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKE	=	Wet Ontwikkelingskansen door kwaliteit en Educatie
OZB	=	Onroerendezaakbelasting
P&O	=	Personeel & Organisatie

RIGG	=	Regionaal Inkoop Orgaan Groninger Gemeenten
SNN	=	Samenwerkingsverband Noord-Nederland
SoZa	=	Sociale Zaken
SVB	=	Strategisch Voorraad Beheer (woningen)
TIS	=	Transities in Samenhang
VCPO	=	Vereniging Christelijk Primair Onderwijs
VNG	=	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VSV-ers	=	Vroegtijdig School Verlaters
VTH	=	Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
VVE	=	Voor- en Vroegschoolse Educatie
VVN	=	Veilig Verkeer Nederland
Wabo	=	Wet Algemene bepalingen Omgevingsrecht
Wet STAP	=	Wet stimulering arbeidsparticipatie
Wet WOZ	=	Wet waardering onroerende zaken
WI	=	Wet inburgering
WMO	=	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WSW	=	Wet sociale werkvoorziening
WWB	=	Wet werk en bijstand
WLE	=	Werk Leefbaarheid Energie
WLP	=	Woon- en leefbaarheidsplan
ZvJG	=	Zorg voor Jeugd Groningen